

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้ง
ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

โดย

สำราญ ธุระตา และคณะ

ธันวาคม 2562

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสาย ตรีพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

คณะผู้วิจัย

1. อาจารย์สำราญ ฐระตา หัวหน้า
โครงการวิจัย	15. นายสำเร็จ โชรัมย์
2. อาจารย์รามศรี พรหมชาติ	16. นางสุวิภา รักษา
3. อาจารย์ฤทัยภัทร ให้ศิริกุล	17. นางสาวภัทรา โชรัมย์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธีรา สุนทรารักษ์	18. นางเป็ด หาสุข
5. อาจารย์ ดร. สินทรัพย์ ยืนยาว	19. นางพันธ์ สุขสมบูรณ์
6. นายจำรัส โสตา	20. นางฉวีวรรณ แป้นประโคน
7. นายสงวนศักดิ์ แก้วศรี	21. นางอำพร ชาญณรงค์
8. นายโกวิทย์ หมักศรี	22. นางสุรินดา แสงมาลัย
9. นายบุญเหลือ ภูเลื่อมใส	23. นางหัตรา หมักศรี
10. นายสมเกียรติ รักษา	24. นางคอย กองจุนหอ
11. นายสมบัติ ลากร	25. นายทองสุข เจริญยิ่ง
12. นายเปี่ยม ลายประโคน	26. นายมังกร จินเภา
13. นายตั้ง กลมประโคน	27. นายสมยศ ลอยประโคน
14. นางบุญเที่ยง เจริญยิ่ง	28. นางสาวชมพู คูสำโรง
	29. นางสาวนิดา พลอยยอด

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีสี่งชุมชนสาย
ตรีพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยได้รับการ
สนับสนุนทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณณักวิจัยชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา
3 เทศบาลตำบลบึงเจริญ และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด ที่ได้ให้ความร่วมมือ และ
ร่วมกันสะท้อนความต้องการ และลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ตลอดจนให้
ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในทุก ๆ ด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และ
ภูมิปัญญา เป็นต้น จนทำให้งานวิจัยประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

สำราญ ธุระตา และคณะ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน พัฒนาการของชุมชนสายตริพัฒนา 3 จากอดีตถึงปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีตีผึ้ง วงจรชีวิตผึ้ง อาหาร แหล่งที่อยู่ของผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 3. เพื่อศึกษาคุณค่า มูลค่าและความสำคัญผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 4. เพื่อค้นหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Base Research: CBR) คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ประกอบการสรุปภาพรวม (Generalization) เพื่อให้ผลจากการศึกษาวิจัยครอบคลุมทั้งมิติเชิงลึกและกว้าง โดยทำการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก รายบุคคล การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชาคม การเดินสำรวจชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และการสืบค้นข้อมูลจากระบบสารสนเทศ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2521 ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ 3 ชาติพันธุ์ คือ เขมร ลาว กูย มีประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น คือ ประเพณีตีผึ้งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี ประเพณีดังกล่าว สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจำนวนมาก แต่ชุมชนยังไม่สามารถเพิ่มคุณค่า และมูลค่าจากวัตถุดิบเหลือใช้จากผึ้งได้ จึงเกิดแผนงาน 3 แผนงาน คือ 1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผึ้ง ประกอบด้วย 1.1 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับครัวเรือน โดยการปลูกไม้ดอกอาหารผึ้ง และพืชผักสวนครัวที่สามารถเป็นอาหารผึ้งได้ 1.2 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับชุมชน โดยใช้พื้นที่รอบสระติดกับต้นไทร ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และพืชผักสวนครัว เป็นต้น 1.3 การบริหารจัดการน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง 2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผึ้ง ประกอบด้วย 2.1 ผลิตภัณฑ์ตลับรองใช้ในชุมชน 2.2 พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และ 3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน ประกอบด้วย 3.1 ทำป้ายประวัติพ่อบุญมา ข้อมูลแหล่งอาหารของผึ้ง ข้อมูลแหล่งน้ำของผึ้ง เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว 3.2 กั้นพื้นที่บริเวณโดยรอบต้นไทร เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวนำรถยนต์เข้าไปจอด ป้องกันการรบกวนผึ้ง

คำสำคัญ : คุณค่า มูลค่า ผลิตภัณฑ์ อัตลักษณ์ ประเพณีตีผึ้ง

ABSTRACT

The purposes of this research were 1. to study the history, community context, and the development of Ban Sai Tri Pattana 3 from the past to the present, 2. to study the knowledge of culture, beliefs, removing honey bee hive tradition (ประเพณีตีผึ้ง), life cycle, food, and the habitat of bees in Ban Sai Tri Pattana 3, 3. to study the value, the market value, and the importance through the identity of removing honey bee hive tradition (ประเพณีตีผึ้ง) of Ban Sai Tri Pattana 3, 4. to seek for the product development from bee which is the identity of Ban Sai Tri Pattana 3, Bueng Charoen Sub-district, Bankruat District, Buriram Province, by using Community Base Research (CBR). The researchers had collected both quantitative and qualitative data to make generalization for making the results of the study cover both depth and width dimensions by conducting in-depth interviews and interview with individuals, focus group discussion, community forum, walking community survey, participant observation and non-participant observation, documentary, and information retrieval. The results indicated that Ban Sai Tri Pattana 3 was founded in 1978, consisting of 3 ethnic groups namely Khmer, Laos, Kui. There is a local identity tradition namely removing honey bee hive tradition (ประเพณีการตีผึ้ง) on the 15th day of the 5th waxing moon of every year. This tradition can generate a lot income to the community; however, the community still cannot add value and the market value from residues from bees. Therefore, there are 3 plans proposed; 1. A plan to build bee food source, there are 1.1 building bee food source at a household level by planting bee flora and vegetables, 1.2 creating bee food sources at a community level by using the area around the pool next to the banyan tree to plant ornamental flowers and homegrown vegetables, 1.3 water management for dry season; 2. A plan for the development of bee products, there are 2.1 producing soap for trial use in the community, 2.2 developing the identity packaging of the community; and 3. A plan for community public relations, there are 3.1 making the display boards about the bibliography of Grandfather Boonma, bee food source information, bee water source information, to provide tourists knowledge, 3.2 reserving the area around the banyan tree as non-parking area to prevent bees from being disturbed by tourists take the cars to park.

Key word : Value Market Value Product Identity removing honey bee hive tradition

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

Abstract

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 ปัญหา/โจทย์การวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	4
1.5 ผลที่ได้รับจากการวิจัย	5

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหุ้นส่วนทางสังคม	8
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	11
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบนมิติทางวัฒนธรรม	14
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	20

บทที่ 3 วิธีการศึกษา

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	21
3.1.1 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	21
3.1.2 เครื่องมือในการวิจัย	22
3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 ผลการดำเนินวิจัยและกิจกรรม	26
3.3 การตรวจสอบข้อมูล	42
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	42
บทที่ 4 ผลการศึกษา	44
4.1 สภาพทั่วไปชุมชนสายตริพัฒนา 3	45
4.2 ประวัติชุมชนสายตริพัฒนา 3	45
4.3 ประเพณีชุมชนสายตริพัฒนา 3	50
4.4 ความเชื่อชุมชนสายตริพัฒนา 3	53
4.5 อาหารพื้นถิ่นของชุมชนสายตริพัฒนา 3	58
4.6 สถานการณ์ปัญหาการสร้างคุณค่าของผิ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3	62
4.7 องค์ความรู้เกี่ยวกับผิ้ง	63
4.8 วิเคราะห์ และวางแผนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผิ้ง ชุมชนสายตริพัฒนา 3	72
4.9 รูปแบบการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผิ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3	75
4.10 การบูรณาการความร่วมมือ 4 ภาคส่วน ผ่านงานวิจัย	84
4.11 ศึกษาฐานพื้นที่ต้นแบบเพื่อหาแนวทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ ประเพณีตีผิ้ง	90
4.12 บทเรียนการดำเนินงานวิจัย	91
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	96
5.1 สรุปผลการศึกษา	96
5.2 อภิปรายผล	113
5.3 ข้อเสนอแนะ	122

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	123
ภาคผนวก	126
ประวัติผู้วิจัย	127

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ประเด็นการเก็บข้อมูลวิจัยร่วมกับชุมชน	31
4.1 แสดงการเข้ามาทำรัง และอพยพกลับเข้าป่าของผึ้ง ชุมชนสายตริพัฒนา 3	65
4.2 พืชอาหารผึ้ง และช่วงเวลาดอกไม้บาน	67
4.3 แผนปฏิบัติการ ขั้นตอนปฏิบัติ และผู้รับผิดชอบ	74
4.4 ตารางสรุปการแก้ไขปัญหาเพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่าของรังผึ้งร้าง	79
4.5 ตารางเปรียบเทียบมูลค่าและปริมาณน้ำผึ้ง	81

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	20
3.1 เวทีชี้แจงโครงการวิจัย	28
3.2 ประเด็นการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน	32
3.3 ผังทรัพยากรรอบชุมชน	33
3.4 การเดินสำรวจชุมชน และหลุมหลบภัยกลางหมู่บ้าน	35
3.5 การจัดเวทีคืนข้อมูล ดำเนินการร่วมกับนักวิจัยชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ในระดับพื้นที่	36
3.6 ประชุมวางแผนปฏิบัติการประเพณีตีผึ้ง ประจำปี พ.ศ. 2562	37
3.7 ทดลองปฏิบัติการสร้างองค์ความรู้สัทธิการทำสบู่	38
3.8 เวทีการสร้างคุณค่าจากประเพณีตีผึ้ง	38
3.9 ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ	39
3.10 ภาพการทดลองปฏิบัติการสร้างมูลค่าจากประเพณีตีผึ้ง	40
3.11 อบรมการยกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้ง	41
3.12 เวทีถอดบทเรียนภาพรวมการดำเนินงาน	41
3.13 เวทีกิจกรรมสาธารณะในการผลักดันให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม	42
4.1 หลุมหลบภัยขนาดใหญ่ที่ทางราชการสร้างขึ้นภายในชุมชน	47
4.2 แบบบ้านที่รัฐบาลสร้างมอบให้ประชาชนในพื้นที่	48
4.3 พิธีสงวน้ำศาลเจ้าพ่อบุญमार้อยรัง	51
4.4 บรรยากาศวันงานประเพณีตีผึ้ง และการเข้าแถวเพื่อรับบัตรคิวซื้อน้ำผึ้ง	52
4.5 ประเพณีบุญเบิกบ้าน	53
4.6 เครื่องเล่นในพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมา	57
4.7 ต้นเครือหมาน้อย และขนมจะแกน้อยลอยหิมะ	61
4.8 เมียงค่าน้ำผึ้งร้อยรัง	61
4.9 นักท่องเที่ยววนารถเข้าไปจอดในพื้นที่ห้ามจอด	62
4.10 การสำรวจแหล่งอาหาร และแหล่งอาศัยของผึ้ง	68
4.11 ปราชญ์ด้านผึ้ง	69
4.12 ปราชญ์ด้านผึ้งแสดงวิธีทำคบไฟ	70
4.13 ลักษณะการแต่งกาย อุปกรณ์ และแสดงภาพการขึ้นตีผึ้งบนต้นไทร	71

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.14 แสดงกระบวนการได้มาซึ่งน้ำผึ้ง	72
4.15 การวิเคราะห์แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหามูมชน	73
4.16 ผลลัพธ์จากการสร้างแหล่งอาหารผึ้ง	76
4.17 รูปแบบสบู่อุตสาหกรรมใช้ในชุมชน	77
4.18 ลักษณะรังผึ้งร้างที่นำมาเป็นสกรับรังผึ้งผสมในสบู่อ	77
4.19 สบู่อุตสาหกรรมผสมรังผึ้งร้าง	79
4.20 สบู่อุตสาหกรรมผสมรังผึ้งร้าง	80
4.21 สกรับเกลือขัดผิว และรังผึ้งร้าง	80
4.22 ตัวอย่างกล่อง และฉลากข้างขวด	81
4.23 ป้ายประชาสัมพันธ์ชุมชน	83
4.24 ความสำเร็จของการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งอาหารผึ้ง	84
4.25 กิจกรรมปลูกต้นไม้สร้างแหล่งอาหารผึ้ง	85
4.26 กล่องบรรจุภัณฑ์สบู่อ	85
4.27 ระบบผันน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง และกล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้ง	86
4.28 พืชยอกเสาเอกหอมผึ้ง	91
4.29 นิทานภาพผลงานนักศึกษา จากการบูรณาการการเรียนการสอน	94

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

จังหวัดบุรีรัมย์ ถูกจัดให้เป็น 1 ใน 12 เมืองต้องห้ามพลาต ร่วมกับจังหวัดต่างๆ เหล่านี้ คือ ลำปาง น่าน เพชรบูรณ์ เลย ราชบุรี สมุทรสงคราม จันทบุรี ตราด ชุมพร ตรัง และนครศรีธรรมราช (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560 : 62) จังหวัดบุรีรัมย์มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 10,393.945 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,451,178.125 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และคิดเป็นร้อยละ 2.01 ของพื้นที่ประเทศไทย ด้วยสภาพพื้นที่เป็นที่ตั้งของปราสาทหินพนมรุ้งซึ่งมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นที่ตั้งของภูเขาไฟที่ดับแล้ว จำนวน 6 แห่ง เป็นจังหวัดชายแดน มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา จึงมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ประเพณี วัฒนธรรม นอกจากนั้น จังหวัดบุรีรัมย์กำลังพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำบุรีรัมย์ (อ่างเก็บน้ำสนามบิน อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด และอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ วนอุทยานเขากระโดง แหล่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ในต้นเดือนเมษายนของทุกปี กลุ่มเตาเผาเครื่องเคลือบพื้นปี ศูนย์หัตถกรรมอำเภอนาโพธิ์และศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ และมีแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สนามฟุตบอลไอโมบาย สเตเดียม สนามแข่งรถบุรีรัมย์ช้างอินเตอร์เนชันแนล เซอร์กิต และจุดผ่อนปรนการค้าช่องสายตะกู (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2557-2560)

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าจังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากมีความโดดเด่นด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบันแล้ว ยังมีความโดดเด่นด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความสุขทางใจ และเพิ่มพูนสติปัญญา ตามที่ มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด (2554) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ที่มีใช้เงินตรา เช่น เกียรติภูมิ การศึกษา และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ความรู้ การท่องเที่ยวชุมชนเป็นอีกช่องทางหนึ่งสำหรับชุมชนที่จะพัฒนาเครือข่ายและติดต่อประชาสัมพันธ์กับโลกภายนอก ดังนั้น ท้องถิ่นจึงนับว่ามีบทบาทมากขึ้นต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งถือว่าการ “ยกระดับหรือความเป็นหน้าเป็นตาและศักดิ์ศรีของท้องถิ่น (นิธิเอียวศรีวงศ์, 2535 อ้างถึงใน มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด 2554 : 71)

ชุมชนบ้านสายตรีพัฒนา 3 หมู่ 10 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 90 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดกับอำเภอนนดินแดง และติดกับแนวชายแดนไทย-กัมพูча ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนยางพารา อาชีพรองลงมา คือ ทำไร่มันสำปะหลัง และรับจ้างทั่วไป สภาพแวดล้อมโดยรอบหมู่บ้านจึงมีสวนยางพารา และทรัพยากรป่าไม้ที่อุดม

สมบูรณ์ ดังนั้น ประชาชนในชุมชนส่วนหนึ่งจึงประกอบอาชีพหาของป่านำมาจำหน่าย เป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว นอกจากนี้ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ยังมีพื้นที่เชื่อมต่อกับสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ อนุสาวรีย์เราสู้ เชื้อนห้วยตาเขียว เชื้อนเมฆา พิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์ 3,000 ปี แหล่งหินตัด ปราสาทเมืองต่ำ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง และอยู่ใกล้เส้นทางที่สามารถเข้าไปท่องเที่ยวประเทศกัมพูชา 2 เส้นทาง คือ ช่องโอบก และช่องสายตะกู เป็นต้น

นอกจากนี้ ความโดดเด่นอีกประการหนึ่งของชุมชนสายตริพัฒนา 3 คือ ต้นไทรใหญ่อายุนับร้อยปีขนาด 14 คนโอบ บริเวณกลางหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน จำนวน 50 ไร่ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน – พฤษภาคม ของทุกปี ผีหลวงมากกว่า 300 รัง ได้มาทำรังบนต้นไทรดังกล่าว โดยบริเวณโคนต้นไทรยังเป็นที่ตั้งของ “ศาลเจ้าปู่ตา บุญมาร้อยรัง” ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของประเพณีบวงสรวงศาลเจ้าปู่ตาเพื่อเป็นการขออนุญาต ก่อนจะมีการขึ้นตีเอาน้ำผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี ซึ่งประชาชนและนักท่องเที่ยวจากหลายจังหวัดทั่วประเทศ จะมารอซื้อน้ำผึ้ง และร่วมพิธีบวงสรวงศาลเจ้าปู่ตา บุญมาร้อยรัง ก่อนที่จะขึ้นตีเอาน้ำผึ้งบนต้นไทร พิธีกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

เนื่องจาก มีประชาชนจำนวนมากมารอซื้อน้ำผึ้ง ดังนั้น เพื่อให้เพียงพอและทั่วถึง จึงมีข้อกำหนดว่า แต่ละคนสามารถซื้อน้ำผึ้งได้เพียงคนละ 2 ขวดเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนทุกคนที่มาร่วมพิธีบวงสรวง และเที่ยวชมได้น้ำผึ้งกลับไป การขายน้ำผึ้งในแต่ละปี จึงเกิดเป็นรายได้ต่อชุมชนประมาณ 300,000 บาท ซึ่งเงินจำนวนดังกล่าว ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. ให้ชาวบ้านที่มาช่วยเก็บ คั้นน้ำผึ้ง บรรจुขวด จำนวน 40% 2. หักเข้าเป็นกองทุนหมู่บ้าน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกลุ่ม และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในชุมชน จำนวน 60% ซึ่งพฤติกรรมการเก็บรังผึ้งชุมชนบ้านสายตริพัฒนา เน้นการเก็บเชิงอนุรักษ์ โดยเก็บเฉพาะน้ำหวานจากรังผึ้งเท่านั้น จะไม่เผาทำลายตัวผึ้ง หรือรังผึ้ง ทั้งนี้เพื่อให้ตัวผึ้งสามารถกลับมาทำรังและน้ำหวานได้อีก วิธีการเก็บน้ำผึ้งดังกล่าว นับเป็นวิธีที่สำคัญ เพราะส่งผลให้ผึ้งกลับมาทำรังในพื้นที่เดิมทุกปี จากการพัฒนาจิตยวิจยร่วมกับผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้อาวุโส พบว่า ปัจจุบันชุมชนยังขาดองค์ความรู้ที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดผลผลิตที่เกิดจากผึ้ง เช่น บรรจุภัณฑ์ ผลิภัณฑ์จากผึ้ง การขยายพื้นที่ผึ้งให้มีมากขึ้น การสร้างพื้นที่แหล่งอาหารให้กับผึ้ง เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม และเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในอนาคตซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. บรรจุภัณฑ์ พบว่า ชุมชนยังไม่มีรูปแบบของบรรจุภัณฑ์สำหรับบรรจุน้ำผึ้งที่มีหลากหลายขนาด และสามารถสะท้อนความโดดเด่น เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากที่ผ่านมาชุมชนใช้ขวดแก้วจากผลิตภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ ที่ใช้แล้ว นำมาทำความสะอาดเพื่อใช้บรรจุน้ำผึ้ง และมีขนาดเดียวเท่านั้น คือ ประมาณ 1 ลิตร จำหน่ายราคาขวดละ 350 บาท ซึ่งจากลักษณะของบรรจุ

ภณดังกล่าว นอกจากขาดความสะอาดปลอดภัยแล้ว ยังขาดความน่าเชื่อถือและแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของน้ำผึ้งหลวงจากชุมชนสายตริพัฒนาอีกด้วย

2. ผลิตรักจากผึ้ง พบว่า ชุมชนยังไม่สามารถบริหารจัดการผลิตรักจากผึ้งได้อย่างครบวงจร เช่น การแปรรูปผลิตรักจากรังผึ้ง เช่น ครีมบำรุงผิว สบู่ ของฝากของที่ระลึก เป็นต้น ปัจจุบันชุมชนสามารถจำหน่ายได้เพียงน้ำผึ้ง และขี้ผึ้ง เท่านั้น จากการสนทนาพูดคุยกับผู้นำชุมชนและประชาชน ได้ข้อมูลว่า “ทางชุมชนต้องการพัฒนาต่อยอดผลิตรักจากผึ้งทุกขั้นตอน เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้สู่ชุมชน แต่ที่ผ่านมายังขาดองค์ความรู้ในเรื่องการจัดการผลิตรักจากผึ้ง” จากข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นโอกาสที่งานวิจัยจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองบนพื้นฐานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

3. การยกระดับพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า พื้นที่บ้านสายตริพัฒนา นอกจากจะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นน่าสนใจแล้ว ชุมชนต้องการพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีตีผึ้ง เพื่อสร้างเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมในอนาคต

4. ปัจจุบันชุมชนมีรายได้จากการขายน้ำผึ้ง และขี้ผึ้งเป็นรายได้หลักเข้าสู่ชุมชน ประชาชนมีความกังวลว่า ต่อไปในอนาคตหากระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปซึ่งไม่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของผึ้ง ชุมชนต้องขาดรายได้จากการขายน้ำผึ้ง ดังนั้น ชุมชนจึงมีแนวคิดที่จะขยายพื้นที่ป่า เพื่อสร้างระบบนิเวศที่สมบูรณ์เหมาะสมต่อการดำรงอยู่ของผึ้งในบริเวณพื้นที่สาธารณะจำนวน 50 ไร่ นอกจากนั้น ยังต้องการพัฒนาผลิตรักประเภทอื่นที่สามารถขายเพื่อนำรายได้เข้าสู่ชุมชนตลอดทั้งปี โดยมุ่งเน้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นถึงความสำคัญในการค้นหาองค์ความรู้ในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เกิดความโดดเด่นและครบวงจร เพื่อให้บุคคลที่สนใจได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) จึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลในการตัดสินใจ วางแผนปฏิบัติการ เพื่อค้นหาทางออกที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน การวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังเน้นการปฏิบัติพัฒนาศักยภาพประชาชนให้รู้จักการคิดวิเคราะห์ ค้นหาวิธีการบนพื้นฐานข้อมูลที่ค้นพบ เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์รู้บนวิถีชีวิตภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชุมชน คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตรักผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์” โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างนักวิชาการจากหลายสาขา เช่น สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิทยาศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อม สาขาการท่องเที่ยวและโรงแรม สาขาวิชาการพัฒนาสังคม และสาขาการจัดการทั่วไป เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ของนักวิจัยที่เข้าร่วมดำเนินการจึงเป็นชุดความรู้ที่สำคัญ

ที่จะเข้ามาช่วยเติมเต็มให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีที่ดีต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน พัฒนาการของชุมชนสายตริพัฒนา 3 จากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีดี ผัง วงจรชีวิต ผัง อาหาร แหล่งที่อยู่ของผังชุมชนสายตริพัฒนา 3
3. เพื่อศึกษาคุณค่ามูลค่าและความสำคัญผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดี ผังชุมชนสายตริพัฒนา 3
4. เพื่อค้นหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผังที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชนสายตริพัฒนา 3

1.3 ปัญหา/โจทย์การวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ตั้งโจทย์คำถามการวิจัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นหาคำตอบ ดังนี้

1.3.1 โจทย์วิจัยหลัก

การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดี ผังชุมชนสายตริพัฒนา 3 จะสามารถทำได้ด้วยวิธีใดบ้าง

1.3.2 โจทย์วิจัยรอง

- 1.3.2.1 ประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน มีพัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
- 1.3.2.2 องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีดี ผังเป็นอย่างไร วงจรชีวิตของผังแหล่งที่อยู่ของผังมีลักษณะอย่างไร
- 1.3.2.3 อัตลักษณ์และประเพณีดี ผังของชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีความเป็นมาอย่างไร มีคุณค่า มูลค่า และความสำคัญอย่างไร
- 1.3.2.4 การสร้างอัตลักษณ์ประเพณีดี ผังชุมชนสายตริพัฒนา 3 จะทำอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมอันโดดเด่นที่มีอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชน มีลักษณะเฉพาะตนของชุมชนทั้งด้านที่อยู่อาศัย วิถีชีวิต การแต่งกาย อาหาร ภาษา ชาติพันธุ์ เป็นต้น

ประเพณีดี ผัง หมายถึง กระบวนการนำน้ำผั่งออกจากรังผั่งเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งการบริโภค และอุปโภค โดยวิธีการเชิงอนุรักษ์ คือ ไม่ทำให้ตัวผั่งตาย ซึ่งขึ้นดี ผังปีละ 1 ครั้ง คือ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5

บ้านสายตรีพัฒนา 3 หมายถึง ชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับอำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และติดกับแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนยางพารา มีผู้อยู่อาศัยจำนวน 67 ครัวเรือน มีประชากร 329 คน ใช้ภาษาเขมร และภาษาอีสาน ติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน

1.5 ผลที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 เชิงการวิจัย

1.5.1.1 ได้ชุดความรู้ด้านประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน พัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนสายตรีพัฒนา 3

1.5.1.2 ได้ชุดความรู้ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีตีผึ้ง วงจรชีวิตของผึ้ง อาหารของผึ้ง แหล่งที่อยู่ของผึ้ง ของชุมชนสายตรีพัฒนา 3

1.5.1.3 เกิดการสร้างอัตลักษณ์ผ่านประเพณีตีผึ้งของชุมชนสายตรีพัฒนา 3

1.5.2 เชิงการพัฒนา

1.5.2.1 เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน จากการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3

1.5.2.2 เกิดการพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์

1.5.3 ผลลัพธ์จากการวิจัย

เกิดกลไกความร่วมมือระหว่างนักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน

1.5.4 ผลกระทบ

1.5.4.1 เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

1.5.4.2 เกิดการขยายพื้นที่ที่เหมาะสมในการอยู่อาศัยของผึ้ง

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษารั้ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนองค์ความรู้และแนวคิดทฤษฎี รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิด ซึ่งสามารถชี้ประเด็นในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แล้วหาข้อสรุปการวิจัย เพื่อตอบคำถามการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหุ้นส่วนทางสังคม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบมิติตางวัฒนธรรม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) Mccathy & Pereault, Jr. (1991) กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์หมายถึงผลิตภัณฑ์ ที่ใช้สำหรับกิจการ อาจจะเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการที่มีแนวคิดใหม่ๆหรือมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในผลิตภัณฑ์สินค้าหรือที่มีอยู่แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์สินค้า จะต้องมืผลให้ผู้บริโภคหรือลูกค้าเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์สินค้าให้มากที่สุดกล่าวคือควรมีความพึงพอใจมากกว่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สินค้า ชนิดเดิม หรืออาจจะเป็นผลิตภัณฑ์เดิมที่นำเสนอในตลาดใหม่ๆ ซึ่งปัจจุบันสภาพทางการตลาดมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงมากขึ้นตลอดจนมีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้มีผลิตภัณฑ์สินค้าใหม่ๆในตลาดจำนวนมากที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและไปเร็ว ดังนั้นจึงส่งผลให้วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์สินค้าสั้นลง ผลิตภัณฑ์สินค้าที่ออกสู่ตลาดใหม่ จะอยู่รอดได้ในตลาด จึงต้องเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่มี “ความใหม่” ที่แตกต่างและเป็นสาระสำคัญของผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค หรือลูกค้าเท่านั้น อีกทั้งประสงค์ ประณีตพลกรัง (2547) กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าการแข่งขัน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างจากคู่แข่งอาจจำแนกผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) ได้ 3 ลักษณะคือ (Mccathy & Pereault, Jr. 1991)

1. ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมใหม่ (Innovative Product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังไม่มีผู้ใดนำเสนอในตลาดมาก่อนหรือเป็นแนวคิดใหม่ที่ผู้บริโภคอาจยังคาดไม่ถึง

2. ผลิตภัณฑ์ปรับปรุงใหม่โดยการปรับเปลี่ยน ดัดแปลง (Replacement Product of ModifyProduct) หมายถึง เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงปรับปรุงมาจากผลิตภัณฑ์เดิมที่ขายอยู่แล้วในตลาดทำให้สามารถตอบสนองความต้องการ และสร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคได้มากขึ้น

3. ผลิตภัณฑ์ลอกเลียนแบบหรือการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ (Imitative or Me-too-Product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับกิจการแต่ไม่ใหม่ในท้องตลาดเกิดจากการที่กิจการเห็นว่า เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคหรือลูกค้าเป็นหลักทำให้กิจการมีโอกาสทำกำไรสูง จึงเสนอผลิตภัณฑ์สินค้า และบริการ เพื่อเข้าสู่ท้องตลาดโดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดขององค์กรหรือบริษัท

ในขณะเดียวกัน รุ่งนภา พงศ์สวัสดิ์มานิต (บรรณาธิการ, 2559 : 9-11) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในทางปฏิบัติไว้ 3 กรณี คือ

1. **การปรับปรุงเฉพาะบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบใหม่** บรรจุภัณฑ์เป็นภาชนะที่ใช้ห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ให้ปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ช่วยในการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ เป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริโภค บรรจุภัณฑ์อาจล้ำสมัยได้เนื่องจากรูปร่าง น้ำหนัก วัสดุที่ใช้ และสีสันทันเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคในเวลาต่อมา

2. **การปรับปรุงตัวผลิตภัณฑ์** อาจทำได้ 3 แนวทาง คือ

2.1 **การเปลี่ยนแปลงเฉพาะลักษณะรูปร่าง** เนื่องจากลักษณะและรูปร่างอาจล้ำสมัย ยุคสมัย และสังคมเปลี่ยน เป็นเหตุผลให้ต้องปรับปรุงรูปลักษณ์และรูปร่างตามสมัยนิยม เช่น ในอดีต ทุเรียนกวนอาจขายเป็นน้ำหนักรวมที่บรรจุใส่กระปุกพลาสติก หรือถุงพลาสติก อาจมีน้ำหนักตั้งแต่ 100 กรัม ถึง 1,000 กรัม ยุคสมัยนี้เปลี่ยนเป็นเม็ดเท่าลูกอม ห่อด้วยพลาสติกใสชั้นในหุ้มด้วยกระดาษแก้วหลากหลายสี

2.2 **การปรับปรุงกรรมวิธีการผลิต** โดยที่ส่วนผสมยังเป็นไปตามสูตรเดิม ทั้งนี้เพราะการขยายกำลังการผลิตจากอุปกรณ์ในครัวเรือนเป็นการใช้เครื่องจักรช่วยในการผลิต เช่น เปลี่ยนเชื้อเพลิงจากการใช้ฟืนมาเป็นแก๊ส เปลี่ยนจากการตากแห้งมาเป็นอบแห้ง เป็นต้น การขยายกำลังการผลิตจากเดิม ต้องมีการปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตให้เหมาะสม เพื่อให้ได้คุณภาพเหมือนเดิม

2.3 **การปรับปรุงสูตรผลิตภัณฑ์** การปรับปรุงสูตรถือเป็นการเปลี่ยนแปลงใหญ่ เพราะต้องปรับเปลี่ยนส่วนผสมใหม่ และยังต้องปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตให้เหมาะสมกับสูตรใหม่ ดังนั้นการปรับปรุงสูตรจึงมีการกำหนดให้มีการปรับเปลี่ยนส่วนผสมเพียงเล็กน้อย

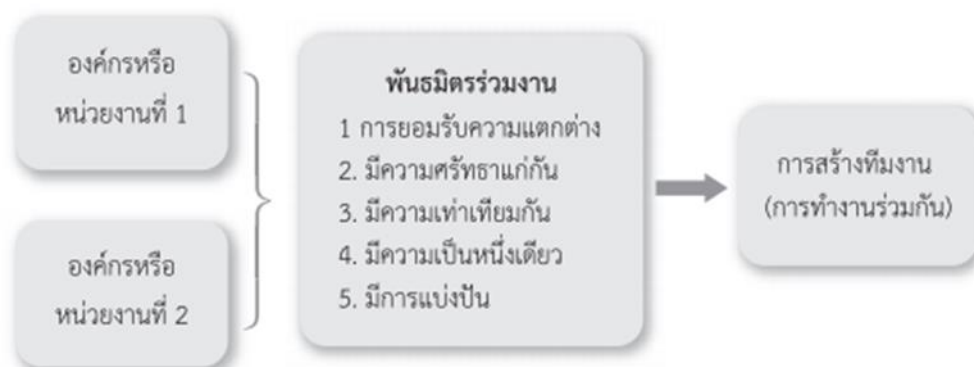
3. **การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่** อาจเป็นผลมาจากการใช้ผลผลิตเกษตรชนิดใหม่ หรือการใช้เครื่องจักรที่พัฒนามาใหม่ ใช้หลักทฤษฎีใหม่ แต่ผลิตภัณฑ์ยังคงเหมือนสินค้าที่วางขายในตลาด เช่นการใช้แป้งข้าวหอมมะลิทดแทนแป้งสาลีในผลิตภัณฑ์ขนมอบ

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นกิจกรรมปฏิบัติที่เริ่มต้นจากความคิด แล้วเปลี่ยนความคิดให้เป็นผลิตภัณฑ์ในกระดาษ สุดท้ายเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ในมือ ที่สัมผัสได้ มีรูปร่าง ผลิตได้จริง และผู้บริโภคยอมรับในคุณภาพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างมีระบบ จึงจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีอนาคต แจ่มเจิดได้ และมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง

2.2 แนวคิดหุ้นส่วนทางสังคม

2.2.1 แนวคิดความเป็นหุ้นส่วน

แนวคิดความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หุ้นส่วน (Partnership) คือ องค์การธุรกิจหรือบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินการหรือกิจกรรมต่างๆ มีการแบ่งผลกำไรตามสัดส่วนที่ตกลงกัน แนวทางในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนมีการพัฒนามาจากหลายระดับ ตั้งแต่การเริ่มเข้าไปเกี่ยวข้องบางส่วน การเข้าไปมีส่วนร่วม โดยมีผลประโยชน์และไม่มีผลประโยชน์ ไปถึงขั้นมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย แบ่งปันผลประโยชน์ความรับผิดชอบ และความเสี่ยงร่วมกันในรูปแบบหุ้นส่วน เช่น การเป็น หุ้นส่วนในองค์การธุรกิจ อาจเป็นหุ้นส่วนในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมร่วมทุน การร่วมสัมปทาน หรือการได้ลิขสิทธิ์ สามารถอธิบายได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กระบวนการทำงานร่วมกันในหุ้นส่วน (ที่มา Tennyson, Ros : 2005)

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่เข้ามาเป็นหุ้นส่วนหรือร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน จึงถือเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียร่วมกัน บุคคลเหล่านี้จึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมที่ตน เป็นหุ้นส่วน เมื่อมีความเป็นหุ้นส่วนในกิจกรรมหรือกิจการที่ดำเนินการ ย่อมรักษาผลประโยชน์ ของตนอย่างเต็มที่ และถ้าหากสามารถทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นหุ้น ส่วนของการบริหารท้องถิ่นได้ ดังนั้น หุ้นส่วนในการบริหารงานท้องถิ่น จึงเป็นสภาพความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่มีความเท่าเทียมกันที่แสดงถึงสภาพที่จะนำไปสู่การทำหน้าที่แสดง บทบาทในการปฏิบัติงานหรือรับผิดชอบร่วมกันผู้ที่เข้ามาเป็นหุ้นส่วนหรือร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ถือเป็นผู้ที่มีส่วนได้

เสียร่วมกัน บุคคลเหล่านี้จึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมที่ตน เป็นหุ้นส่วน เมื่อมีความเป็นหุ้นส่วนในกิจกรรมหรือกิจการที่ดำเนินการ ย่อมรักษาผลประโยชน์ ของตนเองอย่างเต็มที่ และถ้าหากสามารถทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นหุ้น ส่วนของการบริหารท้องถิ่นได้ ดังนั้นหุ้นส่วนในการบริหารงานท้องถิ่น จึงเป็นสภาพความร่วมมือ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีความเท่าเทียมกันที่แสดงถึงสภาพที่จะนำไปสู่การทำหน้าที่แสดง บทบาทในการปฏิบัติงาน หรือรับผิดชอบร่วมกัน

2.2.2 บทบาทของหุ้นส่วนทางสังคมกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

หลักของการเป็นหุ้นส่วนทางการบริหารงานท้องถิ่น ต้องให้ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) มีความรู้สึกว่าเป็นหุ้นส่วน และสามารถบริหารงานของท้องถิ่นได้ โดยองค์ประกอบของหุ้นส่วนทางการบริหารงานของท้องถิ่น ประกอบบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการบริหารงานท้องถิ่น สำหรับการพัฒนาของการเป็นหุ้นส่วนทางการบริหารท้องถิ่นครั้งนี้

1. บทบาทของประชาชน ประชาชนหรือบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่ เป็นผู้เสียภาษีและรับประโยชน์จากบริการพื้นฐาน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบกับการ ดำเนินงานของท้องถิ่นโดยตรง และเป็นบุคคลที่มีสิทธิใช้อำนาจได้ตามหลักการกระจายอำนาจ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในการบริหารงานหรือการดำเนินกิจการใดๆ ต้องยึดความ ต้องการของประชาชนและต้องให้ประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการต่างๆ โดยมี เป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ความกินดี อยู่ดี และมีความสุขอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน (Kenaphoom, 2015a : 1-14) และเพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์ คือการมีความรู้ ความเข้าใจ ความมั่นใจและสามารถนำไปใช้ประกอบการดำรงชีวิตได้ (Kenaphoom, 2015b: 3) โดย ประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทและตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน ด้านต่างๆ ดังนี้

1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ประชาชนย่อมมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องแสดงรายละเอียดให้ประชาชนรับทราบ ซึ่งประชาชนจะต้องรับทราบข้อมูลก่อนการดำเนินการนั้นๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือจากประชาชน สอดคล้องกับการนำเสนอของ สมชัย จิตสุชน และคณะว่า “ระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม เป็นการบริหารจัดการเพิ่มเติมเพื่อให้ระบบสวัสดิการสังคมทำงานได้ดียิ่งขึ้น” 2) การปรึกษาหารือ เป็นการเจรจากันระหว่างรัฐและประชาชน เพื่อประเมินความ ก้าวหน้าหรือกำหนดประเด็นและข้อสงสัยต่างๆ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและสะท้อนความ ต้องการของประชาชน การปรึกษาหารือจึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งถือว่าเป็นหุ้นส่วนของท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและความคิดเห็นในสิ่งที่รัฐจะดำเนินการ ต่อไป 3) ความสัมพันธ์ เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ งานหรือร่วมเสนอแนะแนวทางต่างๆ โดยประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการทำงานร่วมกับรัฐ สอดคล้องกับการนำเสนอของโกวิท พวงงาม (2010 : 55) นำเสนอไว้ว่า “การมีส่วนร่วมที่จะเกิดขึ้นในทุกๆ ด้าน เป็นการร่วมกันควบคุม ตรวจสอบผลการดำเนินงาน

ตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น” 4) ความร่วมมือ ได้แก่การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ และการเข้าร่วมเป็นประชาคม ท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเข้าไปเป็นหุ้นส่วนที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น โดยการเข้าไปเป็นหุ้นส่วนของ ประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับนี้ ได้แก่ 1) การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การเข้าร่วมเป็นประชาคมท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อ ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา สุขภาพ ความเป็นอยู่ เป็นต้น ดังที่สมชัย จิตสุชน และคณะ (2011 : 127) นำเสนอไว้ว่า “เมื่อท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการ ศึกษามากขึ้น ผ่านการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้ท้องถิ่น จะการบริหารจัดการการ ลงทุนที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่และสังคมท้องถิ่น” 5) การเสริมอำนาจประชาชน การเป็นหุ้นส่วนในระดับการเสริมอำนาจประชาชน ได้แก่ การทำประชาคมติ และการถอดถอน ซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนมีบทบาทสูงที่สุด โดย ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด และเป็นการควบคุม ตรวจสอบโดยประชาชน ดังที่สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ (2012 : 52) นำเสนอไว้ ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนใน ท้องถิ่น ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้วรัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็น รัฐบาลของประชาชนและเพื่อประชาชน”

2. บทบาทของข้าราชการ ข้าราชการ ถือเป็นกลไกสำคัญในฐานะผู้ปฏิบัติ บริหารงานของแผ่นดินในการนำ นโยบายของรัฐ และภารกิจของส่วนราชการไปปฏิบัติให้เกิดผลใน พื้นที่และโดยที่ประเทศไทย ได้ประสบกับสภาวะวิกฤติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้ง แรงกดดันจากกระแส การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งปรับตัวในแต่ละ ด้านอย่างเร่งด่วน และเป็นที่มาของการปฏิรูประบอบราชการที่ผ่านมา โดยมุ่งปรับเปลี่ยนระบบการ บริหารงาน ภาครัฐไปสู่ “รูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” ที่เน้นการทำงานโดยยึดผลลัพธ์ เป็นหลัก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนกระบวนการทำงานภาครัฐไปสู่การทำงานเพื่อประชาชน มีการวัดผล อย่างเป็นรูปธรรม มีความโปร่งใสในการตัดสินใจ และวิธีการทำงานที่มีความรวดเร็วและคล่องตัว เพื่อ ตอบสนองความต้องการของสังคมและประชาชน (Wannacum, 2015: 91) โดยบทบาทของ ข้าราชการในการร่วมเป็นหุ้นส่วนในการบริหารงานท้องถิ่น คือ ต้องเป็นผู้มีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และต้องคอยส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงสิทธิที่มีในการเป็นหุ้นส่วนของท้องถิ่น

3. บทบาทของผู้บริหาร นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นผู้ถือหุ้นที่สำคัญ เป็นบุคคล ที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับ มอบหมาย บุคคลอื่นในกลุ่มที่เหลือกก็คือผู้ตาม แม้จะเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อยหรือผู้ช่วยในการปฏิบัติ หน้าที่ต่างๆ (Yukl, 2009 : 3-4) เนื่องจากอำนาจในการบริหารงานท้องถิ่นที่รัฐบาลกลางได้ให้อิสระ แก่ท้องถิ่นบริหารเอง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องนโยบาย การเงินการคลัง หรือการจัดซื้อจัดจ้างต่างๆ ที่เป็น อำนาจของผู้บริหารท้องถิ่นสามารถดำเนินการเองได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการจัดการ

ทรัพยากรในท้องถิ่น หรือการสร้างงานในท้องถิ่น สอดคล้องกับการนำเสนอของ สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์ (Amornsiriphong, 2012 : 52) “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายมี อิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะในด้านการจัดสวัสดิการสังคมของท้องถิ่นเอง”

4. บทบาทฝ่ายตรวจสอบและถ่วงดุล กระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะของท้องถิ่น จะมีส่วนสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีระดับที่แตกต่างกัน จึงทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่แตกต่างกัน (นงลักษณ์ จันทาภากุล และ นรินทร์ สังข์รักษา. 2556. : 110-111) สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นหุ้นส่วนที่มีบทบาทสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นหุ้นส่วนที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการเข้ามาบริหารงานของท้องถิ่น ดังนั้นในฐานะที่สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหุ้นส่วนที่มีอำนาจในการค้ำหรือตรวจสอบความไม่ถูกต้องของการดำเนินงานของผู้จัดการหุ้นส่วนใหญ่ (ผู้บริหาร นายกองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น) เกิดการสร้างเครือข่ายของชาวบ้านถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของภาคประชาชน หรือการเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านเองในการต่อรองทางการเมือง (Sattayanurak, 2014 : 102) ทั้งนี้เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องทำให้คนในสังคมไทยเข้าใจซึ่งกันและกันให้มากขึ้น

5. บทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม องค์กรภาคประชาสังคมในระดับท้องถิ่น มีบทบาทในการบริหารงานท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากระดับความเข้มข้นหรือความกดดันจากภาคประชาสังคม จะมีกำลังกว่าการกดดันจากประชาชน โดยองค์กรภาคประชาชนจะต้องเข้ามาตรวจสอบหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่นในทุกระดับ เนื่องจากคนที่เข้ามาอยู่ในองค์กรภาคประชาสังคมจะเป็นคนที่มาด้วยความสมัครใจเพื่อแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่าง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างสมบูรณ์

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมาและรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในแง่การเมือง การปกครองที่เห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของชาชนบท เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองของท้องถิ่นได้ในชั้นปลาย และได้กล่าวถึง จุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา สาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้ จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชุมชน

การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้ในหลายมิติ ทั้งในแง่ของมิติความลึกทั้งในเชิงกว้าง (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551 : 6-7)

1. การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในเรื่องของพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

4. การมีส่วนของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจในอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า คือการที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้ง สิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถานบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้ โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุก ๆ คน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่น คือผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของ

ท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการคือ

1. ต้องมีอิสระ หมายถึง ประชาชนมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม
2. ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ
3. ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (อ้างถึงในกิตติชัย สิ้นคง (พระ), 2557 : 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าไปร่วมรับรู้ในกระบวนการจัดการร่วม ให้ข้อมูลความคิดเห็นในการทำประชาพิจารณ์อันเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมหรือการอนุญาตให้มีการดำเนินการที่กระทบต่อคุณภาพชีวิต อนามัยสิ่งแวดล้อม หรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ อันเกี่ยวกับตนหรือชุมชน ตลอดจนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลและตลอดจนร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่ไม่โปร่งใส

ทองใบ สุตขาริ, 2547 : 21 (อ้างถึงในกิตติชัย สิ้นคง (พระ), 2557 : 19) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น มีลักษณะเป็นกระบวนการที่จะทำให้พนักงานมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตน บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอาจมีความผูกพันในการทำงานยิ่งกว่าการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น การเข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานและมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ตลอดจนทำให้เขาได้รับการยอมรับ (Recognition) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น (Selfe steem) นอกจากนี้ ยังพบว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรส่งผลให้เขามีความชัดเจนในความคาดหวังมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้บุคลากรเกิดความเข้าใจการทำงาน และการบริหารงานในองค์กรได้ดียิ่งขึ้นอีก ทั้งจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในการทำงานกับระบบรางวัลได้ดีขึ้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบนมิติทางวัฒนธรรม

2.4.1 การพัฒนาบนมิติวัฒนธรรม

มักจะมีผู้กล่าวเสมอว่าประเทศไทยพัฒนาแต่เศรษฐกิจเป็นหลักไม่มองมิติทางวัฒนธรรม แต่แท้จริงแล้วการพัฒนากระแสหลักก็วางอยู่บนพื้นฐานของมิติวัฒนธรรมโดยเฉพาะ วัฒนธรรมบริโภคนิยม วัฒนธรรมแบบกลไกและแยกส่วน วัฒนธรรมที่ซื้อหาทุกสิ่งด้วยเงินตราทำให้เกิดการขายศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตแต่ดั้งเดิม ดังนั้น การจะพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ต้องเปลี่ยนวิธีคิดและเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ หันมาเข้าใจมิติทางวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหวมีชีวิตแทนที่ เพื่อที่จะได้เข้าใจทางเลือกในการพัฒนาให้มีทิศทางที่หลากหลายมากขึ้นและสามารถกำหนดทางเลือกในการพัฒนาได้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม

มิติทางวัฒนธรรมเป็นการมองปัญหาแบบองค์รวม สรรพสิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันโดยไม่มีแยกส่วน ๆ รวมทั้งการมองวิธีคิดของคนในชุมชนที่อธิบายสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ เชื่อมโยงกับระบบนิเวศกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม รวมทั้งคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ถูกครอบงำความคิดจากใคร ปัญหาวัฒนธรรมทุกวันนี้ คือ การครอบงำทางความคิดที่วางอยู่บนผลประโยชน์ของตัวเองเป็นที่ตั้งโดยขาดความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม อาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สะสมอยู่ก่อนแล้วทั้งสิ้นในรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่ศีลธรรม ศิลปะ และภูมิปัญญาโดยอาศัยกระบวนการเสริมสร้างพลังสังคม ดังนี้ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544 : 200-204)

1. การเสริมสร้างต้นทุนทางวัฒนธรรม ทั้งภูมิปัญญา ความรู้ อุดมการณ์คุณค่าทางศีลธรรมและทรัพยากรส่วนรวมอันจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและเกิดความพร้อมที่จะร่วมกันในการทำกิจกรรมเพื่อท้องถิ่นของตนเอง

2. การเสริมสร้างประชาสังคม เป็นการดึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนกฎเกณฑ์กติกาสังคมเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมกันรับผิดชอบตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคมอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างพลังในการดูแลท้องถิ่นเพื่อให้สามารถมีอาชีพพอเพียงและดูแลปกป้องสิทธิท้องถิ่นและทรัพยากรของตนได้อย่างยั่งยืน

4. การเคารพสิทธิของความแตกต่างหลากหลายของพหุสังคม ที่ผู้มีความแตกต่างกันทั้งฐานะทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิต วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ การเคารพสิทธิความเป็นคนอย่างเท่าเทียม

2.4.2 มิติทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อชุมชน

การที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนั้นต้องมาจากการเคลื่อนไหวมิติทางวัฒนธรรมอย่างมีพลวัต อันจะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์การร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมของชุมชนด้วยจิตวิญญาณก็จะส่งผลต่อความยั่งยืนของผลงานที่เกิดขึ้น มิติทางวัฒนธรรมที่ควรคำนึงถึงได้แก่

1. การพัฒนาแบบองค์รวม

คือการมองความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งว่ามีความสัมพันธ์กันโดยที่ไม่แยกแยะเป็นส่วนต่าง ๆ มองอย่างเป็นระบบ และมองเห็นภาพรวมในวงกว้างของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง โดยคำนึงถึง

1.1 ระบบคุณค่า ที่แต่ละคนแต่ละภูมิภาคจะมีระบบคิดที่แตกต่างกันซึ่งนำมาสู่การสร้างระบบคุณค่าของชุมชนที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น จะทำให้เข้าใจความเชื่อมโยงเป็นชุมชนที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลของแต่ละชุมชน โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพเป็นการมองอย่างเป็นองค์รวม (Holistic)

1.2 ระบบอุดมการณ์อำนาจ ในชุมชนมีอุดมการณ์เชิงอำนาจซึ่งอาจจะเป็นอำนาจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันอำนาจจากพลังอื่น ๆ เช่น อำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ อำนาจของผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์ ผีป่าผีบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ผีสางเทวดา (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2539 : 235-240) โดยจะเห็นถึงความผสมผสานที่แทรกอยู่ในประเพณี พิธีกรรม แยกไม่ออก เพราะชาวไร่ชาวนาชีวิต โดยมีธรรมชาติเป็นเครื่องบังคับให้มีวิถีชีวิตเช่นนั้น คือ ต้องอาศัยต่อสู้กับธรรมชาติตลอดเวลาในเมื่อไม่สามารถช่วยตัวเองได้ตามลำพัง ครอบครัวของตนเอง จึงมีความพยายามที่จะจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จนเกิดเป็นจารีตประเพณี พิธีกรรมให้คนรุ่นต่อมาได้ยึดถือปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่น ในด้านการทำมาหากิน มีที่ดิน นาไร่ ต้นไม้ น้ำ ป่า เช่น มีความเชื่อว่าในธรรมชาติมีผีอยู่มากทั้งผีที่ดี คือ ผีปู่ตา ผีเจ้าที่เจ้าทาง เทวดาอารักษ์ และผีที่ร้าย เช่น ผีปอบ ผีเป่า ตัวอย่าง เช่น ต้นไม้ต้นหนึ่งถ้าไปตัดก็อาจจะป่วย ทุกหนทุกแห่งจะมีเทพดาสิงสถิตอยู่และทุกสิ่งสัมพันธ์กันหมด และต่างก็มีพันธะซึ่งกันและกัน รวมทั้งสัมพันธ์ภาพที่ผ่านการร่วมมือการทำงานจิตสำนึก สิ่งเหล่านี้เป็นอุดมการณ์อำนาจเพราะแสดงถึงศรัทธาของชุมชนที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นด้วยจารีตของชุมชน

1.3 ระบบภูมิปัญญา เป็นการสั่งสมเป็นระบบคิด ระบบความรู้ ระบบคุณค่าการกลั่นกรองและสืบทอดต่อเนื่องกันมาทั้งทางตรง คือ การประสบเหตุการณ์ด้วยตนเองและทางอ้อมคือการได้ยินได้ฟังมาจากคำสอน คำบอกเล่า แต่เป็นสิ่งที่มิอยู่ทุกแห่งหน เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองแล้วนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านคิดได้เองแล้ว

นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่มาแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างทันสมัย

1.4 การจัดการกับความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยการเรียนรู้ การสร้างสรรค์การผลิตและการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมจากภายใน มีการถ่ายทอดที่ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่ชาวบ้านได้นำมาจากถิ่นเดิมมาสร้างใหม่พร้อมกับการปรับปรุงสร้างสรรค์ให้เหมาะสมตามสภาพ ภูมิปัญญามีลักษณะเป็นองค์รวมที่สืบสานสัมพันธ์กันไปทั้งหมดกับธรรมชาติ ไม่แยกส่วนจากศาสตร์แบบทันสมัยที่มีการจำแนกแจกแจงออกไปเป็นส่วนย่อย ๆ เช่น คนคนนี้จะรู้เรื่องการผลิต คนนี้จะรู้เรื่องการตลาด ทั้งหมดนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นการสั่งสมระบบคุณค่าและศีลธรรม การเกื้อกูลระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ มากกว่าการที่ถูกครอบงำปัจจัยแวดล้อมจากภายนอก

2. คุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การที่ไม่ถูกครอบงำทางความคิดจากใครจะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ต่อการมีส่วนร่วม ดังนั้นจึงทำอย่างไรที่ชุมชนจะไม่ถูกครอบงำทางความคิดโดยมีระบบคุณค่า ภูมิปัญญาที่สามารถเข้าใจภาพของวิถีแบบองค์รวม

3. กระบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ กระบวนการนี้สามารถผลิตสิ่งใหม่ ๆ และการรับรู้จักปรับตัวของชุมชน ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปแต่ละชุมชนทำให้ชุมชนเกิดพลังในการคิดค้นและแสวงหาทิศทางพัฒนาที่หลากหลายตามศักยภาพที่ตนมีอยู่ ด้วยองค์ประกอบที่เป็นพลังในการสร้างสรรค์เพื่อจะจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดทางวัฒนธรรมที่หยุดนิ่งและตายตัวอันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นจำเป็นที่นักพัฒนาจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบมิติทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะได้เข้าใจและเลือกพัฒนาให้มีทิศทางที่หลากหลายมากขึ้นและสามารถกำหนดทางเลือกในการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้เสริมสร้างการพัฒนาตามมิติทางวัฒนธรรมด้วยกระบวนการดังนี้ การเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรม ทุกชุมชนมีต้นทุนทางวัฒนธรรมสะสมอยู่ก่อนแล้วในรูปแบบที่หลากหลายตั้งแต่ศีลธรรม ภูมิปัญญา ศิลปะ และทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมเป็นเสมือนพลังของชุมชนในการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ดังนี้

3.1 การเสริมสร้างประชาคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กฎเกณฑ์และกติกาของสังคมเพื่อให้ทุกคนมีความรับผิดชอบตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคมอย่างเสมอภาค และเป็นธรรมซึ่งจะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคมก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กันด้วยความเป็นธรรม ความเสมอภาค

3.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนที่ทำหน้าที่ตรวจสอบปกป้องรักษาสีทธิของชุมชน การพึ่งตนเองที่จะพัฒนาศักยภาพของชุมชนไปสู่ความยั่งยืน

3.3 การเคารพสิทธิความหลากหลายของพหุสังคม ในการเลือกที่จะพัฒนาไปตามวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

มิติทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นจริงและมีประสิทธิภาพต้องอาศัยการรวมกลุ่มของประชาชนเพราะกลุ่มมีความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพลังความสามารถจนสามารถเข้ามาดำเนินการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน ทั้งนี้การคำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมตามการเปลี่ยนแปลงจะพบว่า การมีกลุ่มนั้นมักจะเกิดขึ้นจากธรรมชาติของการมารวมกลุ่ม ซึ่งจะนำมาสู่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผล รวมทั้งการพัฒนากลุ่มเป็นประชาสังคมตามกลไกของรัฐบาล และการประสานความร่วมมือแบบพหุภาคีกำลังเป็นประชารัฐ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวชุมชน จากห้องสมุดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยมีงานวิจัยย้อนหลังในช่วงระยะเวลา 5 ปี มีรายละเอียดดังนี้

ชัยรัตน์ จุสปาโล (2560) การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวภายใต้อัตลักษณ์และวิถีของท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบ : นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา. มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสงขลา 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐและสภาพของพื้นที่ โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสำรวจ สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่มย่อย การประชุมระดมความเห็น การทดลองท่องเที่ยว และการสังเคราะห์ผลการวิจัยจากโครงการย่อย 3 โครงการ ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นดังนี้ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย น้ำตก อ่างเก็บน้ำ ถ้ำ ทะเลสาบสงขลา บ่อน้ำร้อน แก่ง วัด มัสยิด และวิถีชีวิตชุมชน แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตและชุมชนมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวสูง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีสิ่งดึงดูดใจในระดับปานกลาง ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุมีสิ่งดึงดูดใจในระดับปานกลางและน้อย แหล่งท่องเที่ยวส่วนมากมีความสะดวกในการเข้าถึงแต่ยังขาดรถโดยสารประจำทาง แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวจำนวน 11 แห่ง และสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์รอบทะเลสาบสงขลาได้ 4 เส้นทาง ส่วนพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนชาวต่างชาติต้องการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้อัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณี ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต้องการโปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน และต้องการให้โปรแกรมการท่องเที่ยวของพื้นที่รอบลุ่มทะเลสาบสงขลาเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดใกล้เคียง เช่น สตูล

ตรัง กระบี่ เป็นต้น ส่วนแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐและสภาพของพื้นที่ ได้สังเคราะห์นโยบายของรัฐและสภาพของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตามลักษณะภูมิศาสตร์แบบเขา ป่า นา เล รวมถึงอัตลักษณ์และวิถีชีวิต และระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ 5 ยุทธศาสตร์ และท้ายที่สุดของการค้นพบผลการวิจัยทั้งหมดสามารถนำมาจัดเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวรอบลุ่มน้ำสาบ ควรมีองค์ประกอบดังนี้ 1) ทรพยากร/แหล่งท่องเที่ยว 2) ผลิตภัณฑ์ ท่องเที่ยวและการบริการ 3) การตลาดและการประชาสัมพันธ์ 4) การจัดการการท่องเที่ยว

ณฐมน บัวพรมมี (2560) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อการสื่อสารภูมิปัญญาและสร้าง อัตลักษณ์อาหารท้องถิ่น : กรณีศึกษาบ้านศรีเจริญ ตำบลoleyวังไสย์ อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย. มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้เป็น Smart User ที่สามารถใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้ 2) เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นของชุมชนให้เป็นระบบ และ 3) เพื่อค้นหาอัตลักษณ์อาหารท้องถิ่นของชุมชนและสร้างความเข้าใจเรื่องการใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ศึกษาภายใต้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการพัฒนาคนในชุมชนให้เป็น Smart User เน้นใช้วิธีการสร้าง Smart User เยาวชนรุ่นใหม่ในนาม “กลุ่มคว่ำเลย” เพื่อมาทำงานร่วมกับ Smart User ที่เป็นผู้ใหญ่ กระบวนการเสริมศักยภาพของ Smart User เน้นใช้เครื่องมือการสื่อสารในรูปแบบ (1) การคืนข้อมูลเดิมจากงานวิจัย สกว. และ (2) การทำกิจกรรมแบบเน้นการทดลองเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ด้วยตนเองผ่านการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) และใช้หลักการสร้างผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) ผ่านกลยุทธ์การสื่อสารแบบ “ประชุมกลุ่มนั่งเล่น”

2) กลยุทธ์ในการรวบรวมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นของชุมชนและการค้นหา อัตลักษณ์อาหารท้องถิ่น ใช้เครื่องมือสื่อสารในรูปแบบ (1) การจัดเวทีประชุม (2) การเติมและเสริมพลังความรู้ด้วยเนื้อหาการสื่อสารอัตลักษณ์ และ (3) กลยุทธ์การเล่าเรื่องราว (Storytelling) ทั้งนี้ ผลวิจัยพบว่า อัตลักษณ์อาหารท้องถิ่นของตำบลวังไสย์ สื่อความหมายผ่านคำว่า “ขุนเลย” ซึ่งเป็นชื่อที่วิสาหกิจชุมชนฯ ใช้เป็นชื่อตราสินค้า และเป็นคำที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างอัตลักษณ์ของ “คน-อาหารท้องถิ่น-ตราสินค้า” ในขั้นตอนการวิจัยจึงเน้นให้ Smart User รุ่นใหญ่เป็นผู้มีบทบาทหลักในการค้นหาอัตลักษณ์ ส่วน Smart User รุ่นใหม่ บทบาทในการเป็นผู้คัดเลือกและออกแบบเนื้อหา (Message Selection and Design) เรื่องปฏิทินอาหารท้องถิ่น 12 เดือน” ด้วยตัวเอง และสื่อออกมาในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์และโปสเตอร์

3) การสร้างความเข้าใจเรื่องการใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ในการเพิ่มมูลค่าทางธุรกิจ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการสื่อสารในรูปแบบการจัดเวที เติมและเสริมพลังความรู้ด้วยเนื้อหาหลากหลาย ได้แก่ (1) กลยุทธ์การเล่าเรื่องเรื่องราวของตราสินค้า (2) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ SWOT (3) การประสมทางการตลาด 4P's และ (4) หลักการทำงานของวิสาหกิจชุมชนสืบเนื่องจากสถานการณ์ปัญหาในขณะนั้นที่นักวิจัยลงพื้นที่ได้พบว่า ชุมชนกำลังก้าวไปสู่การทำธุรกิจชุมชน ทั้งนี้ การเติมความรู้ยังจำเป็นต้องขยายประเด็นให้สอดคล้องกับศักยภาพของเยาวชน “กลุ่มคว่ำเลย” ด้วย โดยนักวิจัยเน้นเติมความรู้ด้านประโยชน์การสื่อสารเรื่องราวตราสินค้า การสื่อสารปฏิทินอาหารท้องถิ่นในมิติ

เศรษฐกิจ และสร้างประสบการณ์แก่เยาวชนด้วยกิจกรรมทดลองแปรรูปอาหารท้องถิ่นที่สามารถผลิตขายได้จริงในอนาคต

ภุริวัจน์ เดชอุ่ม และนุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย (2560) อัตลักษณ์และภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงพื้นที่กรุงเทพมหานคร. มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อค้นหาและกำหนดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ และ 3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า อัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของพื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 5 คุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ (1) เมืองแห่งสายน้ำ (แม่น้ำ คู คลอง เกาะ) และมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน การเกษตร และการค้าริมน้ำทั้งในระดับท้องถิ่นและเชื่อมโยงกับตลาดโลก (2) วิถีชีวิตดั้งเดิมที่อยู่ใกล้ชิดกับเมืองและมีความร่วมสมัย (3) ชุมชนพหุวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและยังสืบทอดจนถึงปัจจุบัน (4) ต้นแบบทางวัฒนธรรมของชาติจากกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นราชธานีแห่งแรกของไทยสู่กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ หรือกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน และ (5) แหล่งอาหารท้องถิ่นของคนเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งข้าว พืชผัก และผลไม้ นานาชนิด

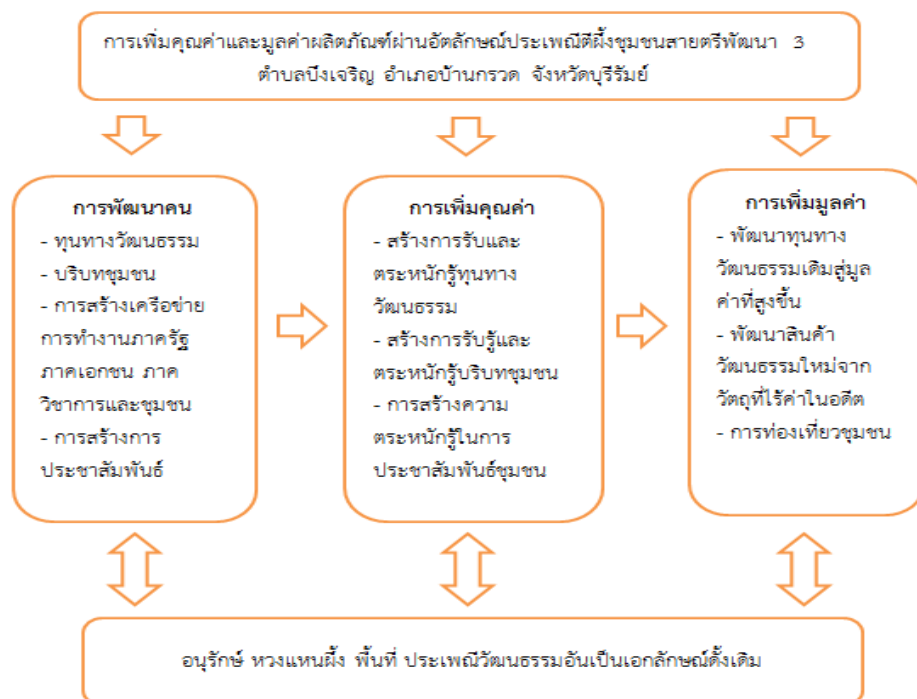
อัตลักษณ์ร่วมซึ่งเป็นผลการวิจัยข้อ 1 ได้นำไปใช้ในการร่างประเด็นคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของพื้นที่ศึกษาจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ซึ่งพบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีข้อมูลและเคยไปเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยามากที่สุด ในขณะที่จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดที่นักท่องเที่ยวไม่มีข้อมูลและไม่เคยไปเที่ยวมากที่สุด ส่วนการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมของ 3 จังหวัดนั้น กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดรับรู้ภาพลักษณ์ผ่านสื่อดีกว่าการมาเที่ยวจริงถึง 13 เรื่อง จากทั้งหมด 22 เรื่อง โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยรับรู้ภาพลักษณ์ดีกว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศช่วงก่อนมาเที่ยว 5 เรื่อง และเมื่อมาท่องเที่ยวแล้ว 9 เรื่อง จากทั้งหมด 22 เรื่อง เมื่อนำผลการวิจัยทั้ง 2 ข้อ มาสังเคราะห์ภาพลักษณ์ในระดับกลุ่มจังหวัดที่จะสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ 1) วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแห่งสายน้ำ วิถีชีวิตดั้งเดิมที่แสดงความเป็นต่างจังหวัด ความเก่าแก่ทางวัฒนธรรม และแหล่งอาหารอันเกิดจากความสมบูรณ์ของพืชผลทางการเกษตร (2) ชุมชนพหุวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และ (3) พื้นที่ที่เต็มไปด้วยองค์ความรู้ท้องถิ่น มีความลึกซึ้ง และน่าค้นหา และเรียบง่าย

ทิพย์ทิว สัมพันธ์มิตร (2556) ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจับฝั้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน:กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรอยต่อระหว่างจังหวัดตรังและจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษา 1) ภูมิปัญญาการจับฝั้งหลวงเพื่อการใช้

ประโยชน์อย่างยั่งยืนของชุมชนถ้าพระพุทธรูป และ 2) ประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของน้ำผึ้งในชุมชนบ้าน ถ้าพระพุทธรูป เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจแบบมีส่วนร่วมจากชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาโดยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาการจับผึ้งหลวงมีการปฏิบัติมาอย่างยาวนานและมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนบ้านถ้าพระพุทธรูป ซึ่งประกอบด้วยบุคคลผู้มีประสบการณ์และต้องทำงานเป็นทีม โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการสังเกต ฤดูกาลการติดตามค้นหาผึ้งหลวง การเตรียมอุปกรณ์ วิธีการขึ้นจับผึ้งหลวง การแสดงความเป็นเจ้าของ และความเชื่อของพรานผึ้ง นอกจากนี้จากการประเมินมูลค่าของน้ำผึ้งหลวงด้วยวิธีการขายราคาตลาดพบว่า การจับผึ้งหลวงสามารถสร้างรายได้สุทธิให้แก่ชุมชนปีละ 71,917 บาท องค์ความรู้ที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษสร้างไว้โดยผ่านการสังเกต ทดลอง ประยุกต์ จดจำ และมีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น และภายในตัวองค์ความรู้นั้นยังมีการสอดแทรกแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ทรัพยากรผึ้งยังคงมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.6. กรอบแนวคิดการวิจัย

การเพิ่มคุณค่าให้เกิดขึ้นต่อประเพณีผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ผึ้งผ่านกระบวนการวิจัย และสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัตถุดิบที่เหลือใช้จากส่วนต่างๆของรังผึ้งให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาชน และภาควิชาการ

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการนำเนินการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community - Base Research: CBR) มุ่งการศึกษาเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้ง โดยวิเคราะห์ปัญหา บทเรียน และประสบการณ์ในการดำเนินการที่ผ่านมาของชุมชน คณะผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางปฏิบัติในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1.1 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ผลการดำเนินวิจัยและกิจกรรม

3.3 การตรวจสอบข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Base Research: CBR) คณะผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ประกอบการสรุปภาพรวม (Generalization) เพื่อให้ผลจากการศึกษาวิจัยครอบคลุมทั้งมิติเชิงลึกและกว้าง โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน การรวมกลุ่มของชุมชน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งผลการดำเนินงานจากการทำกิจกรรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน และการทำกิจกรรมสาธารณะของประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกันในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

3.1.1 กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการทำการวิจัยในครั้งนี้ มีผู้เข้าเป็นอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนและเข้าร่วมดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ขอบเขตกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแหล่งข้อมูลในการวิจัย เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย ได้แก่

- แกนนำอาสาสมัครนักวิจัยเชิงพื้นที่	จำนวน 10 คน
- ประชาชนในชุมชนสายตริพัฒนา 3	จำนวน 90 คน
- ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ	จำนวน 10 คน
- ผู้อาวุโสที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี	จำนวน 10 คน
- ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 10 คน
- ปราชญ์ด้านผิง	จำนวน 10 คน
- นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	จำนวน 40 คน
- หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่	จำนวน 10 คน

(สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เทศบาลตำบลบึงเจริญ สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์)

รวมทั้งสิ้น

จำนวน 190 คน

การสุ่มตัวอย่างเลือกแบบรวมเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเงื่อนไขว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนต้องเป็นผู้มีความรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา องค์ความรู้ชุมชน ตลอดจนรู้สถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นอย่างดี ซึ่งคณะผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ และสามารถให้ข้อมูลแต่ละด้านได้อย่างชัดเจน โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคล สันทนาการกลุ่ม จัดเวทีวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทดลองปฏิบัติการและแก้ไขปัญหา ร่วมกัน

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชาคม การเดินสำรวจชุมชน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มีรายละเอียดดังนี้

3.1.2.1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิของการวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documents) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการวิจัยและแนวคิดรวมทั้งทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่นำมากำหนดกรอบแนวคิดและกรอบในการวิเคราะห์เกี่ยวกับบริบทชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ประวัติความเป็นมาของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน จากเอกสารสิ่งพิมพ์ สถิติ รายงาน บันทึกการประชุมของภาคราชการ และชุมชน รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1.2.2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ประกอบด้วยข้อมูลด้านบริบทของชุมชน ประชากร อาชีพ ประวัติชุมชน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหาร

ท้องถิ่น ดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ การมีส่วนร่วมของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 และการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ ประเพณีดีดีของชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview technique) ใช้แนว สัมภาษณ์ (Interview guide) เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ประชากร อาชีพ ประวัติ ชุมชน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น ดนตรีพื้นบ้าน การละเล่น พื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ การมีส่วนร่วมของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบล บึงเจริญ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และผู้อาวุโสในชุมชนสายตริพัฒนา 3

2) การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยใช้แบบ สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Schedule) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์เกี่ยวกับบริบทชุมชน ประชากร อาชีพ ประวัติชุมชน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น ดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ การมีส่วน ร่วมของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเก็บข้อมูลจาก ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำทาง ศาสนา ประชาชน และผู้อาวุโสในชุมชนสายตริพัฒนา 3 เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบล บึงเจริญ ผู้ให้ สัมภาษณ์จะเป็นผู้กรอกข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีนักวิจัยชุมชน และนักศึกษาเป็นผู้ร่วมในการเก็บ รวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือประชาชนที่มีปัญหาด้านการอ่านและการเขียน

3) การสนทนากลุ่ม (Focused Group) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ในการระดมความคิดเห็นของกลุ่ม (Group Think) โดยใช้เทคนิค Appreciation-Influence-Control (AIC) การระดมความคิดเห็น (Brainstorming) แผนที่ความรู้ (Mind Mapping) รวมทั้ง การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งภายในกลุ่มและโอกาส ข้อจำกัดภายในชุมชนสายตริพัฒนา 3 (SWOT Analysis) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ค้นหาองค์ความรู้ อัตลักษณ์ประเพณี ดีดี รวมทั้งค้นหาวิธีการเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์ดีดี

4) การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย (Target Group Analysis: TGA) ใช้การ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโส ประชาชนทั่วไป หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบลบึงเจริญ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ บ้านกรวด สำนักบริการทางวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

5) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยใช้ แบบตรวจรายการ (Checklist) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติรวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ในหมู่บ้านจากการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยแบ่งลักษณะของปฏิสัมพันธ์ออกเป็น 3 ทิศทาง คือ 1. ปฏิสัมพันธ์เชิงบวก (Positive direction) 2. ปฏิสัมพันธ์เชิงลบ (Negative direction) และ 3.

ปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกลาง (Neutral direction) จากการทำกิจกรรมร่วมกันของประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยแบ่งรายละเอียดกิจกรรมในการดำเนินงานออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1. ระยะเตรียมการ 2. ระยะเก็บรวบรวมข้อมูล 3. ระยะวางแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหา 4. สรุปประเมินผล/ผลักดันสู่นโยบาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.3.1 ระยะเตรียมการ

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผั่งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์” เป็นต้น

2) ประสานความร่วมมือกับชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และเทศบาลตำบลบึงเจริญ มาร่วมเป็นทีมวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ และนำไปสู่การผลักดันเข้าสู่แผนข้อบัญญัติของหน่วยงานตนเอง

3) พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน แกนนำทีมวิจัยชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส และประชาชนในชุมชนสายตรีพัฒนา 3 เพื่อจัดทำโครงการเสนอต่อแหล่งทุน

4) จัดเวทีชี้แจงโครงการร่วมกับชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และเทศบาลตำบลบึงเจริญเป็นต้น พร้อมทั้งค้นหาอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัย

5) จัดเวทีอบรมพัฒนาระบวนการเก็บข้อมูลชุมชน มุ่งเน้นให้นักวิจัยชุมชนเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนร่วมกับนักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้เป็นเครื่องมือพัฒนาไปสู่การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผั่งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

3.1.3.2 ระยะเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น ลักษณะที่อยู่อาศัยของชุมชน โครงสร้างของชุมชน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และสถานการณ์ปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ความเชื่อท้องถิ่นอาหารท้องถิ่น การแสดงพื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น รวมถึงการศึกษาพัฒนาการด้านวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้อาวุโส ร่วมกันสำรวจ และจัดทำแผนที่เดินดิน ปฏิทินวัฒนธรรม ปฏิทินการผลิต หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะจัดเวทีแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็น รวบรวมตรวจสอบข้อมูลในระดับชุมชน

2) ค้นหาองค์ความรู้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีดีดีของชุมชนสายตริพัฒนา 3 เช่น วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อท้องถิ่น อาหารท้องถิ่น การแสดงพื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุ และผลกระทบ เพื่อนำไปสู่การค้นหาคูณค่าทุนทางวัฒนธรรม และสร้างภาพฝันร่วมกันโดยใช้กระบวนการ F.S.C. (Future Search Conference)

3.1.3.3 ระยะเวลาแผนปฏิบัติการแก้ไข้ปัญหา

1) จัดเวทีวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อค้นหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีดีของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่าง นักวิจัยชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เทศบาลตำบลบึงเจริญ เข้าร่วมในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

2) จัดเวทีสนับสนุนและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 เกิดจิตสำนึกในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีดีดี เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนสายตริพัฒนา 3

3) ศึกษาฐานพื้นที่ต้นแบบที่มีความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งสามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เพื่อให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่จริง เกิดความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในอนาคตได้อย่างครบวงจร

4) จัดเวทีสรุปบทเรียนและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 เกิดจิตสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีดีดี ร่วมกับหน่วยงานราชการ วัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย เพื่อระดมสมองและค้นหาวิธีการที่เหมาะสม รวมถึงการสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนไปสู่ปฏิบัติการ โดยการพัฒนาองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1) องค์ความรู้ด้านบุคคล ได้แก่ การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้รู้และเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ชุมชน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีดีดี รวมทั้งการฝึกอบรมด้านอาชีพ และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการประเพณีดีดี การฝึกอบรมบุคลากรในชุมชน เช่น การพัฒนานักเล่าเรื่อง นักประชาสัมพันธ์ เป็นต้น กระบวนการดังกล่าว เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถด้านตัวบุคคล เพื่อเตรียมบุคลากรที่มีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับพื้นที่ รูปแบบกิจกรรม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน

4.2) องค์ความรู้ด้านชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และมีความหวงแหนร่วมกันในวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสืบสานมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เมื่อชุมชนมีองค์ความรู้ร่วมกัน จะเกิดเป็นพลังในการรักษาและสืบสานต่อไปได้อย่างยั่งยืน

4.3) องค์ความรู้ด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ กระบวนการสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน การให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมที่จัดโดยชุมชน หรือหน่วยงานภายนอกชุมชนขอความร่วมมือสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนร่วมกันเพื่อนำชุมชนไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ และการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรู้จักชุมชนกว้างขวางขึ้น

5) เวทีถอดบทเรียนภาพรวมการดำเนินงานของโครงการวิจัยร่วมกับประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 นักวิจัยชุมชน เทศบาลตำบลบึงเจริญ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อกำหนดทิศทางการทำงานอย่างต่อเนื่องในอนาคต

3.1.3.4 สรุปประเมินผล/ผลักดันนโยบาย

1) เวทีกิจกรรมสาธารณะในการผลักดันให้เกิดเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเชิญหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องมาร่วมให้ข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งค้นหาแนวทางในการผลักดันให้เป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อบรรจุเข้าในแผนงบประมาณและข้อบัญญัติประจำปีของหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง

2) วิเคราะห์ผล สรุปผล และเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

3.2 ผลการดำเนินกิจกรรม

3.2.1 พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชนสายตริพัฒนา 3

งานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 รวมทั้งสิ้น 3 เวที เพื่อเป็นการค้นหาความต้องการของชุมชน ตรวจสอบสถานการณ์ปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบ และมีความต้องการนำกระบวนการจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

พัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 1 วันที่ 19 กันยายน 2561 เวลา 10.00 น. จากการได้ข้อมูลเบื้องต้นตามคำบอกเล่าของนักศึกษาซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนสายตริพัฒนา 3 หรือเป็นที่รู้จักทั่วไปในชื่อว่า “หมู่บ้านฝักร้อยรัง” เป็นหมู่บ้านที่ถูกคัดเลือกให้ในโครงการ “ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” มีความโดดเด่น คือ ฝักร้อยรังมาทำรังบนต้นไม้ใหญ่กลางหมู่บ้านจำนวนมากว่า 300 รัง และมีอัตลักษณ์อันโดดเด่น คือ ประเพณีตีฝักร้อยรังขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 จึงประสานไปยังชุมชน เพื่อเดินทางลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยได้พบกับตัวแทนของชุมชน คือ นายโกวิทย์ หมึกศรี และนายเจษฎา แซ่คู จากการสนทนาพูดคุยกับตัวแทนของชุมชน พบว่า ชุมชนต้องการองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบเหลือใช้จากฝักร้อยรัง บรรจุภัณฑ์ พร้อมทั้งการขยายอาณาเขตพื้นที่ให้ฝักร้อยรังอาศัยมากขึ้น จากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงนัดหมาย เพื่อจัดเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน ครั้งที่ 2 เพื่อตรวจสอบความต้องการของชุมชนให้มีความหลากหลาย และครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ตามกระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ “โจทย์วิจัยต้องเกิดจากความต้องการของชุมชน ชุมชนเข้า

ร่วมเป็นนักวิจัย และปฏิบัติการแก้ไขปัญหาร่วมกัน” กระบวนการดังกล่าว จะช่วยให้งานวิจัยมีความสอดคล้องและทันต่อสถานการณ์ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

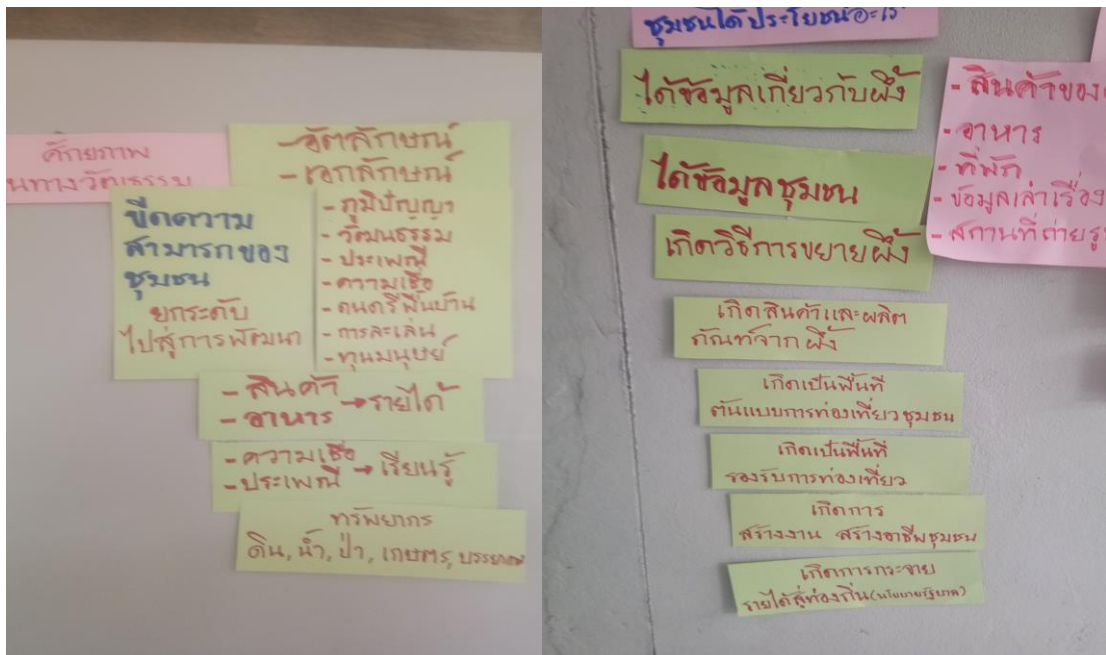
พัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 2 วันที่ 26 กันยายน 2561 เวลา 10.00 น. ณ ศาลาประชาคม ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน จากการสนทนาแลกเปลี่ยนในเวที ชุมชนได้ร่วมกันสะท้อนถึงประเด็นที่ฝังในวัจน 15 เดือน 5 ของทุกปี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นผ่านสินค้า คือ น้ำผึ้งเดือน 5 นอกจากนั้น ยังได้สะท้อนถึงปัญหา คือ ไม่สามารถบริหารจัดการผลิตภัณฑ์จากผึ้งได้อย่างครบวงจร จำหน่ายเพียงน้ำผึ้ง และขี้ผึ้งเท่านั้น มีวัตถุดิบที่เหลือจากรังผึ้งที่ไม่สามารถสร้างมูลค่าได้เป็นจำนวนมาก ชุมชนยังไม่สามารถขยายพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของผึ้ง ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการทำให้ผึ้งลดจำนวนลง ส่งผลกระทบต่อรายได้หลักของชุมชนจากการขายน้ำผึ้ง และขี้ผึ้ง นอกจากนั้น ยังร่วมกันสะท้อนถึงปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ บรรจุภัณฑ์ของน้ำผึ้ง ยังไม่มีความหลากหลาย มีเพียงรูปแบบเดียว คือ ขวดแก้วทรงกลม ขนาดบรรจุประมาณ 750 กรัม ดังนั้น ชุมชนจึงมีความต้องการที่จะนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปพัฒนาต่อยอดให้เกิดเป็น ชุดของกินของฝากจากผึ้งแบบครบวงจร เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าจากผึ้งอย่างยั่งยืนในอนาคต

พัฒนาโจทย์วิจัย ครั้งที่ 3 วันที่ 20 ตุลาคม 2561 เวลา 10.00 น. ณ ศาลาประชาคม ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน การพัฒนาโจทย์วิจัยครั้งที่ 3 เป็นการทบทวนข้อมูลทั้ง 2 เวทีที่ผ่านมา และสรุปประเด็นปัญหาร่วมกัน เพื่อให้ได้โจทย์วิจัยที่มาจากความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง จากการพัฒนาโจทย์วิจัยทั้ง 2 เวที พบว่า ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวในโครงการ “ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” โดยชุมชนมีอัตลักษณ์ด้านประเพณีตีผึ้งที่โดดเด่น สามารถนำมาเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวได้ แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนยังไม่สามารถบริหารจัดการพื้นที่เพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวไม่ให้สร้างผลกระทบต่อผึ้งได้ ยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับวงจรผึ้งที่ถูกต้อง และยังไม่สามารถสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มจากวัตถุดิบที่เหลือจากประเพณีตีผึ้งได้อย่างคุ้มค่า ดังนั้น เมื่อชุมชนมีความต้องการจะพัฒนาเรื่องดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และคณะผู้วิจัยมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันทำงานกับชุมชนเพื่อให้บรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ จึงเป็นที่มาของข้อสรุปร่วมกัน เป็นข้อเสนอโครงการวิจัย เรื่อง “การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์”

3.2.2 จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการวิจัย

วันที่ 6 มกราคม 2562 เวลา 10.00 -12.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน จัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจและกำหนดเป้าหมายทิศทางการขับเคลื่อนโครงการวิจัยร่วมกับชุมชน ชี้ให้เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์ความรู้

เกี่ยวกับผึ้ง การศึกษาวงจรชีวิตผึ้ง แหล่งอาหารของผึ้ง วัตถุประสงค์ที่เหลือจากการตีผึ้ง สินค้าผลิตภัณฑ์จากผึ้ง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ วางแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชน ซึ่งผลลัพธ์งานวิจัยชิ้นนี้จะเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีตีผึ้งแบบครบวงจร เพื่อเป็นการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรม เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับชุมชนต่อไป

ภาพที่ 3.1 เวทีชี้แจงโครงการวิจัย

การทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน คณะผู้วิจัยได้เปิดประเด็นโดยการชวนคิด ชวนคุย ชี้ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของผึ้งหลวงที่มาทำรังบนต้นไม้ไทรกลางหมู่บ้านทุกปี สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนปีละมากกว่าสามแสนบาท เกิดเป็นประเพณีตีผึ้งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่น และได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวในโครงการ “ท่องเที่ยว โอท็อป นวัตกรรม” ของรัฐบาล นับว่าชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีศักยภาพในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล และมีวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่น มีประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนที่เกิดจากสถานการณ์ความขัดแย้งด้านความคิดในระบอบการปกครองที่แตกต่าง มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีความเชื่อ เรื่องเล่า ตำนาน ที่สามารถถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังรับรู้โดยผู้อาวุโส ประชาชนชาวบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลผู้ก่อตั้งชุมชน และยังคงมีชีวิตอยู่ ดังนั้น การสืบค้นและบันทึกข้อมูลจึงมีความสำคัญ และจำเป็นต่อการพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้ง การทำความเข้าใจร่วมกับชุมชนเพื่อให้มองเห็นทิศทางการดำเนินงาน

วิจัยและเป้าหมายร่วมกัน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง คณะผู้วิจัย ได้ใช้วิธีการสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์” ดังต่อไปนี้

1. การสร้างความเข้าใจระดับบุคคล คือ การลงพื้นที่ชุมชน โดยใช้วิธีเยี่ยมบ้านของประชาชนในชุมชน เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงความต้องการในระดับตัวบุคคล ทำความเข้าใจถึงทิศทางการดำเนินงานวิจัย และเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งการสร้างความเข้าใจระดับบุคคล เป็นการสร้างความไว้วางใจให้เกิดต่อกันระหว่างนักวิจัยและประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งเป็นการศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาชุมชนว่า ประชาชนในชุมชนนั้นมีข้อจำกัดด้านใดที่จะส่งผลกระทบต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในระหว่างดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยจะได้ข้อมูลเพื่อนำไปปรับแผนงานวิจัยให้เกิดความเหมาะสมต่อสถานการณ์ และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การขยายผลให้ประชาชนในชุมชนรับรู้ร่วมกัน

2. การสร้างความเข้าใจระดับกลุ่มย่อย คือ การลงพื้นที่ชุมชน เพื่อสำรวจโครงสร้างชุมชน สถานที่สำคัญของชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือกลุ่มประชาชนที่เป็นญาติกัน ซึ่งคณะผู้วิจัยจะใช้วิธีเข้าไปสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มประชาชนประมาณ 5 – 7 คน แบบไม่เป็นทางการ เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของแต่ละกลุ่ม คณะผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน จะสามารถชี้แจงให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการใช้งานวิจัยไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนในวงกว้างมากขึ้น และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปปรับใช้ในการจัดเวทีระดับชุมชนต่อไป

3. การสร้างความเข้าใจระดับระดับชุมชน เป็นการนำเสนอที่มาของโครงการวิจัย วิธีการ ขั้นตอน ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย และผลลัพธ์ที่ชุมชนจะได้รับจากการดำเนินโครงการวิจัย การจัดเวทีระดับชุมชน คณะผู้วิจัยต้องสร้างภาพฝันร่วมกันให้เกิดขึ้นในเวทีระดับชุมชนให้ได้ ภาพฝันจะต้องอยู่บนพื้นฐานที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สนทนา แลกเปลี่ยนในระดับบุคคล สนทนาระดับกลุ่มย่อย นำมาเชื่อมโยงให้เห็นภาพฝัน แนวทางปฏิบัติที่สามารถยกระดับไปสู่การพัฒนา และเกิดความยั่งยืนได้ จะทำให้เกิดความน่าสนใจยิ่งขึ้น

ดังนั้น การสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน อาจจะใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรืออาจใช้ร่วมกันทั้ง 3 วิธี ก็ได้ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเกิดความเข้าใจอันดีร่วมกันในทุกระดับ การสื่อสารข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานวิจัยไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ จากการจัดเวทีประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการครั้งนี้ เกิดอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนจำนวน 21 คน ประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้าน ปราชญ์ด้านผึ้ง ปราชญ์ภูมิปัญญาด้านอาหาร ผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และประชาชนในชุมชน

3.2.3 ประชุมเตรียมความพร้อมจัดเวทีสร้างเครื่องมือวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

วันที่ 4 มกราคม 2562 เวลา 17.00 น. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัย วิชาการประชุมวางแผน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่จัดเวทีสร้างเครื่องมือวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน พูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ทดลองตั้งประเด็นคำถามข้อมูลชุมชนด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งหาข้อบกพร่องของประเด็นคำถาม ร่วมกันปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสม และครอบคลุมเนื้อหามากที่สุด การประชุมวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการจัดเวทีสร้างเครื่องมือไม่เกิดความล่าช้า และเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในเวทีได้ นอกจากนี้ การประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันของคณะผู้วิจัยวิชาการ ถือว่าเป็นการทบทวนข้อมูลร่วมกันของคณะวิจัย และเป็นการเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไปได้อีกทางหนึ่ง

3.2.4 จัดเวทีสร้างเครื่องมือวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

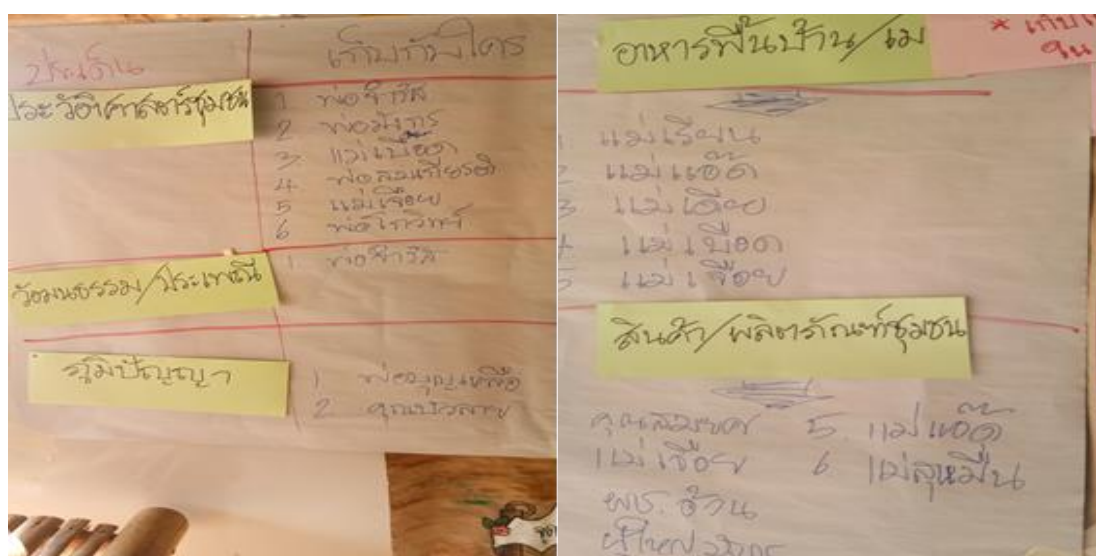
วันที่ 6 มกราคม 2562 เวลา 13.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน จัดเวทีสร้างเครื่องมือวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน มีวัตถุประสงค์ในการสร้างกรอบประเด็นสำหรับสร้างเครื่องมือวิจัย โดยศึกษาข้อมูลกรอบแนวความคิด และวัตถุประสงค์การวิจัยให้ชัดเจน นำข้อมูลดังกล่าวมาแตกประเด็นเพื่อสร้างเครื่องมือวิจัย ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลด้านต่าง ๆ คือ ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้ง การศึกษาวงจรชีวิตผึ้ง แหล่งอาหารของผึ้ง วัตถุดิบที่เหลือจากการตีผึ้ง สินค้าผลิตภัณฑ์จากผึ้ง ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจข้อมูลที่นักวิจัยและประชาชนในชุมชนจะเก็บร่วมกัน พร้อมทั้งสร้างเครื่องมือวิจัยแบบมีส่วนร่วม และกำหนดบุคคลสำคัญในการให้ข้อมูล (Key - Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องจากผู้รู้ด้านต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ วางแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชนต่อไป จากเวทีสร้างเครื่องมือวิจัยแบบมีส่วนร่วม พบว่า คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องสร้างประเด็นคำถามเตรียมไว้ ก่อนการจัดเวทีเพื่อเป็นแนวทาง หรือตัวอย่างแก่ประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการกำหนดประเด็นคำถาม ในขณะเดียวกัน สถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในระหว่างการจัดเวทีก็สามารถนำมาเป็นประเด็นคำถามได้ เช่น ในระหว่างจัดเวทีสร้างเครื่องมือวิจัยร่วมกับชุมชน มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมผึ้ง คณะผู้วิจัยจึงตั้งคำถามในที่ประชุมว่า ถ้าหากนักท่องเที่ยวต้องการรู้ข้อมูลเรื่องศาลปู่ตา บุคคลใดจะเป็นผู้ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวได้ ในที่ประชุมให้คำตอบว่า มีผู้ให้ข้อมูลได้หลายรายแต่อาจมีความแตกต่างกันบ้าง ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักและเป็นผู้ริเริ่มในการสร้างศาลปู่ตา คือ คุณพ่อจำรัส โสตา ดังนั้น จากสถานการณ์ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการกำหนดบุคคล

สำคัญผู้ให้ข้อมูล จากการมีส่วนร่วมของประชาชนในที่ประชุมที่เห็นความสำคัญของข้อมูล และนำไปสู่การตั้งคำถามด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีความเชื่อ และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น เพื่อจัดทำเป็นชุดข้อมูลนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวต่อไป กระบวนการการมีส่วนร่วมจึงเกิดขึ้นในระหว่างการกำหนดประเด็นคำถามที่นักวิจัยเตรียมไว้ และการกำหนดผู้ให้ข้อมูลโดยประชาชนในชุมชน ผ่านสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ประเด็นการเก็บข้อมูลวิจัยร่วมกับชุมชน

ลำดับที่	ประเด็นการเก็บข้อมูล	เก็บกับใคร	ใครเป็นคนเก็บ
1	ประวัติศาสตร์ชุมชน	นายจำรัส โสดา นายมังกร จินเภา นายสมเกียรติ รักษา นายโกวิทย์ หมึกศรี นางเป็ด หาสุข นางเจ็ญ กลมประโคน	ทีมวิจัย
2	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	นายบุญเหลือ ภูเลื่อมใส นางสุหมั่น หมอกประโคน นางสุวิภา รักษา นางเจ็ญ กลมประโคน นางบัวลาย ลากร	ทีมวิจัย
3	วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ท้องถิ่น	นายจำรัส โสดา นายสมเกียรติ รักษา นายโกวิทย์ หมึกศรี นางสุหมั่น หมอกประโคน	ทีมวิจัย
4	ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	นายมังกร จินเภา นายสมเกียรติ รักษา นายโกวิทย์ หมึกศรี นายสงวนศักดิ์ แก้วศรี ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3	ทีมวิจัย
6	สินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	นางเจ็ญ กลมประโคน นางสุหมั่น หมอกประโคน นายมังกร จินเภา นายสมยศ ลอยประโคน นางสุวิภา รักษา	ทีมวิจัย

ลำดับที่	ประเด็นการเก็บข้อมูล	เก็บกับใคร	ใครเป็นคนเก็บ
7	ปราชญ์ด้านพืช	นายมังกร จินกา นายโกวิทย์ หมึกศรี นายสุริยันต์ หยิบเหมาะ นายสมเกียรติ รักษา	ทีมวิจัย
8	ทุนมนุษย์/บุคคลสำคัญ/ปราชญ์ชาวบ้าน	นายจรัส โสดา นายบุญเหลือ ภูเลื่อมใส	ทีมวิจัย

ภาพที่ 3.2 ประเด็นการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

จากเวทีดังกล่าว เกิดอาสาสมัครนักวิจัยซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ให้ความสนใจและเข้าร่วมเป็นคณะวิจัย คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และเทศบาลตำบลบึงเจริญ รวมมีอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนทั้งสิ้น 24 คน ซึ่งนักวิจัยชุมชนเหล่านี้ จะมีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยร่วมกับนักวิจัยวิชาการ เพื่อให้โครงการวิจัยดำเนินไปสู่ความสำเร็จต่อไป

3.2.5 เวทีเก็บข้อมูลวิจัยด้านภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรม /ความเชื่อ และปราชญ์ชาวบ้าน

12 มกราคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 มีผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ชุมชนเก็บข้อมูลวิจัยด้านภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาแนวทางแผนปฏิบัติการเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีดีั้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 โดยก่อนการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจและเห็นคุณค่าของข้อมูลว่า ข้อมูลชุมชนด้านภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรม

ความเชื่อ และปราชญ์ชาวบ้านนั้น มีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินโครงการวิจัย ภูมิปัญญาทาง
ประการมีความเสี่ยงต่อการสูญหายหากไม่ได้รับการอนุรักษ์สืบทอด ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ
สามารถบอกเล่าวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ที่ควรยกย่องเชิดชูในฐานะ
บุคคลต้นแบบผู้มีองค์ความรู้ในศาสตร์เฉพาะด้าน เป็นต้น จากนั้น ได้แบ่งผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 2
กลุ่ม ตามประเด็นที่จะเก็บข้อมูล และมีบุคคลสำคัญที่สามารถให้ข้อมูลได้อยู่ประจำแต่ละกลุ่มเพื่อ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3.2.6 เวทีกระตุ้นให้ชุมชนเห็นคุณค่าความสำคัญของข้อมูลและเก็บข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้ง

วันอาทิตย์ ที่ 20 มกราคม 2562 เวลา 13.00-17.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 จัดเวทีทำความเข้าใจหลักการทําวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับผิง ได้แก่ 1. พัฒนาการของผิงที่มาทำรังบนต้นไม้ใหญ่ 2. แหล่งอาหารของผิง 3. พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผิง 4. วิธีการตีผิง 5. วัตถุดิบที่เหลือจากการตีผิง 6. เมนูอาหารจากผิง 7. ผลิตรายการจากผิง 8. ผิงทรัพยากรรอบชุมชน ผลจากการจัดเวทีทำให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจวงจรชีวิตของผิง และสาเหตุที่ผิงมาทำรังบนต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 อย่างชัดเจนว่า เกิดจากมีพื้นที่ที่มีความสงบ ปลอดภัย และมีแหล่งอาหารที่เหมาะสม พร้อมทั้งเห็นคุณค่าและความสำคัญของผิงที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จึงร่วมกันค้นหาวิธีการอนุรักษ์ไม่ให้สูญหาย และเชื่อมโยงให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผิงแบบครบวงจร

ภาพที่ 3.3 ผังทรัพยากรรอบชุมชน

3.2.7 เวทีวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3

วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2562 เวลา 16.30-18.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตริพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน คณะผู้วิจัยลงพื้นที่วิเคราะห์องค์ความรู้เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ผึ้ง เกิดความตระหนักถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่เหลือจากการคั้นน้ำผึ้งอย่างคุ้มค่าครบวงจร รวมถึงการป้องกันไม่ให้ผึ้งได้รับผลกระทบจากนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จากข้อมูลดังกล่าว จึงนำไปสู่แผนปฏิบัติการ 3 แผนงาน ได้แก่ 1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผึ้ง 2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผึ้ง 3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน โดยเกิดการสานพลังความร่วมมือขับเคลื่อน 4 ภาคส่วน ได้แก่ เทศบาลตำบลบึงเจริญ นำข้อมูลจากโครงการวิจัยจัดทำข้อเสนอโครงการ “ถนนสีเขียว” โดยจะนำไม้ดอกที่สามารถเป็นอาหารผึ้งได้มาปลูกริมถนนภายในชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด ดำเนินการฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้านผลิตสีผึ้งทาปาก และจะดำเนินโครงการปลูกผักปลอดสารพิษที่เป็นอาหารผึ้งได้ เช่น ข้าวโพด ฟักทอง เป็นต้น บริเวณรอบสระน้ำ สำหรับบริโภค และส่วนที่เหลือจำหน่ายเป็นรายได้เข้าชุมชน บริษัท SRT INTERUARD AND SECURITY CO.LTD ให้การสนับสนุนงบประมาณจัดซื้อแผงโซลาร์เซลล์ และอุปกรณ์สำหรับผันน้ำเพื่อรดต้นไม้ดอกที่ปลูกเป็นอาหารผึ้ง และสนับสนุนงบประมาณสำหรับพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้งเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าจากวัตถุดิบเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นับว่าเป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เป็นการสานพลังร่วมกันเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ในอนาคตอันใกล้

3.2.8 เวทีเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2562 เวลา 10.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตริพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน คณะผู้วิจัย และนักวิจัยชุมชนร่วมกันเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เริ่มตั้งแต่ยุคก่อตั้ง ยุคเปลี่ยนแปลง ยุคปัจจุบัน เป็นการทบทวนเหตุการณ์สำคัญในความทรงจำที่ผ่านมา ชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นมาระยะเวลาไม่ถึง 50 ปี แต่ข้อมูลเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ชุมชนแลกเปลี่ยนร่วมกันนั้น เต็มไปด้วยเรื่องราวการต่อสู้ การยอมสละชีวิตตนเองของประชาชนกลุ่มหนึ่งเพื่อให้ได้ครอบครองพื้นที่ทำกินเพื่ออนาคตของบุตรหลาน ในขณะเดียวกันประชาชนกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 เปรียบเหมือนวีรบุรุษผู้ยอมเอาชีวิตของตัวเองเข้าแลกเพื่อรักษาผืนแผ่นดินไทย ไม่ให้ตกไปอยู่ในการครอบครองของชาติอื่น เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งด้านระบอบการปกครอง และเป็นพื้นที่สู้รบระหว่างประเทศฝ่ายประชาธิปไตย และฝ่ายคอมมิวนิสต์

ภาพที่ 3.4 การเดินสำรวจชุมชน และหลุมหลบภัยกลางหมู่บ้าน

จากชุดข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งหมด คณะผู้วิจัยได้สร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ชี้นำให้เห็นคุณค่าความสำคัญของข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ที่นักวิจัยชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งหากไม่รวบรวมบันทึกไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ ข้อมูลดังกล่าวก็จะสูญหายไปพร้อมกับผู้รู้ข้อมูลนั่นเอง

3.2.9 เวทีคืนข้อมูล และทบทวนแผนปฏิบัติการ

วันอาทิตย์ ที่ 10 มีนาคม 2562 เวลา 10.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีคืนข้อมูลที่ร่วมกันเก็บกับนักวิจัยชุมชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และทบทวนแผนปฏิบัติการ การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีตีผึ้ง ซึ่งได้ร่วมกันวางแผนในช่วงที่ผ่านมาเป็นประเด็นแรก ประเด็นต่อมา คณะผู้วิจัย และนักวิจัยชุมชนร่วมกันระดมสมองเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบที่เหลือใช้จากการผึ้ง โดยได้ข้อสรุปร่วมกัน คือ การนำเกสรผึ้ง รังผึ้ง และขี้ผึ้งมาสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และประเด็นสุดท้าย ได้ร่วมกันวางแผนปฏิบัติการให้เกิดผลเชิงรูปธรรมตามกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยในเวทีดังกล่าวได้รับความสนใจเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ นายกเทศบาลตำบลบึงเจริญ นายตัม กาวีทาโร และนางสาวชมภู คำสำโรง จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เข้าร่วมแลกเปลี่ยนและวางแผนร่วมกันในเวทีด้วย ซึ่งนับว่าเป็นการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 3.5 การจัดเวทีคืนข้อมูล ดำเนินการร่วมกับนักวิจัยชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่

3.2.10 จัดเวทีวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

18 มีนาคม 2562 เวลา 13.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 จัดเวทีวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ประชุมวางแผนปฏิบัติการประเพณีตีผึ้ง ประจำปี 2562 ร่วมกับทีมวิจัยชุมชน นายกเทศมนตรีตำบลบึงเจริญ พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด ผู้นำชุมชน และประชาชน ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินงาน พร้อมทั้งสรุปบทเรียนปัญหาการดำเนินการในปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ ยังได้ร่วมกันจัดวางกลไกเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ 1. ให้ความรู้และทำความเข้าใจการบริหารจัดการกิจกรรมประเพณีตีผึ้งที่ชัดเจน 2. เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม 3. ใช้มติประชาคมจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น กระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอน จึงเป็นวิธีปฏิบัติร่วมกันของชุมชน เนื่องจากที่ผ่านมาชุมชนยังไม่สามารถบริหารจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีการแย่งชิงซื้อน้ำผึ้ง ขาดการบริหารจัดการบัตริควอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนข้อสงสัยด้านความสะอาดของน้ำผึ้ง ซึ่งในเวทีดังกล่าวผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ระดมสมองหาทางออกร่วมกัน จนเกิดเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติการในประเพณีตีผึ้งวันที่ 19 เมษายน 2562 อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 3.6 ประชุมวางแผนปฏิบัติการประเพณีตีผึ้ง ประจำปี พ.ศ. 2562

3.2.11 เวทีทดลองปฏิบัติการ

วันที่ 11 เมษายน 2562 ลงพื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ทดลองปฏิบัติการพัฒนาองค์ความรู้ โดยพัฒนาองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ คือ 1. ด้านการสร้างคุณค่าประเพณีตีผึ้ง 2. ด้านการสร้างมูลค่าจากประเพณีตีผึ้ง 3. ด้านการยกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งการพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าว เป็นการสาธิตการทำสบู่ โดยจะได้ผลิตภัณฑ์สบู่จากวัตถุดิบเหลือใช้ โดยใช้ส่วนต่าง ๆ ของรังผึ้งเป็นส่วนผสม คณะวิจัย โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธีรา สุนทรารักษ์ เป็นวิทยากร ร่วมกับอาจารย์สำราญ ฐระตา อาจารย์ฤทัยภัทร ให้สิริกุล อาจารย์ ดร. สันทรัพย์ ยืนยาว อาจารย์ราเมศร์ พรหมชาติ และผู้ช่วยศาสตราจารย์อุทิศ ทาหอม ผลจากการทดลองปฏิบัติการสร้างองค์ความรู้สาธิตทำสบู่ร่วมกับประชาชนในชุมชน คือ ได้สบู่ 4 สูตร ประกอบด้วย 1. สูตรผสมน้ำผึ้ง เนื้อมะพร้าว และขมิ้น 2. สูตรผสมน้ำผึ้ง และเกสรผึ้ง 3. สูตรผสมน้ำผึ้ง และสครับรังผึ้ง เนื้อมะพร้าว 4. สูตรผสมน้ำผึ้ง เกสรผึ้ง และสครับรังผึ้ง เนื้อมะพร้าว ในเบื้องต้นอาสาสมัครในชุมชนได้นำสบู่ทั้ง 4 สูตรไปทดลองใช้ เพื่อทดสอบว่ามีอาการแพ้ หรือมีผลข้างเคียงจากการใช้สบู่หรือไม่ หากไม่มีอาการแพ้ ชุมชนจะร่วมกันผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือจำหน่ายในชุมชนต่อไป ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการนำวัตถุดิบเหลือใช้มาเพิ่มคุณค่า มูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ และสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างคุณค่า และมูลค่าประเภทอื่น ๆ เช่น น้ำยาสระผม สบู่เหลว สครับขัดผิว เป็นต้น ได้อีกด้วย

ภาพที่ 3.7 ทดลองปฏิบัติการสร้างองค์ความรู้สัทธิการทำสบู่

3.2.12 เวทีการสร้างคุณค่าจากประเพณีตีผึ้ง

วันที่ 12 มิถุนายน 2562 เวลา 09.30 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตริพัฒนา 3 นักวิจัยวิชาการ ร่วมกับนักวิจัยชุมชน และประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 จัดเวทีการสร้างคุณค่าจากประเพณีตีผึ้ง โดยเวทีดังกล่าว ชุมชนสายตริพัฒนา 3 และคณะผู้วิจัย ได้ให้การต้อนรับคณะวิจัย มั่นแขงบ้านบึง ต.ดอนแรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ โดยการนำของนายบุญมี โสภักดิ์ พร้อมด้วยคณะวิจัย จำนวน 12 คน ซึ่งเดินทางมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการโครงการวิจัย และการจัดการชุมชน จากโครงการศึกษาฐานของคณะวิจัยม่นแขงบ้านบึง คณะนักวิจัยชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้เห็นความสำคัญของประเพณีตีผึ้งที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนของตนเอง เช่น ทำให้เกิดโครงการวิจัย เกิดการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนโครงการต่าง ๆ เกิดการศึกษาฐานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เกิดรายได้แก่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งผลกระทบตามตัวอย่างที่กล่าวมานั้น ล้วนเกิดจากประเพณีตีผึ้ง นับว่าเป็นประเพณีที่ทรงคุณค่า และควรอนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่สืบต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 3.8 เวทีการสร้างคุณค่าจากประเพณีตีผึ้ง

3.2.12 ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบเพื่อหาแนวทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้ง

วันที่ 6 กรกฎาคม 2562 ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตริพัฒนา 3 นักวิจัยชุมชนสายตริพัฒนา 3 จำนวน 35 คน ได้เดินทางไปศึกษาดูงานพื้นที่บ้านห้วยหวายพัฒนา ต.โคกสะอาด อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ เพื่อเปิดโลกทัศน์กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศึกษาเรียนรู้กระบวนการทำงานของชุมชนบ้านห้วยหวายพัฒนา ที่สามารถสร้างพื้นที่สาธารณะว่างเปล่า และมีความแข็งแรงให้เป็นพื้นที่กินได้ เทียวได้ ขายได้ นอกจากนั้น ยังศึกษาดูงานด้านบ้านพักโฮมสเตย์ ของชุมชนห้วยหวายพัฒนาด้วย เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 จากการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ นอกจากสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตนเองแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การได้เครือข่ายชุมชนวิจัย ผ่านกิจกรรม "ศึกษาดูงานกระบวนการวิจัยบ้านพี่น้อง"

ภาพที่ 3.9 ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ

3.2.13 เวทีทดลองปฏิบัติการการสร้างมูลค่าจากประเพณีตีผึ้ง

วันที่ 21 กรกฎาคม 2562 ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตริพัฒนา 3 นักวิจัยวิชาการ ร่วมกับนักวิจัยชุมชน และประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 จัดเวทีทดลองปฏิบัติการการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ผ่านกระบวนการต้อนรับคณะศึกษาดูงานจากสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร นักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชุมชนจากพื้นที่ อ.โพนนาแก้ว จ.สกลนคร และ อ.เมือง จ.มุกดาหาร ซึ่งมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปแบบแนวทาง บทเรียน การขับเคลื่อน ดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม ณ บ้านสายตริพัฒนา 3 ต. บึงเจริญ อ. บ้านกรวด จ. บุรีรัมย์ จากกระบวนการดังกล่าว นักวิจัยวิชาการ และนักวิจัยชุมชน ได้เห็นข้อบกพร่องของกระบวนการต้อนรับ เช่น อุปกรณ์สำหรับใช้ในกระบวนการต้อนรับเกิดความบกพร่อง กระบวนการจัดเวทีเชิงวิชาการ มีนักวิจัยชุมชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เข้าร่วมเวทีจำนวนน้อย เป็นต้น

ในขณะที่กระบวนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้ง ได้ดำเนินการขึ้นตีผึ้ง โดยจำลองขั้นตอนต่าง ๆ มาจากประเพณีตีผึ้งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 อันเป็นการแสดงถึงอัต

ลักษณะประจำท้องถิ่นอันทรงคุณค่าทางด้านจิตใจของชุมชนสายตริพัฒนา 3 สาธิตการทำสบู่ที่มีส่วนผสมจากวัตถุดิบเหลือใช้จากฝั้ว ส่วนการเพิ่มมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีฝั้ว คือ การจำหน่ายสบู่ และน้ำฝั้วที่ได้จากการสาธิตขึ้นตีฝั้ว ให้แก่คณะศึกษาดูงานจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาพที่ 3.10 ภาพการทดลองปฏิบัติการสร้างมูลค่าจากประเพณีตีฝั้ว

3.2.14 เวทียกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฝั้ว

วันที่ 11 พฤศจิกายน 2562 ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตริพัฒนา 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน จัดเวทียกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฝั้ว โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การแปรรูปรังฝั้ว ำให้มีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของสบู่ สามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุดและเหมาะสมกับบริบทชุมชนมากที่สุด เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากรังฝั้วที่เหลือทิ้ง หลังจากที่ยกย่องนํานี้ ทีมวิจัย โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธีรา สุนทรารักษ์ ได้อบรมความรู้การทำสบู่สูตรผสมน้ำฝั้ว และสบู่รังฝั้วขี้ผึ้ง ในขณะที่เวทียกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฝั้ว ได้รับความอนุเคราะห์จาก อาจารย์จินดาพร สืบขำเพชร เป็นวิทยากรให้ความรู้ ช่วยค้นหาแนวทางนำมาถ่ายทอดให้แก่ประชาชนในชุมชนได้เห็นคุณค่า และเกิดความห่วงแหนรังฝั้วที่เคยถูกทิ้ง นำมาสร้างให้เกิดราคามีรายได้เข้าสู่ชุมชน โดยเวทียกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฝั้ว เกิดผลิตภัณฑ์ 4 ประเภท คือ 1. สบู่หลอมผสมผงรังฝั้ว 2. สบู่เหลวผสมผงรังฝั้ว 3. สครับเกลือขัดผิวผสมผงรังฝั้ว 4. สครับน้ำตาลก้อน

ภาพที่ 3.11 อบรมการยกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้ง

3.2.15 เวทีถอดบทเรียนภาพรวมการดำเนินงาน

วันที่ 20 พฤศจิกายน 2562 เวลา 13.00 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 คณะผู้วิจัย และนักวิจัยชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ร่วมกันถอดบทเรียนภาพรวมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดทิศทางในการทำงานอย่างต่อเนื่องในอนาคต และนำบทเรียนไปสู่การเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป ในขณะเดียวกัน ในเวทีดังกล่าว ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ยังมีแนวคิดร่วมกันว่า จากกระบวนการวิจัยที่ร่วมทำกับคณะนักวิจัยวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้สร้างองค์ความรู้ และประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชนเป็นอย่างมาก ในขณะที่ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายด้านที่ชุมชนต้องการให้เกิดการพัฒนาต่อยอด เนื่องจากชุมชนเห็นความสำคัญของกระบวนการวิจัยที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ซึ่งในเวทีดังกล่าว นอกจากนักวิจัยชุมชน ประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชน ร่วมแลกเปลี่ยนแล้ว ปลัดเทศบาลตำบลบึงเจริญ และนักพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลบึงเจริญ ได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีด้วย

ภาพที่ 3.12 เวทีถอดบทเรียนภาพรวมการดำเนินงาน

3.2.16 เวทีกิจกรรมสาธารณะในการผลักดันให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม

วันที่ 28 พฤศจิกายน 2562 เวลา 09.30 น. ณ ศาลาประชาคมชุมชนสายตรีพัฒนา 3 คณะนักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 เทศบาลตำบลบึงเจริญ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เข้าร่วมเวทีสาธารณะเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน และหน่วยงานที่จะเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยปลัดเทศบาลตำบลบึงเจริญ ได้แจ้งในเวทีว่า เทศบาลตำบลบึงเจริญได้จัดทำแผน และบรรจุไว้ในแผนพัฒนาชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ประจำปี 2563 เรียบร้อยแล้ว เพื่อผลักดันให้เป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป ในขณะเดียวกัน ยังได้นำงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์รอบพื้นที่สระน้ำใกล้ต้นไทรใหญ่ และจะสามารถดำเนินการได้ในช่วงเดือนมกราคม 2563 เป็นต้นไป

ภาพที่ 3.13 เวทีกิจกรรมสาธารณะในการผลักดันให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม

3.3 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Tangulation) จากการสัมภาษณ์เจาะลึก สันทนากลุ่ม สังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การจัดเวทีประชาคมร่วมกับชุมชนเพื่อตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 การเปลี่ยนแปลงทุนทางวัฒนธรรม ของชุมชนบ้านสายตรีพัฒนา 3 ที่ผ่านมา ชุมชนมีศักยภาพด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ และศึกษาคุณค่า วิถีชีวิตของชุมชนสายตรีพัฒนา 3 เพื่อนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างถูกต้องและแม่นยำมากขึ้น

เนื่องจากเทคนิคสามเส้ามีจุดกำเนิดจากการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้เพื่อเสริมความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของการวิจัย การใช้เทคนิคสามเส้ามีองค์ประกอบดังนี้

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายทางความคิดในการให้ข้อมูล ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน ที่มีความรู้เกี่ยวกับศักยภาพทางวัฒนธรรมของชุมชน

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย (Diversity of Sources of Information) เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลให้เกิดความถูกต้องและแม่นยำ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ประชาชนทั่วไป พร้อมทั้งศักยภาพทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงของชุมชน สถานการณ์ปัญหาทางวัฒนธรรม ตลอดจน การประกอบอาชีพของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และสถานของผู้ให้ข้อมูล โดยเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพตรวจสอบและยืนยันซึ่งกันและกันเพื่อประกันความเชื่อถือได้

3.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคล การสนทนากลุ่ม เดินสำรวจ เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ การเขียนปฏิทินกิจกรรม การสังเกต การเล่าเรื่อง รวมถึงการเดินสำรวจชุมชน การศึกษาประวัติชุมชน การจัดเวทีระดมสมอง การจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา การคืนข้อมูล การค้นหาศักยภาพของชุมชน เป็นต้น

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษา “การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์” วัตถุประสงค์การวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน พัฒนาการของชุมชนสายตรีพัฒนา 3 จากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีตีผึ้ง วงจรชีวิตผึ้ง อาหารแหล่งที่อยู่ของผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3
3. เพื่อศึกษาคุณค่ามูลค่าและความสำคัญผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3
4. เพื่อค้นหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชนสายตรีพัฒนา 3

โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community - Base Research: CBR) คณะผู้วิจัยร่วมกับนักวิจัยชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทูมนุชย์ ศักยภาพทุนทางวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งค้นหารูปแบบการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้ง โดยการจัดเวทีร่วมกับชุมชน ระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งค้นหาองค์ความรู้ ศักยภาพ และอัตลักษณ์ชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์เจาะลึกการสนทนากลุ่ม (Focus group) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เดินสำรวจ และจัดเวทีร่วมกับชุมชน พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับนักวิจัยชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 4.1 สภาพทั่วไปชุมชนสายตรีพัฒนา 3
- 4.2 ประวัติชุมชนสายตรีพัฒนา 3
- 4.3 ประเพณีชุมชนสายตรีพัฒนา 3
- 4.4 ความเชื่อชุมชนสายตรีพัฒนา 3
- 4.5 อาหารพื้นถิ่นของชุมชนสายตรีพัฒนา 3
- 4.6 ปัญหาการสร้างคุณค่าของผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3
- 4.7 องค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้ง
- 4.8 วิเคราะห์ และวางแผนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3
- 4.9 รูปแบบการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3

4.10 การบูรณาการความร่วมมือ 4 ภาคส่วน ผ่านงานวิจัย

4.11 ศึกษาฐานพื้นที่ต้นแบบเพื่อหาแนวทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์
ประเพณีดีฝั่ง

4.12 บทเรียนการดำเนินงานวิจัย

4.1 สภาพทั่วไปของชุมชนสายตริพัฒนา 3

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตั้งอยู่ที่ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ มีลักษณะ
แผนผังชุมชนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวจากทิศตะวันตก ไปทางทิศตะวันออก ระยะเริ่มก่อตั้งชุมชน มี
พื้นที่ทั้งสิ้น 800 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่อยู่อาศัย 50 ครัวเรือน ๆ ละ 2 ไร่ รวมเป็น 100 ไร่ พื้นที่ทาง
การเกษตรครัวเรือนละ 13 ไร่ รวมเป็น 650 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 50 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด
ปัจจุบัน มีราษฎรอาศัยอยู่ 67 ครัวเรือน ประชากร 353 คน เพศชาย 176 คน เพศหญิง 177 คน
ภูมิประเทศมีลักษณะลาดเอียง เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่พืชสวน ประชากรประกอบอาชีพทำสวน
ยางพารา ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย และอาชีพรับจ้าง เป็นต้น ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีระยะทางห่าง
จากอำเภอบ้านกรวด 10 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 76.5 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับชุมชนสายตริพัฒนา 2 หมู่ที่ 9

ทิศใต้ ติดกับประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันออก ติดกับชุมชนสายตริ 4 หมู่ที่ 7

ทิศตะวันตก ติดกับชุมชนสายตริพัฒนา 4 หมู่ที่ 11

4.2 ประวัติศาสตร์ชุมชนสายตริพัฒนา 3

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2521 – ปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 41 ปี โดยใช้ชื่อ
หมู่บ้านครั้งแรกว่า “หมู่บ้านตัวอย่าง” ตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งทาง
ความคิดด้านระบอบการปกครอง โดยช่วง พ.ศ. 2518 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ร่วมมือ
กับกองกำลังเขมรแดง ทำสงครามกองโจรกับกองกำลังของรัฐบาลไทย เฝ้าทำลายบ้านเรือนราษฎร
ไทย วางกับระเบิดตามเส้นทางในหมู่บ้าน และเส้นทางเข้าสู่พื้นที่ทำกินของเกษตรกร วางกำลังคุ้ม
โจมตีเจ้าหน้าที่ รวมทั้งราษฎรที่เป็นฝ่ายรัฐบาลไทย ที่นำกำลังเข้าปราบปราม ด้วยเหตุนี้ เพื่อแก้ไข
สถานการณ์ปัญหา ทางราชการจึงปรับสภาพหมู่บ้านตามแนวชายแดนขึ้นใหม่เป็นกลุ่ม ๆ ละ
ประมาณ 100 หลังคาเรือน โดยระยะแรกของการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่นั้น ทางราชการเปิดรับ
อาสาสมัครประชาชนภายในจังหวัดบุรีรัมย์มาลงทะเบียน และให้สิทธิ์จับสลากเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่
อำเภอละ 5 ครอบครัว โดยรัฐบาลจัดสรรพื้นที่ให้ครัวเรือนละ 15 ไร่ แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย 2 ไร่ และ
ที่ดินทำกิน 13 ไร่ จัดตั้งเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา และได้ฝึกอบรม

ราชอาณาจักรสยามเหล่านั้นตามโครงการไทยอาสาป้องกันชาติ จัดเป็นกองกำลังผสมระหว่างกองกำลังพลเรือน ตำรวจภูธร ตำรวจตระเวนชายแดน ทหาร อาสาสมัครรักษาดินแดน เพื่อเข้าสกัดกั้น โต้ตอบ และปราบปรามการแทรกซึมบ่อนทำลายของฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเพื่อยับยั้งการรุกรานอธิปไตยของไทยจากฝ่ายเขมรแดง

จากการเปิดให้ลงทะเบียน เพื่อให้สิทธิเข้ามาอยู่ในพื้นที่แก่ประชาชนจากทุกอำเภอทั่วจังหวัดบุรีรัมย์ ในระยะแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านนั้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ 3 ชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาว และชาติพันธุ์ญวน รวมมีประชาชนเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยในยุคก่อตั้งชุมชน 50 ครัวเรือน

พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นปีแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านตัวอย่าง ปรากฏว่าประชาชนที่ลงทะเบียนเพื่อรับสิทธิเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่สละสิทธิ์จำนวนมาก เนื่องจากหวาดกลัวอันตรายจากภัยสงคราม แต่ยังคงมีกลุ่มบุคคลที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ยืนยันรับสิทธิจากทางรัฐบาล และได้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง 4 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านตัวอย่าง 1 – 4 ให้ขึ้นตรงกับชุมชนสายตรี 5 ซึ่งมีฐานะเป็น “เขต” ในขณะนั้น มีหัวหน้าเขต คือ นายยี โชนสันเทียะ เป็นผู้ปกครอง ให้อยู่ภายใต้การปกครองของตำบลหนองไผ่งาม ซึ่งมีผู้ใหญ่พิมพ์ โตหนองหว้า เป็นผู้ปกครองอีกชั้นหนึ่ง ในปีเดียวกัน หมู่บ้านตัวอย่าง 1- 4 ได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน และแยกการปกครองออกเป็น 4 หมู่ คือ หมู่บ้านสายตรีพัฒนา 1 หมู่ที่ 8, หมู่บ้านสายตรีพัฒนา 2 หมู่ที่ 9, หมู่บ้านสายตรีพัฒนา 3 หมู่ที่ 10, หมู่บ้านสายตรีพัฒนา 4 หมู่ที่ 11 และจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรก โดยหมู่บ้านสายตรีพัฒนา 3 หมู่ที่ 10 ได้เลือกนายยี โชนสันเทียะ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ในปีแรกของการก่อตั้งชุมชน ทางราชการได้ชุดระน้ำสาธารณะเพื่อใช้อุปโภคบริโภคประจำชุมชน 1 สระ ซึ่งต่อมาสระดังกล่าวถูกเรียกว่า “สระพ่อปู่บุญมา”

วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนสายตรีพัฒนา 3 นับตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนในปี พ.ศ. 2521 - 2538 การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความยากลำบาก แม้ว่าพื้นที่ตั้งชุมชนจะมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณป่าไม้ และสัตว์ป่า เช่น กระตัง เก้ง หมูป่า กระเจิง หมี่หมา หมี่ควาย ช้าง เป็นต้น แต่ด้วยอันตรายจากภัยสงครามจึงทำให้เกิดความหวาดระแวงต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เช่น การปล้นสะดมจากกองกำลังต่างชาติ ส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่ด้วยความกล้าหาญ และหวงแหนแผ่นดินเกิดจึงอดทนต่อสู้อันตรายท่ามกลางสถานการณ์สงคราม โดยปรับวิถีการดำเนินชีวิตให้เกิดความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การสร้างหลุมหลบภัยขนาดเล็กไว้ประจำครัวเรือน ในเวลาทำไร่ทำสวน หรือเก็บผลผลิตทางการเกษตรจะรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ออกไปทำงานเพื่อป้องกันอันตราย ไม่ออกนอกเขตสถานเวลากลางคืน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ทั้งเล็กน้อย และรุนแรงที่เกิดผลกระทบต่อราษฎรไทยชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ตลอดระยะเวลา 17 ปี ของสถานการณ์สงคราม ดังนี้

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 เกิดเหตุการณ์กระสุนปืนใหญ่จากกองกำลังฝ่ายตรงข้ามยิงเข้ามาตบกบรีเวณชุมชนสายตริพัฒนา 3 เหตุการณ์ครั้งนั้น ส่งผลให้ราษฎรไทยจำนวน 5 คน เสียชีวิต คือ 1. เด็กหญิงพรทิพย์ ชะงอนรัมย์ อายุประมาณ 5 ปี 2. นางสาวอำนวย ตริวิเศษ อายุประมาณ 19 ปี 3. นายสมัย ชีรัมย์ 4. นางทองศรี ชีรัมย์ 5. หญิงไม่ทราบชื่อ และบาดเจ็บ 1 ราย คือนางอ่อม (ไม่ทราบนามสกุล) หลังจากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ประชาชนเริ่มให้ความสำคัญกับการสร้างหลุมหลบภัยภายในพื้นที่อาศัยของตนเองมากขึ้น และทางราชการได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น โดยการสร้างหลุมหลบภัยขนาดใหญ่ภายในชุมชน ซึ่ง 1 ใน 2 ของหลุมหลบภัย ทางชุมชนได้ก่อสร้างเป็นร้านค้าสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.1 หลุมหลบภัยขนาดใหญ่ที่ทางราชการสร้างขึ้นภายในชุมชน

พ.ศ. 2528 นอกจากทางราชการให้ความช่วยเหลือสร้างหลุมหลบภัยแล้ว จากเหตุการณ์กระสุนปืนใหญ่ฝ่ายตรงข้ามตกภายในชุมชน ได้สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทางราชการยังได้ให้ความช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคด้วย เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ปลากระป๋อง เป็นต้น โดยเฉพาะปลากระป๋องนั้น รัฐบาลไทยได้รับความช่วยเหลือจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประชาชนที่เคยผ่านเหตุการณ์ เรียกปลากระป๋องดังกล่าวว่า “ปลากระป๋องญี่ปุ่น” ตามชื่อของประเทศที่ให้ความช่วยเหลือ ส่วนบ้านเรือนที่เกิดความเสียหายจากสงคราม หรือประชาชนที่ไม่มีงบประมาณก่อสร้างบ้านเรือนตามแบบมาตรฐานได้ รัฐบาลไทยได้ช่วยเหลือสร้างที่อยู่อาศัยขึ้นใหม่ให้ประชาชนทุกครัวเรือน โดยได้รับความช่วยเหลือออกแบบ และควบคุมการก่อสร้างโดยวิศวกรชาวเยอรมัน โดยแบบบ้านดังกล่าวมีลักษณะใต้ถุนโล่งสูง ใช้เสา 9 ต้น ห้องนอน 2 ห้อง และมีระเบียง

เชื่อมติดกับบันไดขึ้นบ้าน ประชาชนในพื้นที่จึงนิยมเรียกแบบบ้านดังกล่าวว่า “บ้านเยอรมัน” ตามชื่อประเทศของวิศวกรผู้ออกแบบควบคุมการก่อสร้าง

ภาพที่ 4.2 แบบบ้านที่รัฐบาลสร้างมอบให้ประชาชนในพื้นที่

พ.ศ. 2530 นายยี โชนสันเทียะ ได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และได้จัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งนายจรัส โสตา ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่บริหารปกครองชุมชนสายตริพัฒนา 3 สืบต่อมา

พ.ศ. 2531 ภายหลังจากรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเพียง 1 ปี ได้เกิดเหตุการณ์โจรเขมรปล้นกระป๋องของประชาชนในชุมชน แต่จากการสนทนา สืบค้นข้อมูลร่วมกับประชาชน ปรากฏข้อมูลว่า “เหตุการณ์โจรเขมรปล้นกระป๋องนั้น สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากพ่อชาวไทยที่ติดต่อซื้อขาย โค กระบือ กับพ่อค้าประเทศเพื่อนบ้าน แต่ไม่จ่ายเงินค่าซื้อขาย โค กระบือ ตามที่ตกลงกัน เป็นสาเหตุให้เกิดความไม่พอใจ จึงนำกำลังข้ามเข้ามาปล้นฝั่งประเทศไทยดังกล่าว ส่วนอีกหนึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ ทหารเขมรแดงได้จับกุมทหารพราน 2 นาย ขณะเข้าไปหาอาหารในป่า แต่ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยได้ประสานกับฝ่ายตรงข้ามในระดับพื้นที่ และได้รับการปล่อยตัวกลับมาด้วยความปลอดภัย สำหรับระบบสาธารณสุขบิโศค ทางราชการได้ขุดสระน้ำสาธารณะขึ้นอีก 1 สระ ตามโครงการสร้างงานในชนบท (กสข.) ซึ่งอยู่ติดกับสระน้ำสาธารณะสระเดิม เพื่อให้ชุมชนมีน้ำอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ และในปี พ.ศ. 2542 สระดังกล่าวที่มีความตื้นเขินได้รับการขุดลอก และขยายให้กว้างขึ้น ในพื้นที่ 8 ไร่ โดยศูนย์บริการเกษตรกรรมเคลื่อนที่

พ.ศ. 2528 - 2532 แม้จะมีเหตุความรุนแรงเกิดขึ้นในชุมชน แต่ด้วยวิถีของชาวไร่ชาวนา จึงต้องดำเนินชีวิตตามปกติวิถี โดยในช่วงดังกล่าว ประชาชนในพื้นที่สายตริพัฒนา 3 เริ่มมีการปลูกยางพารา พืชเศรษฐกิจที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลมากขึ้น โดยนายสมเกียรติ รักษา ได้ให้ข้อมูลว่า

“การปลูกยางพาราในพื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2528 แต่มีจำนวนไม่มากนัก ส่วนผมเริ่มปลูก พ.ศ. 2532 เพราะเห็นว่าผู้ปลูกรายแรก ๆ ปลูกแล้วได้ผลดี ในอนาคตสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และที่สำคัญ คือ ทางรัฐบาลให้การส่งเสริม” จากสถานการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพืชเศรษฐกิจเริ่มเข้ามามีบทบาทในชุมชนมากขึ้น นอกเหนือจากมันสำปะหลัง

พ.ศ. 2534 มีฝั้หวงมาทำรังบนต้นไม้ใหญ่บริเวณกลางชุมชนเป็นครั้งแรก ระยะแรกมีฝั้หวงมาทำรังเพียง 2 - 3 รัง แต่ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับในปีต่อ ๆ มา

พ.ศ. 2537 ในช่วงนี้ เหตุการณ์ความไม่สงบจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ได้ทุเลาเบาบางลงแล้ว แต่สถานการณ์สู้รบตามแนวชายแดนระหว่างไทย และประเทศเพื่อนบ้านยังไม่สงบ แม้ว่าประชาชนในพื้นที่จะพยายามระมัดระวังในเวลาออกไปทำงานตามไร่ตามสวน เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน แต่เหตุการณ์ที่ไม่ต้องการให้เกิด ได้เกิดขึ้นอีกครั้ง คือ ทหารเขมรจับตัวนายมวยสายกระสุน และนายปุน นกแก้ว เพื่อเรียกค่าไถ่ นายมวย สายกระสุน กล่าวถึงเหตุการณ์วันนั้นว่า “ในวันดังกล่าว ตนและนายปุน ออกไปทำงานที่ไร่มันสำปะหลังตามปกติ แต่ได้พบกับทหารเขมร และถูกจับตัวไปเรียกค่าไถ่ ญาติของตน และญาตินายปุน ต้องนำเงินคนละ 25,000 บาท มาไถ่ตัว จึงถูกปล่อยออกมาด้วยความปลอดภัย และในปีเดียวกันนั้นเอง นายมวย สายกระสุน และญาติอีกจำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1. นายปุน นกแก้ว 2. นางงาน ยงทวี 3. นายด้วง สงคริน 4. นางสาวโพธิสาร 5. นางสาว เตียประโคน ถูกทหารเขมรจับตัวไปเรียกค่าไถ่อีกครั้ง ขณะออกไปทำไร่มันสำปะหลัง แต่ในครั้งนี้องค์การบริหารได้ประสานกับฝ่ายเขมรเพื่อให้ปล่อยตัวราษฎรไทย และทหารเขมรได้ปฏิบัติตามคำร้องขอของรัฐบาลไทย จึงไม่ต้องเสียเงินค่าไถ่ในครั้งนี้

พ.ศ. 2540 จำนวนฝั้หวงที่มากทำรังบนต้นไม้ใหญ่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประมาณ 30 – 40 รัง ในปีนี้เองที่เริ่มมีการขึ้นตีฝั้หวงอย่างเป็นทางการ โดยนายโกวิทย์ หมักศรี และนายมังกร จินกา ได้ขอประมูลฝั้หวงที่อยู่บนต้นไม้ใหญ่ทั้งหมดกับทางชุมชน ในราคา 5,000 บาท เมื่อนำน้ำฝั้หวงที่ตีลงมาไปจำหน่ายได้เงินจำนวน 15,000 บาท

พ.ศ. 2541 จากการตีเอาน้ำฝั้หวง และนำไปจำหน่ายสร้างรายได้แก่ผู้ขึ้นตีจำนวนมาก ในปี พ.ศ. 2540 ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และประชาชน ได้ประชุมตกลงร่วมกันว่า จะไม่ขายฝั้หวงในรูปแบบเหมาจ่ายให้แก่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลต่อไป แต่จะขึ้นตีเอาน้ำฝั้หวงจำหน่ายรายได้เข้าสู่ชุมชนแทน โดยมีส่วนแบ่ง คือ 40 เปอร์เซ็นต์ สำหรับผู้ขึ้นตีฝั้หวงเพราะมีความเสี่ยงต่ออันตราย ส่วนอีก 60 เปอร์เซ็นต์ เป็นรายได้เข้าสู่ชุมชน ประเพณีตีฝั้หวงจึงเริ่มมีขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

พ.ศ. 2557 มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนจากนายจำรัส โสตา ซึ่งเกษียณอายุราชการเป็นนายมังกร จินกา เข้ามารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์ในช่วงนี้ เป็นช่วงที่สงบจากภัยสงครามแล้ว ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้กลับมาดำเนินชีวิตในสถานการณ์สงบสุขตั้งแต่ พ.ศ. 2538 ได้ร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ

4.3 ประเพณีชุมชนสายตริพัฒนา 3

สังคมทั่วทุกภูมิภาคของไทย ล้วนมีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ ที่เชื่อถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ทั้งนี้ ประเพณีวัฒนธรรมเหล่านั้น เกิดจากความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาประการหนึ่ง เกิดจากวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ประการหนึ่ง ประเพณี สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัย ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2524 : 2-8) กล่าวไว้ว่า “ประเพณีเป็นวัฒนธรรมที่เราประพฤติปฏิบัติกันอยู่เสมอ เป็นธรรมดาว่าสิ่งใดถ้าเป็นอยู่อย่างนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือไม่มีสิ่งใหม่เข้ามาเสริมสิ่งเก่า สิ่งนั้นจะต้องสูญสิ้นไป เช่นเดียวกันกับประเพณีไทย ที่ยังคงอยู่ได้เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างสิ่งเก่า และเข้ากันได้ดี ประเพณีจะเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อยทุกยุคสมัย ดังนั้น ประเพณีจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา จนเป็นมรดกทางสังคม เป็นเอกลักษณ์ของชาติ และอาจเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม และกาลสมัย”

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีประเพณีวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตาม ฮีต 12 คลอง 14 เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ในภาคอีสาน แต่ประเพณีในบางเดือนอาจมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ด้วยเหตุผลทางสภาพภูมิศาสตร์ และการประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทั้ง 12 เดือน ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 พบว่า ยังคงอนุรักษ์ และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ร่วมทำกิจกรรมสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น ส่วนประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ คือ ประเพณีที่ประชาชนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 ถือปฏิบัติร่วมกันมา โดยยึดโยงความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน คือ ศาลเจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง และผึ้ง ก่อเกิดเป็นประเพณีความเชื่อที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ประเพณี พิธีกรรมของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง และผึ้ง ประกอบด้วย 3 พิธีกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พิธีสงฆ์ศาลเจ้าพ่อบุญมา จัดขึ้นในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี เพื่อเป็นการเช่นสรวงบูชาศาลพ่อบุญมา และเพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นแก่ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นพิธีกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันของประชาชนในชุมชน โดยมีเจ้าพ่อบุญมาร้อยรังเป็นสื่อกลางของความเชื่อ ความศรัทธา ลักษณะของพิธีกรรม พิธีเริ่มขึ้นช่วงเช้ามืด ของวันที่ 13 เมษายน ประชาชนในชุมชนจะนำผลไม้ อาหารหวานคาว น้ำดื่ม และสุรา ตามกำลังของแต่ละครอบครัวจะหามาได้ เพื่อนำมาเช่นไหว้เจ้าพ่อบุญมาร่วมกัน หลังจากนั้น นำน้ำอบน้ำหอมที่เตรียมมา สรงรูปปั้นเจ้าพ่อบุญมา เพื่อความเป็นสิริมงคล เกิดความสุขสงบร่มเย็นแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน จากนั้นจึงนำน้ำอบน้ำหอมที่เหลือจากการสรงเจ้าพ่อบุญมา นำมาสรงผู้สูงอายุผู้เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ซึ่งมาร่วมในพิธี ขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรม คือ การนำผลไม้ เครื่องเช่นต่าง ๆ ที่ผ่านการเช่นไหว้เจ้าพ่อบุญมาแล้ว มาแจกจ่ายกัน เพื่อนำไปรับประทาน โดยเชื่อกันว่า ผลไม้ และเครื่องเช่นที่ผ่านพิธีกรรมแล้ว เมื่อนำไปรับประทานจะเกิดความเป็นสิริมงคล หายจากโรคภัยต่าง ๆ ได้

สาเหตุประการสำคัญที่กำหนดเอาวันที่ 13 เมษายนของทุกปี เป็นวันสงวน้ำพ่อบุญมา เนื่องจากตรงกับเทศกาลสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย ซึ่งยึดถือสืบมาแต่โบราณ ลูกหลาน หรือประชาชนที่ไปทำงานต่างถิ่น จะกลับมาร่วมเฉลิมฉลองเทศกาลสงกรานต์ที่บ้าน และกลับมาเยี่ยมครอบครัวของตนเอง จึงถือว่าเป็นโอกาสเหมาะสมในการได้ร่วมกันสงวน้ำพ่อบุญมา รดน้ำดำหัว ขอพรพ่อแม่ และผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 4.3 พิธีสงวน้ำศาลเจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง

2. ประเพณีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อบุญมา กำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี เป็นประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ที่จัดขึ้นสืบต่อกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นการบวงสรวง ขอขมาเจ้าพ่อบุญมา และเป็นการขออนุญาตขึ้นตีเอาน้ำผึ้ง นำมาจำหน่ายเป็นรายได้ของประชาชนในชุมชน ประเพณีดังกล่าว ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป โดยได้เข้าร่วมพิธีบวงสรวง และรอซื้อน้ำผึ้งเดือน 5 ที่เชื่อกันว่ามีสรรพคุณและคุณภาพสูง ต่อมา พ.ศ. 2562 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์เล็งเห็นคุณค่า และความสำคัญของประเพณีดังกล่าว จึงประกาศยกขึ้นเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น ให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ บรรจุประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ไว้ในปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ ปีพุทธศักราช 2563 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

เป็นที่น่าสังเกตว่า ประเพณีตีผึ้ง ไม่ได้จัดอยู่ในประเพณีตามฮีต 12 คลอง 14 ที่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล แต่เป็นประเพณีที่ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ร่วมกันยึดถือปฏิบัติสืบต่อร่วมกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 27 ปี แสดงให้เห็นถึงการทำความเข้าใจร่วมกัน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันของประชาชนในชุมชนที่สามารถรักษา และสืบสานประเพณีอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้ยังคงอยู่ได้ จนกระทั่งหน่วยงานภาครัฐเห็นความสำคัญ ยกขึ้นเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น และบรรจุเข้าในปฏิทิน

การท่องเที่ยวของจังหวัดดังกล่าว เห็นได้ว่า การอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องมีข้อตกลงซึ่งกันและกันที่ยอมรับร่วมกันว่า สิ่งใดควรทำไม่ควรทำ และยึดถือปฏิบัติกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น อาจมีการปรับปรุงแก้ไขบ้าง แต่เป็นไปอย่างช้า ๆ อาจมีทั้งการปฏิบัติในระดับบุคคล และระดับสังคม คือ ร่วมทำกิจกรรมพร้อม ๆ กันในลักษณะพิธีกรรม (อมรา พงศาพิชญ์, 2533 : 7)

ภาพที่ 4.4 บรรยากาศงานประเพณีตีผึ้ง และการเข้าแถวเพื่อรับบัตรคิวซื้อน้ำผึ้ง

3. ประเพณีบุญเบิกบ้าน จัดขึ้นในวัน ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 เพื่อเป็นการบวงสรวงขอพรเจ้าพ่อบุญमार้อยรัง เทวดาอารักษ์ ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล พืชพรรณธัญญาหารงอกงามอุดมสมบูรณ์ เป็นการทำพิธีขอพรเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่ฤดูกาลเพาะปลูก และสาระสำคัญของประเพณีบุญเบิกบ้านชุมชนสายตรีพัฒนา 3 คือ การประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผึ้งที่ตายจากประเพณีตีผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 อีกประการหนึ่งด้วย

ประเพณีบุญเบิกบ้านชุมชนสายตรีพัฒนา 3 เริ่มพิธีกรรมช่วงเช้าของวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 โดยการบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมา ด้วยเครื่องเซ่นไหว้ที่ประชาชนแต่ละครอบครัวเตรียมมา เมื่อพิธีบวงสรวงเสร็จสิ้น จะร่วมกันประกอบพิธีเสี่ยงทาย โดยการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายที่เตรียมไว้ไปตามลำดับ โดยบั้งไฟบั้งแรกที่จุด เป็นการจุดบูชาเจ้าพ่อบุญมา และบั้งต่อไปเป็นการจุดเพื่อเสี่ยงทายสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในปีนั้น เช่น เสี่ยงทายนักร้องเที่ยวว่าจะมีนักร้องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านมากหรือน้อย เสี่ยงทายผึ้งว่าจะมีผึ้งกลับมาทำรังที่ต้นไทรมากขึ้นหรือไม่ เสี่ยงทายฟ้าฝนว่าฝนจะดีจะแล้งหรือไม่ เสี่ยงทายพืชผลทางการเกษตรว่าผลผลิตจะดี และราคาจะสูงหรือไม่ เป็นต้น

ในการทำนาย ให้ถือเอาการขึ้นของบั้งไฟที่จุดเป็นเกณฑ์ หากขึ้นตรง และสูง คำทำนายจะเป็นไปในทางดี หากไม่ขึ้น หรือขึ้นไม่ตรง ไม่สูง คำทำนายจะเป็นไปในทางไม่ดี เมื่อเสร็จสิ้นการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายแล้ว ประชาชนทุกคนจะไปร่วมทำบุญตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ผึ้งที่ตายเป็นลำดับต่อไป ความเชื่อเกี่ยวกับการเสี่ยงทายดังกล่าว บุญยงค์ เกศเทศ (2550 : 88-89) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า ลักษณะนิสัยของคนไทยเรานั้น นิยมเสี่ยงทายกันมาแต่โบราณกาล โดยเชื่อกันว่าจะอำนวยการโชคลาภ ความมั่งมีศรีสุขให้แก่ตนเอง และครอบครัว ในทางตรงกันข้ามอาจบันดาลให้เกิด

ความหายนะได้เช่นกัน ดังเช่นการเสี่ยงทายที่มีบันทึกไว้ในวรรณคดีเก่า ๆ เช่น เสี่ยงทายน้ำ ในเรื่อง ลิลิตพระลอ เสี่ยงเทียน ในบทละครโอเชินา เสี่ยงปลุกต้นไม้ ในนิทานพื้นบ้านขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

หากสืบค้นความเชื่อเกี่ยวกับการเสี่ยงทายในสังคมไทย จะพบว่า อีกนัยหนึ่ง เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากคติทางพระพุทธศาสนา โดยถือเอาเหตุการณ์ลอยกระทงคำเสี่ยงทายของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งพระองค์หยุดการบำเพ็ญทุกรกิริยาหันกลับมาฉันอาหาร โดยเหตุการณ์แสดงไว้ว่า “หลังจากพระโพธิสัตว์ ทรงฉันปายาสที่นางสุชาดานำมาถวายจนหมดแล้ว ทรงถือกระทงอันรองปายาสซึ่งเสวยสิ้นแล้ว พลองทรงพระอธิษฐานว่า ถ้าอาตมาจะได้ตรัสรู้เป็นพระบรมโลกนาถ ขอให้ถาดนี้จ้งลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป แม้หากไม่สำเร็จตามประสงค์ ก็จ้งลอยลงไปตามกระแสน้ำ จากนั้นทรงลอยถาดทองลงในแม่น้ำ ปรากฏว่า ถาดทองคำได้ลอยเลื่อนทวนกระแสน้ำไปไกลประมาณ 80 ศอก และจมลงภพพิมานของพญากาลนาคราช” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. 2558 : 87)

ในปัจจุบัน ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ยังคงปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ไปตามวาระเทศกาล และสังเกตเห็นว่า ทุกพิธีกรรมจะมีเจ้าพ่อบุญมาเข้ามาเป็นส่วนเกี่ยวข้องเสมอ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อเจ้าพ่อบุญมาอย่างมาก และทุกกิจกรรมจะร่วมกันทำให้สำเร็จด้วยความสามัคคี ซึ่งเป็นศักยภาพที่โดดเด่นของประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ที่ร่วมกันทำมาจากการอดีตถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4.5 ประเพณีบุญเบิกบ้าน

4.4 ความเชื่อชุมชนสายตรีพัฒนา 3

การยอมรับนับถือ หรือเกิดการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้จิตใจเกิดความรู้จักอบอวน ปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต แม้ว่าสิ่งนั้นจะมีเหตุผลเพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดการยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว จะมีการแสดงออกทั้งทางกาย และใจ การยอมรับนับถือนี้ เรียกว่า ความเชื่อ (ขนิษฐา จิตชินะกุล, 2545 : 33) ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะเป็นที่ยึด

เหนี่ยวทางสังคม เพราะความเชื่อได้สร้างและรักษา "กฎระเบียบ" ให้กับชุมชน หากใครฝ่าฝืนกฎระเบียบก็จะถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ทำตามกฎระเบียบจะมีชีวิตที่มั่นคงและเป็นสุข ทั้งนี้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนจะเปรียบเสมือนดัชนีชี้วัดความสามัคคีและการพึ่งพาอาศัยกัน (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560 : 183) ชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ละชาติพันธุ์ต่างมีความเชื่อ และวิถีปฏิบัติทางความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป แต่ความเชื่อที่ประชาชนทุกคน ทุกชาติพันธุ์ในชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีร่วมกัน คือ ความเชื่อเรื่องผีเจ้าพ่อ ซึ่งจัดอยู่ในผีประเภทที่ให้คุณ ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2527 : 6-17) ได้กล่าวถึงผีที่ให้คุณไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. เจ้าพ่อ หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทพเจ้าในศาสนา เจ้าพ่อ ในความหมายนี้มีหน้าที่คุ้มครองคน และสถานที่

2. หลักเมือง หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีหน้าที่พิทักษ์เมือง ประชาชนจะนิยมเคารพสักการะเพื่อให้อภัยความเดือดร้อน หากสิ่งที่ขอประสบความสำเร็จ จะมีการแก้บนตามที่บนไว้

3. เลื้อบ้าน หมายถึง ผีที่คุ้มครองหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียกว่า ศาลปู่ตา ผีปู่ตา มีหน้าที่ช่วยเหลือด้านกำลังใจแก่ชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อน

4. ผีเรือน หมายถึง ผีรักษาบ้าน เพราะเชื่อว่าทุกบ้านมีผีหากปฏิบัติต่อผีดี ผีจะคุ้มครองทุกคนในบ้าน หากปฏิบัติไม่ดีอาจเกิดทุกข์ภัยแก่ทุกคนในบ้านได้

ดังนั้น ผีเจ้าพ่อ จึงมีหน้าที่พิทักษ์รักษาหมู่บ้านที่สถิต และมีหน้าที่คุ้มครองผู้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ลงโทษผู้ละเมิดจารีตประเพณี ผีเจ้าพ่อจะสถิตที่หอปู่ตาในป่าไม้ใหญ่ใกล้หมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการช่วยรักษาป่าไม้ และสัตว์ป่า โดยในบริเวณที่สถิตของเจ้าพ่อจะห้ามตัดไม้ และห้ามทำลายสัตว์ป่า (ชนิษฐา จิตชินะกุล, 2545 : 42) ในทำนองเดียวกัน ความเชื่อเรื่องผีเจ้าพ่อของชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีบทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และผืน รวมทั้งก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนอีกด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความเชื่อผีเจ้าพ่อบุญमार้อยรัง ความเชื่อเรื่องผี เทวดา เป็นความเชื่อหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลอยู่ทุกสังคม ทุกชาติ ทุกภาษา การเกิดขึ้นของศาลเจ้าพ่อบุญमार้อยรัง ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้กลายเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงจิตใจของกลุ่มคนต่างถิ่น ต่างภาษา ต่างชาติพันธุ์ ซึ่งมารวมกันเป็นชุมชนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป ประชาชนในชุมชนเชื่อว่าผีเจ้าพ่อ เป็นผีบรรพบุรุษที่จะคอยปกป้องรักษาลูกหลานให้เกิดความสงบสุข เมื่อมีการตั้งถิ่นฐานชาวบ้านจึงมีการตั้งศาลเจ้าพ่อ เพื่อกราบไหว้เป็นที่พึ่งทางจิตใจ จากการให้ข้อมูลของคนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 เล่าว่า “ศาลเจ้าพ่อบุญมา ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2523 ภายหลังการก่อตั้งหมู่บ้าน 2 ปี ในระยะแรก ประชาชนในชุมชนเรียกว่า”ศาลเจ้าพ่อบุญมา” ซึ่งมีเรื่องเล่าถึงที่มาของศาลเจ้าพ่อบุญมา ดังนี้ ในช่วง พ.ศ. 2521 เมื่อประชาชนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น บริเวณหมู่บ้านซึ่งมีต้นไม้หนาแน่น จึงถูกปรับพื้นที่เพื่อสร้างบ้านเรือน และพื้นที่ทำกิน ในบรรดาต้นไม้ที่ถูกตัดโค่นลงเพื่อปรับพื้นที่นั้น มีต้นไทรใหญ่กลางหมู่บ้านที่ยังคงยืนต้นอยู่ได้

โดยไม่ถูกโค่นทำลาย จากการให้ข้อมูลของนายจรัส โสตา ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มผู้บุกเบิกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเป็นกลุ่มแรก ๆ กล่าวว่า “การปรับพื้นที่เพื่อสร้างบ้านเรือน และที่ทำกิน รวมทั้งการขุดสระเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคนั้น มีความพยายามที่จะโค่นต้นไม้ใหญ่ทิ้งไปหมดแล้วเช่นกัน เพียงแต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจาก รถแบคโฮ ที่ใช้สำหรับตัดต้นไม้ใหญ่ให้โค่นลงนั้นเครื่องดับลง แม้จะพยายามถึง 3 ครั้งก็ตาม เชื่อกันว่า ต้นไม้ใหญ่ดังกล่าวมีเทวารักษาอยู่ จึงยกเลิกแผนการที่จะโค่นต้นไม้ใหญ่ทิ้ง ดังนั้น ต้นไม้ใหญ่นี้จึงยังคงยืนต้นอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้”

เมื่อประชาชนอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนมากขึ้น จึงเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้าน และเริ่มดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมของตน โดยนายจรัส โสตา เป็นผู้นำในการริเริ่มสร้างศาลดังกล่าวขึ้น และตั้งชื่อว่า “ศาลเจ้าพ่อบุญมา” ซึ่งที่มาของชื่อดังกล่าว นายจรัส ได้ให้ข้อมูลว่า “สาเหตุที่ตั้งชื่อศาลว่า เจ้าพ่อบุญมา เนื่องจากเกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นกับพ่อจรัสเอง คือ ช่วงค่ำวันหนึ่งใน พ.ศ.2521 หลังจากที่นายจรัสไปตัดไม้เพื่อนำมาต่อเติมบ้าน ขณะที่กำลังเดินกลับเข้าหมู่บ้าน ได้พบผู้ชายสูงวัยคนหนึ่ง กำลังเดินเข้าเขตหมู่บ้าน จึงเดินสนทนาพูดคุยมาด้วยกัน ด้วยคิดว่าเป็นคนที่อพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านใหม่เช่นเดียวกับตนเอง ก่อนจะเดินไปถึงต้นไม้ใหญ่ประมาณ 100 เมตร พ่อจรัสปวดปัสสาวะ จึงแวะข้างทางเพื่อทำธุระ ขณะที่ผู้ชายคนดังกล่าวเดินล่วงหน้าไปก่อน เมื่อทำธุระเสร็จ นายจรัสจึงหันกลับมาเพื่อเดินทางกลับบ้านต่อ และเห็นผู้ชายสูงวัยที่ร่วมทางมาเดินเข้าไปบริเวณโคนต้นไม้ใหญ่ และหายเข้าไปในต้นไม้ใหญ่ นั้น สร้างความประหลาดใจแก่นายจรัสอย่างยิ่ง และเชื่อว่าผู้ชายคนนั้นไม่ใช่คนธรรมดาทั่วไปแน่นอน ดังนั้น เมื่อตั้งศาล จึงตั้งชื่อว่า ศาลเจ้าพ่อบุญมา โดยให้เหตุผลว่า มาจากคำ 2 คำ คือ “บุญ” หมายถึง ผู้ชายคนที่หายเข้าไปในต้นไม้ใหญ่นั้นเป็นผู้มีบุญ เป็นเทวารักษา และคำว่า “มา” หมายถึง เดินมาด้วยกัน พูดคุยกันมาเหมือนคนธรรมดาทั่วไป จึงรวมเป็นคำว่า “บุญมา” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อศาลศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ส่วนคำว่า “ร้อยรัง” ที่เป็นคำต่อท้ายของคำว่า “เจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง” นั้น เกิดเมื่อ พ.ศ. 2561 เมื่อชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวในโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของรัฐบาล ดังนั้น ในการนำเสนอความโดดเด่นของชุมชน และเป็นคำที่เรียกง่ายติดหู จึงนำจำนวนของรังผึ้งที่มีอยู่บนต้นไม้ใหญ่ประจำหมู่บ้านนับร้อยรังมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน และศาลเจ้าพ่อบุญมา เพื่อให้เรียกชื่อ และจดจำง่ายว่า “บ้านผึ้งร้อยรัง” และ “ศาลเจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง”

ความโดดเด่นของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ในการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน คือ การนำเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อบุญมา และผึ้ง ให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจนเกิดเป็นคุณค่า และมูลค่า กล่าวคือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าพ่อบุญมา เป็นคุณค่าทางจิตใจที่ประชาชนทุกคนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 ต่างให้ความเคารพยำเกรง เชื่อถือศรัทธาว่า เป็นเพราะอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อบุญมา จึงทำให้ผึ้งมาทำรังบนต้นไม้ใหญ่กลางหมู่บ้าน ในขณะที่ ผึ้ง เป็นตัวแทนของมูลค่า เพราะทำให้เกิดรายได้แก่ชุมชนจากการขึ้นตีเอาน้ำผึ้งไปจำหน่าย และก่อให้เกิดเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นใน

เวลาต่อมา สร้างชื่อเสียง และรายได้แก่ชุมชนในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งเรื่องเล่าของชาวบ้านเหล่านี้ ถือเป็นคนิชนประเภทถ้อยคำ ซึ่งเป็นหนึ่งในคติชน 4 ประเภท ตามวิธีการจำแนกประเภทคติชนของ ริชาร์ด ดอร์สัน คือ 1. คติชนประเภทที่ใช้ถ้อยคำ ได้แก่ เรื่องเล่าต่าง ๆ ของชาวบ้าน บทเพลงของชาวบ้าน เป็นต้น 2. คติชนประเภทประเพณีพื้นบ้าน ได้แก่ ประเพณีและงานฉลอง การละเล่น ยาพื้นบ้าน ความเชื่อและศาสนาพื้นบ้าน เป็นต้น 3. คติชนประเภทวัฒนธรรมวัตถุ เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และอาหารพื้นบ้าน 4. คติชนประเภทศิลปะพื้นบ้าน เช่น การแสดงพื้นบ้าน การเต้นรำพื้นบ้าน และดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น (ศิริพร ณ กลาง, 2558 : 32)

ศาลเจ้าพ่อบุญมา เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญอย่างหนึ่งที่น่ามาสู่การเกิดชุมชนฝั่งร้อยรั้ง เนื่องจากประมาณ พ.ศ.2534 มีผึ้งหลวงมาทำรังบนต้นไทรเป็นครั้งแรกภายหลังการตั้งศาลเจ้าพ่อบุญมาในปี พ.ศ. 2523 ปรากฏว่าผึ้งหลวงเริ่มทำรังเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นที่มาของความเชื่อในชุมชนที่ว่า “ศาลเจ้าพ่อบุญมาคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้ผึ้งหลวงอพยพเข้ามาทำรังเพิ่มมากขึ้น”

ในแต่ละปี เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 จะจัดพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมา โดยมีเครื่องบวงสรวง คือ

1. ไก่	1	ตัว
2. หัวหมู	1	หัว
3. เหล้าขาว	1	ขวด
4. ดอกไม้ธูปเทียน	5	ชุด
5. หมากพลู	10	คำ
6. บุหรี่	10	มวน (ยาเส้นที่พันด้วยใบตองแห้งหรือกระดาษ)
7. ผลไม้	9	ชนิด
8. ถั่วลิสง	1	ถ้วยเล็ก
9. ถั่วเหลือง	1	ถ้วยเล็ก
10. ถั่วเขียว	1	ถ้วยเล็ก
11. ถั่วดำ	1	ถ้วยเล็ก
12. ถั่วแดง	1	ถ้วยเล็ก
13. งาขาว	1	ถ้วยเล็ก
14. งาดำ	1	ถ้วยเล็ก
15. ไข่ขาว ไข่แดง	9	ฟอง
16. ขนมหวาน	ตามแต่จะหาได้	
17. น้ำหวาน	ตามแต่จะหาได้	
18. น้ำเปล่า	ตามแต่จะหาได้	
19. บายศรี 7 ชั้น	1	คู่

20. ฉัตร 5 ชั้น	1	ต้น
21. ต้นกล้วย	1	ต้น
22. ต้นอ้อย	1	ต้น

ภาพที่ 4.6 เครื่องเซ่นในพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมา

การเซ่นไหว้ผีปู้ตา นอกจากเป็นพิธีกรรมอันแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความเคารพ ศรัทธา ที่มีต่อเจ้าพ่อบุญมา ปราศรัยให้เจ้าพ่อตลบั่นดาลให้พบแต่ความสุขความรุ่งเรือง อีกส่วนหนึ่ง ก็เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษ ที่อาจผิดพลาดพลั้งเผลอจากการกระทำ หรือความคิด เพื่อให้เจ้าพ่อยกโทษให้ และที่สำคัญ คือ การแสดงให้เห็นศักยภาพว่า ชุมชนหมู่บ้านมีข้าวน้ำ พืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์เพียงใด มีความสามัคคีกันเพียงใด ซึ่งสามารถสังเกตได้จากเครื่องเซ่นบวงสรวงที่จัดเตรียมมานั้น ล้วนเกิดจากความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันด้วยความวิริยะอุตสาหะ อาจกล่าวได้ว่า ผีปู้ตา เฒ่าจ้ำ และชุมชน เป็นองค์ประกอบประสานร่วมกันของสังคม ในอันที่จะผลักดันให้ชุมชนเกิดแรงศรัทธา ความเชื่อ ความสามัคคี ที่สืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร (บุญยงค์ เกศเทศ, 2550 : 31)

จากความเชื่อของประชาชนในชุมชนที่ว่า ผีหลงมาทำรังที่ต้นไทรก็เพราะอำนาจของเจ้าพ่อบุญมา เมื่อพิจารณาด้วยเหตุและผล จึงสามารถอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์ได้ว่า ผีหลงมาทำรังบนต้นไทรมากขึ้นเกิดจากเหตุผลต่อไปนี้

1. ผีหลงมักจะสร้างรังบนต้นไม้สูง ๆ หรือภายนอกอาคารบ้านเรือน (สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ , 2532 : 19)

2. ผึ้งจะสามารถบินหาอาหารในรัศมีประมาณ 10 กิโลเมตร ถ้าหากแหล่งอาหารอยู่ในรัศมี 1-2 กิโลเมตร ก็จะทำให้การหาอาหารของผึ้งเป็นไปได้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ภาณุวรรณ จันทวรรณกุล, (มปป.) : 9)

3. เมื่ออาหารขาดแคลน ผึ้งหลวงจะอพยพไปหาที่อยู่ใหม่บริเวณป่าเขา ระยะทางไกลประมาณ 150 – 200 กิโลเมตร เมื่อดอกไม้บานอีกครั้งในฤดูฝน ถ้าที่ใดอุดมสมบูรณ์ ผึ้งหลวงจะกลับมาทำรังบริเวณนั้นเป็นประจำทุกปี (สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ และคณะ, 2549 : 511)

จากผลการศึกษาวิจัยทั้ง 3 ประการ ซึ่งนักวิชาการได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการเลือกสถานที่ทำรังของผึ้งหลวง จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อของประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เนื่องจาก บริเวณพื้นที่โดยรอบต้นไทร ประชาชนในชุมชนเชื่อว่า เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นพื้นที่อยู่ในอำนาจการดูแลรักษาของเจ้าพ่อบุญมา ไม่มีบุคคลใดกล้าล่วงละเมิดข้อกำหนดที่ชุมชนทำไว้ร่วมกัน คือ จะต้องขึ้นตีผึ้งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และก่อนขึ้นตีจะต้องทำพิธีบวงสรวงเพื่อขออนุญาตเจ้าพ่อบุญมาก่อน การตีผึ้ง ต้องตีเชิงอนุรักษ์ คือ ไม่ใช่ไฟเผาตัวผึ้งให้ตาย เพียงแต่ใช้ควันไล่ให้ผึ้งออกจากรัง แล้วจึงตัดเอาน้ำผึ้ง โดยตัดเอาเฉพาะน้ำผึ้งบางส่วนเท่านั้น แต่ยังไม่เหลือรังไว้ให้ผึ้งอาศัย และสามารถใส่น้ำหวานได้อีก ลักษณะดังกล่าว เป็นการอาศัยพึ่งพากันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ คือ มนุษย์ได้อาศัยน้ำผึ้งมาบริโภค และจำหน่าย ส่วนผึ้งก็ยังมีชีวิตอยู่ได้ไม่ถูกทำลาย สามารถเติมน้ำหวานใส่รังรังได้เช่นเดิม ลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 ทุกคนเป็นผู้รักษาคำสัตย์ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบที่ทำข้อตกลงร่วมกันไว้ต่อเจ้าพ่อบุญมา การเป็นผู้รักษาคำสัตย์ ถือว่าเป็นคุณค่าทางจิตใจ เป็นคุณงามความดีของมนุษย์ ซึ่งสิ่งที่ปรากฏเป็นหลักฐานว่าประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 ไม่ได้ทำร้ายผึ้งหลวงเหล่านั้นเลย คือ ผึ้งหลวงยังคงกลับมาทำรังที่ต้นไทรเป็นประจำทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา

4.5 อาหารพื้นถิ่นชุมชนสายตริพัฒนา 3

วัฒนธรรมด้านอาหารการกินของแต่ละชาติแต่ละภาษาย่อมมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะสภาพแวดล้อม เนื่องจากการหาอาหาร หรือการประกอบอาหารจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรจากธรรมชาติที่มีอยู่ใกล้ตัว ในขณะที่สังคมปัจจุบัน ลักษณะของอาหารมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งวัตถุดิบ วิธีการผลิต คุณค่าทางโภชนาการ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้อาหารลดคุณค่าลง ในขณะที่คนในสังคมกำลังโยกหาอาหารเพื่อสุขภาพ แต่กลับพบว่าอาหารตามท้องตลาดหลายชนิดขาดคุณภาพ และขาดการเอาใจใส่ในขั้นตอนการผลิต เนื่องจากความเร่งรีบต่อการกิจของคนในสังคมเมือง ในขณะเดียวกัน ชุมชนที่อยู่ห่างไกลความวุ่นวายของสังคมเมือง พบว่า ยังคงเอาใจใส่ต่อการประกอบอาหารรับประทาน สะท้อนวิถีภูมิปัญญาด้านอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติ

พันธุ์ มีการประยุกต์ดัดแปลงให้เกิดความน่าสนใจ แต่ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าทางโภชนาการอย่างเต็มเปี่ยม ดังเช่นชุมชนสายตริพัฒนา 3 ซึ่งมีวัฒนธรรมด้านอาหารที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ ดังนี้

1. ยำลูกผึ่ง (ก้อยลูกผึ่ง)

เครื่องปรุง ลูกผึ่ง หรือตัวอ่อนผึ่ง ตะไคร้ หัวหอม ต้นหอม ผักชี ยี่หระ พริกสด น้ำมะนาว น้ำปลา ข้าวคั่ว เครื่องปรุงรส

วิธีปรุง นำรังผึ่งซึ่งมีลูกผึ่งอยู่ภายในไปนึ่ง หรือต้ม เพื่อให้รังละลายเหลือเพียงตัวอ่อนผึ่ง จากนั้น ซอยตะไคร้ หัวหอมต้นหอม ผักชี ยี่หระ พริกสด เป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่คลุกเคล้าคนให้เข้ากันกับลูกผึ่ง ปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำมะนาว เครื่องปรุงรส ใส่ข้าวคั่วเพิ่มความหอมตามความชอบใจ

2. น้ำพริกมะม่วง (โป๊ะสวาย)

เครื่องปรุง หมูเนื้อสันย่าง หรือไก่บ้านย่าง ตะไคร้ซอย หอมซอย กระเทียมซอย ใบมะกรูดซอย มะม่วงดิบ พริกแห้ง น้ำปลา เครื่องปรุงรส

วิธีปรุง นำตะไคร้ซอย หอมซอย กระเทียมซอย ใบมะกรูดซอย พริกแห้ง ไปคั่วรวมกัน เพื่อเพิ่มความหอม จากนั้น ซอยหมูเนื้อสันย่าง (ไก่บ้านย่าง) มะม่วงดิบ โขลกรวมกันให้ละเอียด ปรุงรสด้วยน้ำปลา และเครื่องปรุงรสตามชอบใจ

3. แกงเปรอะหน่อไม้

เครื่องปรุง หน่อไม้ เห็ดละโงก เห็ดขม เห็ดหน้าขาว ใบชะอม ใบแมงลัก ข่า ตะไคร้ น้ำใบย่านาง ข้าวเปือย น้ำปลาร้า

วิธีปรุง ต้มน้ำปลาร้าให้เดือด ยกกรองให้สะอาด จากนั้น ต้มน้ำคั้นใบย่านางพอเดือด ใส่ตะไคร้ หอมแดง พริกสด ที่โขลกหยาบ ๆ ลงไป คนให้เข้ากัน แล้วใส่หน่อไม้ เห็ดละโงก เห็ดขม เห็ดหน้าขาว ใบชะอม ใบแมงลัก รอจนเดือดอีกครั้ง ปรุงด้วยน้ำปลา น้ำปลาร้า เมื่อผักเริ่มสุก จึงใส่ข้าวเปือยคนให้เข้ากัน

4. หมกปลาชิว (หมกจิ้งวา)

เครื่องปรุง ปลาชิว ต้นหอม ผักชีลาว ใบแมงลัก พริก ข่า ตะไคร้ หัวหอม กระเทียม กระชาย น้ำปลาร้า (เกลือ, น้ำปลา)

วิธีปรุง นำต้นหอม ผักชี ใบแมงลัก หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ น้ำปลาร้า ห่อใส่ใบตอง แล้วนำไปหมก หรือปิ้งให้สุกพร้อมกับ พริก ข่า ตะไคร้ หัวหอม กระเทียม กระชาย ที่โขลกละเอียดแล้ว คลุกเคล้าให้เข้ากันกับปลาชิว หรือ ไก่บ้าน ใส่สมุนไพรพื้นบ้าน ได้แก่ พริก ค่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ปรุงรสให้เข้ากัน เป็นอาหารพื้นถิ่นที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

5. จะแกนน้อยลอยหิมะ (หมาน้อยลอยหิมะ) เครื่องหมาน้อย หรือผักเขียว เป็นพืชที่พบมากในพื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยปกติจะนำไปมารับประทานเป็นผักร่วมกับน้ำพริก หรือลาบ และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางจังหวัด เช่น สกลนคร เป็นต้น นิยมนำมาประกอบเป็นอาหารคาว

เช่น ลาบใบหมาน้อย คุณสมบัติของใบหมาน้อย เมื่อนำมาผสมอาหารจะมีลักษณะเป็นวุ้น ต่อมา นางเจื้อย กลมประโคน ได้ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ประยุกต์ทำเป็นอาหารหวาน โดยมีส่วนประกอบ และวิธีทำ ดังนี้

ใบหมาน้อย 1 กำมือ (ประมาณ 40 ใบ) น้ำเปล่า 2 ลิตร น้ำตาลทราย 1 แก้วตวง เกลือครึ่งช้อนชา

วิธีทำ นำใบหมาน้อยมาขยำในน้ำ พร้อมกับน้ำตาลทราย แล้วใช้ตะแกรงกรองเอาหยากเยื่อออก ประมาณ 3 รอบ นำน้ำใบหมาน้อยที่กรองแล้วใส่ภาชนะในตู้เย็น หรือปิดฝาวางไว้ในอุณหภูมิห้องปกติ 1 – 3 คืน (อย่างต่ำ 1 คืน) รุ่งเช้า น้ำใบหมาน้อยที่แช่ไว้จะมีคุณสมบัติเป็นวุ้น มีลักษณะคล้ายกับเจลาติน นำมิดมาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ พอดีคำ ใส่ถ้วย ราดด้วยน้ำกะทิ นำไปรับประทานได้

สาเหตุที่เรียกชื่ออาหารหวานชนิดนี้ว่า จะแกนน้อยลอยหิมะ เนื่องจากเรียกชื่อตามภาษาเขมรถิ่นไทย โดยคำว่า จะแกนน้อย แปลว่า หมาน้อย เรียกตามชื่อของพืชที่นำมาประกอบอาหารหวานชนิดดังกล่าว ส่วนคำว่า ลอยหิมะ เป็นการเปรียบเทียบกับน้ำกะทิ ซึ่งมีสีขาว เหมือนหิมะ

อาหารพื้นถิ่น เป็นอาหารที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาของคนชาวบ้าน วัดฤทธิบาทได้ตามท้องถิ่นนั้น ๆ วิธีการ ขั้นตอน ไม่ซับซ้อน แต่แสดงให้เห็นถึงการสั่งสมพลังภูมิปัญญา จากการสังเกต การทดลอง ปรับปรุง และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการประยุกต์ ปรับเปลี่ยนให้เกิดความน่าสนใจ ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม นับว่าเป็นอาหารที่สื่อให้เห็นอัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน ดังที่ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2558 : 1) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ตาม “ธรรมชาติ” หรือเกิดขึ้นลอย ๆ แต่ก่อรูปขึ้นภายในวัฒนธรรมช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งสร้างทางสังคม และไม่ใช่อะไรที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เป็นวงจรซึ่งมีผู้เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” ดังนั้น อัตลักษณ์จึงถูกผลิตขึ้นมา ถูกบริโภค และถูกควบคุมจัดการอยู่ในวัฒนธรรม พร้อมกันนั้น ก็มีการสร้างความหมายต่าง ๆ ผ่านระบบต่าง ๆ ของการสร้างภาพตัวแทนที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ อันหลากหลายที่เราอาจนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

ภาพที่ 4.7 ต้นเครือหนาน้อย และขนมจะแกน้อยลอยหิมะ

5. เมี่ยงค่าน้ำผึ้งร้อยรัง เป็นอาหารว่างที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยว และผู้มาเยือน แม้ว่าเมี่ยงคำจะมีส่วนประกอบของเครื่องเคียงเหมือนกันในหลายพื้นที่ แต่สำหรับเมี่ยงคำของชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ โดยใช้น้ำผึ้งแท้ทำน้ำเมี่ยง จึงทำให้รสชาติของน้ำเมี่ยงหอมหวานเป็นพิเศษ โดยมีส่วนประกอบ และวิธีทำ ดังนี้

น้ำผึ้งแท้ กะปิ มะนาว พริกสด ขิงสด ตะไคร้ หัวหอม ถั่วลิสง เนื้อมะพร้าว ใบชะพลู

วิธีทำ น้ำเมี่ยง สามารถใช้น้ำผึ้งแท้สดเป็นน้ำเมี่ยงได้โดยไม่ต้องมีส่วนผสมอื่น หรือหากต้องการรสชาติที่เข้มข้นขึ้น ให้นำกะปิผสมกับน้ำผึ้งคนให้เป็นเนื้อเดียวกัน หั่นมะนาว พริกสด ขิงสด ตะไคร้ ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ซามแยกแต่ละชนิด นำถั่วลิสง และเนื้อมะพร้าวคั่วไฟให้แห้งเพื่อเพิ่มความหอมมัน วิธีรับประทาน ตักส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เตรียมไว้ใส่ในใบชะพลูให้พอดีคำ ตักน้ำเมี่ยงราดรับประทานได้ทันที

ภาพที่ 4.8 เมี่ยงค่าน้ำผึ้งร้อยรัง

4.6 สถานการณ์ปัญหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ปัญหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 พบว่า ปัจจุบันชุมชนกำลังเผชิญปัญหาในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้ง 5 ประการ ได้แก่ 1. ชุมชนขาดการบริหารจัดการพื้นที่ 2. ขาดความเข้าใจต่อการตีผึ้งแบบอนุรักษ์ 3. ขาดความเข้าใจวงจรผึ้งอย่างถูกต้อง 4. ขาดการบริหารจัดการของเหลือจากผึ้งให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า 5. ขาดการพัฒนาด้านหีบห่อ หรือกล่องสำหรับบรรจุขวดน้ำผึ้ง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ชุมชนขาดการบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ พบว่า พื้นที่โดยรอบต้นไทรใหญ่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อผึ้ง เนื่องจากผึ้งเป็นสัตว์ที่ต้องการความสงบ ในขณะที่นักท่องเที่ยว ได้นำรถยนต์ไปจอดใต้ร่มไทร บางรายไม่ดับเครื่องยนต์ ซึ่งก่อให้เกิดมลพิษทางเสียง และควันรถยนต์ ในขณะที่ชุมชนเขียนป้ายประกาศห้ามนำรถเข้าไปจอดบริเวณลานต้นไทร ยังคงขาดความร่วมมือจากนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.9 นักท่องเที่ยววนารถเข้าไปจอดในพื้นที่ห้ามจอด

2. ขาดความเข้าใจต่อการตีผึ้งแบบอนุรักษ์ พบว่า ชุมชนยังขาดความตระหนักถึงรูปแบบการตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ โดยไม่ทำร้ายผึ้ง ทั้งนี้เพื่อให้ผึ้งได้กลับมาทำรังที่เดิม กลุ่มบุคคลที่ขึ้นตีผึ้ง หรือปราชญ์ผึ้งมีน้อย จึงขาดคนสืบทอดการขึ้นตีผึ้งเนื่องจากมีความเสี่ยงต่ออันตราย และมีข้อห้ามสำหรับคนที่ขึ้นตีผึ้ง คือ ก่อนการขึ้นตีผึ้ง 2-3 วัน ห้ามสูบบุหรี่ และดื่มสุราสิ่งมีเมา ห้ามพูดในเรื่องที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม ควรนอนให้เต็มอิ่ม พักผ่อนให้เพียงพอ ซึ่งข้อห้ามดังกล่าว มีเหตุผล คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อผู้ขึ้นตีเอาน้ำผึ้ง ในขณะที่บางพื้นที่ มีข้อห้ามพรานผึ้ง ไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ก่อนขึ้นตีผึ้ง หลวง ต้องอาบน้ำให้สะอาดทุกครั้ง ห้ามพูดเรื่องไม่ดีและใช้คำหยาบโดยเด็ดขาด และห้ามรับประทาน

น้ำผึ้ง ขณะที่พราณผึ้งยังไม่ลงจากต้นไม้ที่ขึ้นดีเอน้ำผึ้ง (ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร และคณะ, 2556 : 63)

3. ขาดความเข้าใจวงจรผึ้งอย่างถูกต้อง พบว่า ชุมชนขาดความรู้เรื่องอาหารผึ้งว่า แหล่งอาหารผึ้งมีอะไรบ้าง ผลกระทบที่เกิดกับผึ้งโดยตรงจากนักท่องเที่ยว เช่น เสียงดัง ควั่นรถ เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้ผึ้งอพยพหนีไปได้ รวมถึงการใช้สารเคมีกับผลิตผลทางการเกษตรของประชาชนในชุมชน ที่มีอันตรายทำให้ผึ้งตายได้

4. ขาดการบริหารจัดการวัตถุดิบที่เหลือนอกจากการคั้นน้ำผึ้งให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าพบว่า ชุมชนยังไม่ได้นำวัตถุดิบเหลือใช้ไปสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างครบวงจร โดยขายเพียงน้ำผึ้งและขี้ผึ้ง ซึ่งทำให้สูญเสียรายได้ที่ควรจะได้เพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมีสินค้า เช่น ตักตึ้งผึ้ง หมวก เสื้อ เป็นต้น สำหรับจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถนำวัตถุดิบเหลือใช้จากผึ้งมาสร้างมูลค่าเพิ่มได้แต่อย่างใด

5. ขาดการพัฒนาด้านหีบห่อ หรือกล่องสำหรับบรรจุขวดน้ำผึ้ง พบว่า ชุมชนใช้เพียงสติ๊กเกอร์ปิดข้างขวดเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีการพัฒนาด้านหีบห่อ หรือกล่องเพื่อบรรจุขวดน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ยังไม่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้

ดังนั้น การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนได้ทบทวนตนเองผ่านการเก็บข้อมูล สถานการณ์ปัญหา ข้อจำกัด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพราะการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งนั้น ต้องเกิดจากประสบการณ์ ข้อจำกัดที่ชุมชนเคยประสบมาด้วยตนเอง นำสถานการณ์ปัญหาเหล่านั้นมาศึกษาเรียนรู้ และแก้ไขร่วมกับนักวิจัยวิชาการ ฉะนั้น การวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานการณ์ที่ดีขึ้นกว่าเดิม สร้างการมีส่วนร่วมโดยใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์มาแก้ไขปัญหาบนแนวคิด “เห็นคุณค่า เพิ่มราคา บนพื้นฐานภูมิปัญญาชุมชน”

4.7 องค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้งหลวงชุมชนสายตริพัฒนา 3

กระบวนการศึกษาวิจัย เรื่อง การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้งด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในจิตใจ เป็นการนำเสนอภาพรวมที่ประชาชนในชุมชนเคยรู้ เคยเห็นด้วยตนเองมาก่อน แต่ขาดความตระหนัก และให้ความใส่ใจ ดังนั้น คณะผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชน จึงได้ร่วมกันค้นหาคำองค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้งด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ขาด เพื่อชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ชุมชนมีอยู่ในปัจจุบันมีคุณค่ามหาศาลเพียงใด โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.7.1 พัฒนาการของฝั้ง พบว่า นับตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนใน พ.ศ. 2521 ฝั้งหลวงยังไม่ได้มาทำรังในพื้นที่ชุมชนตั้งแต่แรก กระทั่ง พ.ศ. 2534 ฝั้งหลวงรังแรกจึงได้เริ่มมาทำรังบนต้นไทร แต่ยังคงมีจำนวนน้อย ในระยะแรก ชุมชนยังคงมองไม่เห็นคุณค่าของฝั้ง เพียงเกิดความรู้สึกแปลกใจที่มีฝั้งมาทำรังบนต้นไทรในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ในขณะที่ประชาชนบางคน มีความเชื่อว่า ฝั้งหลวงที่มาทำรังนั้น เป็นบริวารของเจ้าพ่อบุญมา ซึ่งศาลถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2532

พ.ศ. 2540 จำนวนรังฝั้งมีมากขึ้น และมีผู้เห็นคุณค่าของฝั้งเหล่านั้น คือ นายโกวิทย์ หมึกศรี และนายมังกร จินเกา โดยขอประมูลกับชุมชนในราคา 5,000 บาท เมื่อนำน้ำฝั้งไปขายในราคาขวดละ 80 บาท ปรากฏว่าได้เงินจำนวน 15,000 บาท นายโกวิทย์ หมึกศรี ปรารถนารังฝั้งผู้ขึ้นตีครั้งแรก กล่าวว่า “ในสมัยนั้น เมื่อขึ้นตีฝั้งแล้ว กว่าจะได้เงิน 15,000 บาท แสบลำบาก ต้องนำน้ำฝั้งที่คั้นแล้วไปเปรยขายในราคา 80 บาท แต่ละวันขายได้เพียง 2 – 3 ขวดเท่านั้น และต้องนำบัตรประชาชนติดตัวไปด้วย เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ว่า น้ำฝั้งที่นำมาขายนั้นไม่ใช่มน้ำฝั้งปลอม

พ.ศ. 2550 ราคาน้ำฝั้งสูงขึ้นอย่างชัดเจน เนื่องจากเจ้าของโรงน้ำตาลบุรีรัมย์ซึ่งเคยถูกหลอกให้ซื้อน้ำฝั้งปลอมมาตลอด ได้มาเห็นฝั้งบนต้นไทร จึงว่าจ้างนายโกวิทย์ หมึกศรี และนายมังกร จินเกา คนละ 600 บาท เพื่อขึ้นตีฝั้ง และจะรับซื้อทั้งหมดที่ตีลงมาได้ในราคาขวดละ 250 บาท นายโกวิทย์ หมึกศรี ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า “การขึ้นตีเอน้ำฝั้งนั้น สามารถตีเอน้ำฝั้งได้รังละ 3 ครั้ง โดยขึ้นตีครั้งแรกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ครั้งที่ 2 วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และครั้งที่ 3 ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 และยังคงถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่ขึ้นตีได้หลายครั้ง เนื่องจากไม่ได้ทำลายตัวฝั้ง ใช้วิธีไล่ตัวฝั้งออกจากรัง แล้วตัดเอาเฉพาะน้ำฝ้างบางส่วน ให้เหลือติดรังไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อให้ฝ้างสามารถกลับมาอาศัยรังและเติมน้ำหวานได้เหมือนเดิม” วิธีการสังเกต และคำนวณว่า จะสามารถขึ้นตีเอน้ำฝ้างได้นั้น คือ กำหนดวันที่ฝ้างมาเกาะทำรังให้แน่นอน หลังจากนั้น 20 วัน สามารถขึ้นตีเอน้ำฝ้างได้มีน้ำฝ้างแน่นอน และในช่วงเดือน 4 เดือน 5 ฝ้างจะใส่น้ำหวานก่อน จะยังไม่ให้อาหารลูกฝ้าง เพื่อเตรียมอาหารให้เพียงพอในช่วงฤดูร้อน นายโกวิทย์ หมึกศรี กล่าวว่า “ตั้งแต่ตีฝ้างมา เคยมีครั้งเดียวเท่านั้นที่สามารถคั้นเอน้ำฝ้างจากรังฝ้าง 1 รัง ได้มากถึง 36 ขวด นอกจากนั้น จะได้น้ำฝ้างรังละประมาณ 13 – 14 ขวด” หลังจากนั้น ทุกคนในชุมชน เริ่มเห็นคุณค่ามากขึ้น และตกลงร่วมกันที่จะให้ฝ้างเหล่านั้นเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

4.7.2 วงจรฝ้าง โดยปกติแล้ว ฝ้างหลวงชุมชนสายตริพัฒนา 3 จะกลับมาทำรังที่ต้นไทรใหญ่ กลางหมู่บ้านทุกปี แต่ช่วงเวลาที่เข้ามาทำรังนั้นไม่แน่นอน จากข้อมูลการบอกเล่า การสังเกตของประชาชนในชุมชน พบว่า ฝ้างหลวงเข้ามาทำรังช่วงเดือนพฤศจิกายน มากที่สุด เช่น

พ.ศ. 2560 ฝ้างมาทำรังวันที่ 13 พฤศจิกายน เวลา 13.00 น. (นายโกวิทย์ หมึกศรี : สัมภาษณ์)

พ.ศ. 2561 พบว่า ฝั้งเข้ามาทำรังเร็วขึ้น คือ วันที่ 28 กันยายน และยังคงมีฝั้ง จำนวน 5 รังที่ยังคงอยู่บนต้นไทร ไม่อพยพเข้าป่าลึกจนถึงปัจจุบัน (เดือนพฤศจิกายน 2562)

พ.ศ. 2562 ฝั้งรังแรกเข้ามาทำรังในวันที่ 15 พฤศจิกายน และเมื่อถึงเดือนกรกฎาคม ของทุกปีที่ผ่านมา ฝั้งบนต้นไทรกลางหมู่บ้านจะเริ่มทยอยอพยพ เข้าป่าลึกอาศัยทำรังในแถบชายแดน ประเทศไทย และประเทศกัมพูชา จนกระทั่งไม่มีรังฝั้งเหลือบนต้นไทรแม้แต่รังเดียวเป็นเวลาประมาณ 4 เดือน นับตั้งแต่เดือนกรกฎาคมจนถึงปลายเดือนตุลาคม ดังตาราง

ตารางที่ 4.1 แสดงการเข้ามาทำรัง และอพยพกลับเข้าป่าของฝั้ง ชุมชนสายตริพัฒนา 3

พ.ศ.	ฝั้งมาทำรังบนต้นไทร (เดือน)	ฝั้งอพยพกลับเข้าป่า (เดือน)	หมายเหตุ
2534-2560	ปลายตุลาคม-พฤศจิกายน	กรกฎาคม	
2561	28 กันยายน	กรกฎาคม	ไม่อพยพ 5 รัง
2562	15 พฤศจิกายน	-	

จากการสอบถามข้อมูลลักษณะการเข้ามาทำรังบนต้นไทรของฝั้งนั้น นายสมเกียรติ รักษา ให้ข้อมูลว่า “ในแต่ละปี นอกจากประชาชนในชุมชนจะรับรู้ได้ถึงการทำรังของฝั้ง โดยการกำหนดช่วงปลายเดือนตุลาคม หรือเดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วงที่ฝั้งอพยพเข้ามาทำรังที่ต้นไทรเป็นประจำ ปรากฏการณ์อีกประการหนึ่งที่จะบอกให้รู้ว่า ฝั้งเริ่มเข้ามาทำรังแล้ว คือ จะมีฝั้งบินตอมตามร่างกาย ซึ่งก่อนหน้านี้ จะไม่ปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าว” ในขณะที่ นายโกวิทย์ หมึกศรี ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ตนเองมีบ้านอยู่ใกล้ต้นไทร จึงรับรู้การเข้ามาทำรังของฝั้งได้ง่าย เนื่องจากเมื่อฝั้งเข้ามา จะมีเสียงบินของฝั้งเป็นสิ่งบ่งบอก และจากการสังเกต พบว่า ทิศทางการอพยพเข้ามาทำรังของฝั้งทุกปีนั้น จะบินมาจากทางทิศใต้ และเมื่อถึงช่วงอพยพกลับ คือ เดือนกรกฎาคม ฝั้งจะบินกลับไปทางทิศใต้เช่นเดิมทุกปี การศึกษาวงจรฝั้ง เป็นองค์ความรู้ที่จะเพิ่มคุณค่าของฝั้งให้เกิดขึ้น คือ เป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนสร้างแหล่งอาหารฝั้ง เนื่องจาก เมื่อรู้ช่วงเวลาฝั้งจะกลับเข้ามาทำรัง การวางแผนปลูกดอกไม้ หรือพืชอาหารฝั้ง ย่อมมีความชัดเจนขึ้นในการเลือกชนิดของดอกไม้ หรือพืชอาหารฝั้ง ซึ่งเมื่อปลูกแล้วจะออกดอกตรงกับช่วงที่ฝั้งเข้ามาทำรังหรือไม่ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเตรียมพืชอาหารสำหรับฝั้งไม่ให้ขาดแคลน ฝั้งจะได้กลับเข้ามาทำรังอีกในปีต่อ ๆ ไป

4.7.3 แหล่งอาหารฝั้ง การปลูกพืชอาหารฝั้งในบริเวณพื้นที่รอบต้นไทร และพื้นที่ใกล้เคียง วัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้างแหล่งอาหารให้ฝั้งเพิ่มเติมจากแหล่งอาหารธรรมชาติ จากการศึกษาวิจัยของสิริวัฒน์ วงษ์ศิริ และคณะ (2549) พบว่า ถ้าหากพื้นที่ใดมีอาหารอุดมสมบูรณ์ ฝั้งหลวงจะกลับมาทำรังในพื้นที่เดิมนั้นอีกทุกปี นอกจากนี้ จากการสำรวจแหล่งอาหารฝั้งตามธรรมชาติของคณะผู้วิจัย ร่วมกับประชาชนในชุมชน พบว่า พื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีสภาพแวดล้อมที่

เหมาะสมต่อการทำรังของผึ้งหลวงเป็นอย่างมากทั้งแหล่งพืชอาหารผึ้ง และแหล่งน้ำอาหารผึ้ง ซึ่งแหล่งพืชอาหารผึ้ง ได้แก่ สวนป่ายูคาลิปตัส ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาพระยา ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร รวมทั้งสวนยางพารา ไร่มันสำปะหลังสวนลำไย สวนมะม่วง ของเกษตรกรที่มีอยู่ทั้งภายในชุมชน และรอบชุมชน รวมถึงไม้ดอกประเภทต่าง ๆ อีกมากกว่า 20 ชนิด ที่มีอยู่ภายในชุมชน แต่สิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วง คือ พืชอาหารผึ้งที่อยู่ในแปลงเกษตรของประชาชน ไม่สามารถควบคุมเรื่องสารเคมี ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อผึ้งได้ ดอกไม้ และพืชอาหารของผึ้งหลวง ซึ่งมีอยู่โดยทั่วไปในชุมชน และพื้นที่โดยรอบของชุมชน ประกอบด้วย

1. อ้อย ช่วงเดือนธันวาคม – เมษายน ของทุกปีเป็นช่วงของการตัดอ้อย ชาวไร่อ้อยจะเผาอ้อยเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต อ้อยที่ถูกเผาด้วยความร้อนจะมีน้ำหวานซึมออกตามลำต้น ผึ้งจะไปกินน้ำอ้อยดังกล่าว การกินน้ำอ้อยจะทำให้สีของน้ำผึ้งคล้ายกับน้ำตาลตม และมีกลิ่นควันไฟ แม้ว่าต้นอ้อยจะเป็นแหล่งอาหารสำหรับผลิตน้ำหวานที่ดี แต่ก็มีผลกระทบด้วยเช่นกัน คือ รสชาติของน้ำผึ้งคล้ายกับน้ำตาลตม ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดว่าเป็นน้ำผึ้งปลอม

2. ดอกยูคาลิปตัส เป็นอาหารของผึ้งหลวงที่มีปริมาณมาก เนื่องจากพื้นที่ป่ายูคาลิปตัส ทั้ง 2 แห่ง คืออุทยานแห่งชาติตาพระยา และสวนป่าเมฆาอยู่ใกล้เคียงกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 ระยะเวลาที่ต้นยูคาลิปตัสออกดอก แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เดือนพฤศจิกายน – เดือนมกราคม และช่วงที่ 2 เดือนเมษายน – พฤษภาคม ผึ้งจะดูดกินน้ำหวานจากดอกยูคาลิปตัส เป็นอาหารหลัก ส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณน้ำผึ้ง

3. ดอกยางพารา เป็นอาหารผึ้งที่มีปริมาณมาก เนื่องจากภายในชุมชนปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ ออกดอกช่วงเดือนมกราคม – เดือนเมษายน ผึ้งจะกินน้ำหวานจากเกสรดอกยางพาราเป็นเวลากว่า 4 เดือน ดังนั้น จึงส่งผลต่อปริมาณ และสีของน้ำผึ้ง คือ น้ำผึ้งที่ได้ในช่วงนี้ จะมีสีขาวใส

4. ดอกจ๊ว เป็นแหล่งอาหารเสริมของผึ้ง ออกดอกช่วงฤดูกลางเกี่ยวข้าว คือ เดือนพฤศจิกายน – เดือนมกราคม ชาวบ้านให้ข้อมูลว่า น้ำผึ้งที่เกิดจากดอกจ๊ว จะมีความเหนียว รสชาติหอมหวาน เป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไป

5. ดอกทองกวาว (ดอกจาน) เป็นแหล่งอาหารเสริมของผึ้ง ออกดอกในช่วงฤดูหนาว เช่นเดียวกับดอกจ๊ว เกิดตามทุ่งนา น้ำผึ้งจะมีสีเข้ม

6. ดอกสารภี ออกดอกช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม เป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม เมื่อผึ้งกินน้ำหวานจากดอกไม้ชนิดนี้จะส่งผลให้น้ำผึ้งมีกลิ่นหอม และน้ำผึ้งจะเหนียวเข้มข้น มีสีเหลืองเข้มออกแดง

7. ดอกกระถินณรงค์ ออกดอก 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เดือนมิถุนายน – เดือนกรกฎาคม ช่วงที่ 2 เดือนพฤศจิกายน – เดือนมกราคม น้ำผึ้งมีสีเหลือง และกลิ่นหอม

8. ดอกบานชื่น และดอกเข็ม ออกดอกตลอดทั้งปี เป็นอาหารเสริมของผึ้ง

- #### ตารางที่ 4.2 พืชอาหารผึ้ง และช่วงเวลาดอกไม้บาน

[illegible]

ชื่อพืชและดอกไม้	ช่วงเวลาดอกไม้บาน (/)											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
10. ดอกมะม่วง	/	/									/	/
11. ดอกลำไย									/	/	/	/
12. ดอกไมยราบ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
13. ดอกชะเอม				/	/							
14. ดอกอะราง (นนทรีป่า)		/	/									
15. ดอกเครือ งูเห่า	/	/	/									
16. ดอกส้มป่อย	/	/	/	/								
17. ดอกกลอย									/	/	/	/
18. ดอกสาบเสือ									/	/	/	/
19. ดอกชมพู	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
20. ดอกข้าวโพด	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
21. ดอกผักทอง/ บวบ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

ภาพที่ 4.10 การสำรวจแหล่งอาหาร และแหล่งอาศัยของผึ้ง

4.7.4 ภูมิปัญญาในการตีผึ้ง ตามที่รู้จักกันโดยทั่วไปในชุมชนสายตริพัฒนา 3 บุคคลที่ขึ้นตีเอน้ำผึ้งจากต้นไทรประจำหมู่บ้านเป็นครั้งแรก คือ นายมังกร จินเภา อายุ 55 ปี และนายโกวิทย์ หมึกศรี อายุ 55 ปี ซึ่งขึ้นตีเอน้ำผึ้งเมื่อ พ.ศ. 2540 และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 จะต้องมีบุคคลทั้ง 2 เป็นผู้ขึ้นตีเอน้ำผึ้งในทุกปี เนื่องจากเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตีผึ้ง เพราะอาชีพเสริมอีกด้านหนึ่ง คือ การหาน้ำผึ้งจากป่ามาจำหน่าย ต่อมาเมื่อมีปราชญ์ด้านผึ้งรุ่นใหม่เพิ่มขึ้นมา 1 คน ขึ้นตีผึ้งในประเพณีตีผึ้งขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นปีที่ 3 คือ นายสุริยันต์ หยิบเหมาะ อายุ 30 ปี โดยการชักชวนและถ่ายทอดความรู้ด้านการตีผึ้งจากนายโกวิทย์ หมึกศรี ดังนั้น จึงนับว่าบุคคลทั้ง 3 เป็นปราชญ์ด้านผึ้งของชุมชนสายตริพัฒนา 3 แต่การตีผึ้งบนต้นไม้ในป่า และผึ้งบนต้น

ไทรประจําหมู่บ้านกลับมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด โดย นายมังกร จินเกา กล่าวให้ข้อมูลว่า ความแตกต่างประการแรก คือ การขึ้นตีผึ้งป่า จะขึ้นตีในเวลากลางวัน ส่วนที่ต้นไทรประจําหมู่บ้าน ต้องขึ้นตีเวลากลางคืน เพื่อป้องกันอันตรายจากผึ้งที่อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชน ประการต่อมา คือ การตีผึ้งป่า จะเข้าป่าหาแหล่งทำรังของผึ้งเพียงคนเดียว ไม่ต้องกังวลถึงความปลอดภัยที่จะเกิดกับบุคคลอื่น ไม่มีผู้ช่วย ดำเนินการเองทุกขั้นตอน รายได้ไม่ต้องแบ่งบุคคลอื่น

ในขณะที่ นายโกวิทย์ หมึกศรี ให้ข้อมูลว่า การขึ้นตีผึ้งบนต้นไทรประจําหมู่บ้าน จะคิดคํานึงในใจอยู่เสมอว่า ขึ้นตีผึ้งบิหารของเจ้าพ่อบุญมา จะมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่กล้าที่จะลบหลู่ดูหมิ่น ก่อนขึ้นตีต้องกราบไหว้ขออนุญาตก่อนทุกครั้ง จากการให้ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ผึ้ง แม้จะมีความเชี่ยวชาญในการขึ้นตีผึ้ง แต่ยังคงมีความเกรงกลัวต่ออำนาจที่มองไม่เห็น ซึ่งเชื่อกันว่า คือ อำนาจของเจ้าพ่อบุญมา ที่อาจดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีแก่ใครก็ตามที่ลบหลู่ท่านได้ ดังนั้น เมื่อเกิดความรู้สึกว่า เป็นผึ้งบิหารของเจ้าพ่อบุญมา การตีเอน้ำผึ้งจึงเป็นลักษณะการตีแบบอนุรักษ์ โดยใช้ควันจากคบที่เตรียมไว้ไล่ตัวผึ้งให้บินออกจากรัง ไม่ใช้วิธีการใช้ไฟเผาตัวผึ้ง แล้วจึงตัดเอน้ำผึ้งบางส่วน โดยไม่ตัดทิ้งรัง ทั้งนี้ เพื่อให้ตัวผึ้งยังสามารถอาศัยรังอยู่ต่อไป และยังสามารถใส่น้ำหวานได้อีก นอกจากนี้ ยังเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรงต่อเจ้าพ่อบุญมาอีกทางหนึ่งด้วย

ภาพที่ 4.11 ปรากฏการณ์ผึ้ง

ภูมิปัญญาในการทำคบไฟสำหรับไล่ผี

คบไฟ นอกจากใช้สำหรับไล่ผีออกจากโรง เพื่อตัดเอาน้ำผึ้งแล้ว ประโยชน์ของคบไฟยังสามารถใช้ป้องกันผีไม่ให้ต่อยได้อีกประการหนึ่งด้วย นายโกวิทย์ หมึกศรี ปราชญ์ด้านผี ได้ให้ข้อมูลการทำคบไฟไล่ผีว่า อุปกรณ์สำหรับทำคบไฟ สามารถหาได้ทั่วไปในพื้นที่ชุมชน ประกอบด้วย

1. กิ่งยูคาลิปตัสพร้อมด้วยใบสด 1 กำใหญ่ 2. ต้นสาบเสือแห้ง 3. ก้านใบ หรือเชือกกล้วยแห้ง 4. เถาวัลย์สด

วิธีการทำ

ขั้นตอนแรก นำต้นสาบเสือแห้ง สำหรับเป็นเชื้อจุดไฟ ประมาณ 1 กำใหญ่ นำไปวางตรงกลางกิ่งยูคาลิปตัสพร้อมด้วยใบสด ประมาณ 1 กำใหญ่ จากนั้นห่อต้นสาบเสือแห้งให้รอบด้วยกิ่งและใบยูคาลิปตัสสด มัดด้วยเชือกกล้วยแห้ง จากนั้นใช้เถาวัลย์สดมัดหัวและท้ายของคบไฟเพื่อเป็นสายสะพาย สาเหตุที่ใช้ใบไม้สดหุ้มไว้ด้านนอก เพื่อทำให้เกิดควัน และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเปลวไฟ

ภาพที่ 4.12 ปราชญ์ด้านผีแสดงวิธีทำคบไฟ

อุปกรณ์สำหรับขึ้นตีผึ้งบนต้นไทร ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นวันประกอบพิธีบวงสรวง และขออนุญาตเจ้าพ่อบุญมาเพื่อขึ้นตีเอาน้ำผึ้ง สำหรับปราชญ์ด้านผีที่จะขึ้นเอาน้ำผึ้งนั้น ภายหลังจากร่วมในพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมาแล้ว นอกจากเตรียมร่างกายให้พร้อม คือ พักผ่อนอย่างเพียงพอ ไม่ดื่มแอลกอฮอล์ เป็นต้นแล้วจะต้องเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. สวมเสื้อและกางเกงหนา 2 ชั้น 2. หมวกโม่ 3. ไฟคาดศีรษะ 4. ถุงมือ 5. รองเท้าบูท 6. คบไฟ 7. ถุงสะพายสำหรับใส่อุปกรณ์ เช่น มีดสำหรับตัดรวงผึ้ง เชือกสำหรับหย่อนถังใส่น้ำผึ้งลงมาจากต้นไทร น้ำดื่ม เครื่องดื่มบำรุงกำลัง หรือกาแฟ เป็นต้น อุปกรณ์ต่าง ๆ จะต้องเตรียมให้พร้อม และเพียงพอ เนื่องจาก เมื่อขึ้นไปบนต้นไทรแล้ว ปราชญ์ผีจะไม่ลงมาอีก จนกว่าจะได้น้ำผึ้งเพียงพอ หรือร่างกายอ่อนเพลีย หรือมีความผิดปกติทางด้านร่างกาย

สำหรับระยะเวลาการขึ้นตีผึ้งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 นั้น ตามปกติจะใช้เวลาไม่เกิน 3 วัน แต่ละวันใช้เวลาตีเอาน้ำผึ้งบนต้นไทร ประมาณ 7-8 ชั่วโมง คือตั้งแต่เวลา 20.00 น. จนถึงเวลา 03.00-04.00 น. โดยประมาณ

ภาพที่ 4.13 ลักษณะการแต่งกาย อุปกรณ์ และแสดงภาพการขึ้นตีผึ้งบนต้นไทร

กระบวนการได้มาซึ่งน้ำผึ้งเพื่อจำหน่าย ประเพณีตีผึ้ง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 นับว่าเป็นประเพณีที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางในกลุ่มผู้นิยมบริโภคน้ำผึ้ง และนำไปเป็นส่วนประกอบยาสมุนไพรบุคคลบางกลุ่มเดินทางมาร่วมพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมา และรับบัตร์คิวเพื่อซื้อน้ำผึ้งทุกปี โดยมีความเชื่อว่า น้ำผึ้งที่ได้นั้น เป็นน้ำผึ้งศักดิ์สิทธิ์ เพราะผ่านพิธีบวงสรวงแล้ว และมั่นใจว่าเป็นน้ำผึ้งแท้เนื่องจาก ได้เห็นกระบวนการได้มาซึ่งน้ำผึ้ง กระบวนการบีบ กรอง กรอกใส่ขวด และบรรจุกล่องจนถึงขั้นตอนจำหน่าย อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรวงผึ้งชุดแรกที่ตีลงมาจากต้นไทร ถูกนำมาถึงสถานที่สำหรับบีบเอาน้ำผึ้ง รวงผึ้งสดที่มีน้ำผึ้งเต็มรวง จะถูกแบ่งให้ประชาชนที่มารอซื้อน้ำผึ้งได้รับประทาน ซึ่งกระบวนการดังกล่าว นับว่าเป็นอัตลักษณ์ และเสน่ห์ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ประการหนึ่งในขณะเดียวกัน เนื่องจากมีผู้มารอซื้อน้ำผึ้งจำนวนมาก การทำงานจึงต้องอาศัยความร่วมมือกันหลายฝ่าย เพื่อให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า และเกิดความราบรื่น ดังนั้น จึงมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. ฝ่ายขึ้นตีผึ้ง 3-4 คน
2. ฝ่ายขนส่งรังผึ้งจากต้นไทรมาศาลา 20 คน
3. ฝ่ายบีบ และกรองน้ำผึ้ง 15 คน
4. ฝ่ายกรอกน้ำผึ้งใส่ขวด 2 คน
5. ฝ่ายปิดฝา ซีนขวด ติดสติ๊กเกอร์ บรรจุกล่อง 5 คน
6. ฝ่ายรับลงทะเบียน และแจกบัตร์คิว 4 คน
7. ฝ่ายผู้นำประกอบพิธีกรรมบวงสรวง 1 คน
8. ฝ่ายจัดจำหน่าย 4 คน

จากกระบวนการแบ่งหน้าที่เพื่อร่วมกันทำงานดังกล่าว แสดงให้เห็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเป็นประเพณีของชุมชนสายตริพัฒนา 3 แต่ยังคงอยู่บนเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ ตามที่ ถวิลวดี บุรีกุล (2551 : 7) กล่าวไว้ คือ

1. ต้องมีอิสระ หมายถึง ประชาชนมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการทำงานในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 แม้ว่าเป็นงานใหญ่ ต้องการกำลังกายกำลังใจของประชาชนทุกคนออกมาร่วมดำเนินกิจกรรม แต่ไม่มีการบังคับว่า จะต้องเข้าร่วมทุกคน

2. ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ สำหรับชุมชนสายตริพัฒนา 3 ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม ย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ แต่จะต้องเป็นไปตามระเบียบ กติกาที่ทำร่วมกันไว้ว่า แต่ละฝ่ายจะต้องได้รับผลตอบแทนจำนวนเท่าใด

3. ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ซึ่งหน้าที่แต่ละฝ่ายที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 แบ่งกันนั้น เป็นไปตามความสามารถของ แต่ละบุคคลที่เคยปฏิบัติมาทุก ๆ ปี โดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ เนื่องจากแต่ละคนรู้ถึงความสามารถของตนเองว่า สามารถทำหน้าที่อะไรได้บ้าง

ภาพที่ 4.14 แสดงกระบวนการได้มาซึ่งน้ำผึ้ง

4.8 วิเคราะห์ และวางแผนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3

คณะผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน และพื้นที่เป้าหมายโดยใช้วิธีการเรียนรู้และพัฒนา (Learning and Development) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้น จึงต้องติดอาวุธ คือ ปัญญาให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยการนำปัญหา วิธีการแก้ไข อุปสรรค และผลที่เกิดขึ้น ในอดีตมาเป็นประเด็นคำถาม เพื่อหาคำตอบ และทางออกร่วมกัน คือ

1. ผลผลิตจากผึ้งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร

2. การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากผึ้งจะทำด้วยวิธีใด เพราะเหตุใด
3. ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองหรือไม่อย่างไร
4. ผลการพัฒนาได้เพิ่มคุณค่า มูลค่า และนำไปสู่ความยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร

จากคำถามทั้ง 4 ประเด็น ทำให้คณะผู้วิจัยตั้งคำถามให้ชุมชนได้ค้นหาคำตอบ ตรวจสอบ วิเคราะห์ ประมวลผล สู่การเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 โดยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่วิเคราะห์ห้องครัวความรู้เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยนำข้อมูลที่ได้ทำการเก็บรวบรวมทั้งหมด เพื่อค้นหาคำตอบที่สำคัญในการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์จากผึ้ง นำเสนอจุดเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นฐานโจทย์คำถามว่า “ชุมชนเห็นคุณค่าของผึ้งอย่างไรบ้าง ทำอย่างไรผึ้งจะอยู่กับชุมชนตลอดไป อัตลักษณ์ของชุมชนคืออะไร จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นอัตลักษณ์ได้อย่างไรบ้าง สินค้าและผลิตภัณฑ์จากผึ้งในอดีต มีกี่อย่าง จะทำอย่างไรให้มีความหลากหลาย”

ภาพที่ 4.15 การวิเคราะห์แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาชุมชน

การตั้งคำถามดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนได้เกิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมอง เกี่ยวกับวิธีการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ผึ้ง เกิดความตระหนักถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่เหลือจากการคั้นน้ำผึ้งอย่างคุ้มค่าครบวงจร รวมถึงการป้องกันไม่ให้ผึ้งได้รับผลกระทบจากนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยในเวทีได้ให้ข้อเสนอแนะและได้แผนปฏิบัติการร่วมกัน 3 แผน โดยแต่ละแผนจะมีผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วน ได้แก่

1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผึ้ง โดยแบ่งขั้นตอนการปฏิบัติออกเป็น 3 ส่วน คือ

1.1 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับครัวเรือน โดยการปลูกไม้ดอกอาหารผึ้ง และพืชผักสวนครัวที่ให้อาหารผึ้งได้ เช่น ข้าวโพด บวบ ฟักทอง เป็นต้น

1.2 การสร้างแหล่งอาหารฝึ้งในระดับชุมชน โดยใช้พื้นที่รอบสระติดกับต้นไทร ปลุกไม้ดอกไม้ประดับ และพืชผักสวนครัว เป็นต้น โดยให้ลงชื่อแสดงความประสงค์ที่จะปลูก

1.3 การบริหารจัดการน้ำในฤดูแล้ง ดำเนินการติดตั้งแผงโซล่าเซลล์ ขนาด 320 วัตต์ เพื่อผันน้ำจากสระน้ำสาธารณะมาใช้ในฤดูแล้ง

2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากฝึ้ง แบ่งขั้นตอนการปฏิบัติออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 ผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน

2.2 พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน แบ่งขั้นตอนการปฏิบัติออกเป็น 2 ส่วน คือ

3.1 ทำป้ายประวัติพ่อปู่บุญมา ข้อมูลแหล่งอาหารของฝึ้ง ข้อมูลแหล่งน้ำของฝึ้ง เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

3.2 กั้นพื้นที่บริเวณโดยรอบต้นไทร เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวนำรถยนต์เข้าไปจอด ป้องกันการรบกวนฝึ้ง ดังตาราง

ตารางที่ 4.3 แผนปฏิบัติการ ขั้นตอนปฏิบัติ และผู้รับผิดชอบ

แผนปฏิบัติการ	ขั้นตอน	ผู้รับผิดชอบ
1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของฝึ้ง	1.1 การสร้างแหล่งอาหารฝึ้งในระดับครัวเรือน 1.2 การสร้างแหล่งอาหารฝึ้งในระดับชุมชน 1.3 การบริหารจัดการน้ำในฤดูแล้ง	ทีมวิจัย ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด SRT INTERUARD AND SECURITY CO.LTD
2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากฝึ้ง	2.1 ผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน 2.2 พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน	ทีมวิจัย เทศบาลตำบลบึงเจริญ ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด SRT INTERUARD AND SECURITY CO.LTD
3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน	3.1 ทำป้ายประวัติเจ้าพ่อบุญมา ข้อมูลแหล่งอาหารของฝึ้ง 3.2 กั้นพื้นที่บริเวณโดยรอบต้นไทร	ทีมวิจัย เทศบาลตำบลบึงเจริญ ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด

จากเวทีระดมสมอง ค้นหาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีตีผึ้ง ชุมชนสายตริพัฒนา 3 และได้แผนปฏิบัติการ 3 แผน จึงค้นพบความเข้มแข็งของชุมชนที่จะนำไปสู่ การเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่

1. ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการตีผึ้งมาเป็นเวลานานถึง 27 ปี มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการตีผึ้งจากรุ่นสู่รุ่น มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีความพร้อมที่จะร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อท้องถิ่นของตนเอง ภายใต้อุดมการณ์ที่ยึดถือปฏิบัติมาตลอดของการตีผึ้ง คือ ตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ ไม่ทำลายตัวผึ้งให้ตาย ผึ้งยังสามารถทำรังใส่น้ำหวานได้เช่นเดิม

2. ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีส่วนร่วมในการวางแผน กติกาของสังคมส่วนรวม ยกตัวอย่าง เช่น ในแต่ละปีจะต้องมีการบวงสรวงก่อนขึ้นตีผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เท่านั้น นอกจากนี้บางปีมี ปริมาณน้ำผึ้งมาก สามารถขึ้นตีได้ 2 -3 ครั้ง แต่ต้องอยู่ภายใต้ความเห็นชอบร่วมกันของสมาชิก ในการจำหน่ายน้ำผึ้งมีข้อตกลงร่วมกันว่า ให้ใช้ระบบรับบัตรคิว โดยบัตรคิว 1 ใบ สามารถซื้อน้ำผึ้งได้ เพียง 2 ขวดเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อบริหารจัดการให้เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า

3. มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนสายตริพัฒนา 3 ที่เข้มแข็ง ได้ร่วมกันส่งเสริม พัฒนาอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม เช่น ฝึกอบรมการทำ ไม้กวาดดอกหญ้า การทำสีผึ้ง ทาปาก เป็นต้น

4. ชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม เนื่องจากประกอบไปด้วยสมาชิกใน ชุมชน 3 ชาติพันธุ์ คือ เขมร ลาว กูย แต่ทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์ไม่เคยมีเหตุการณ์ทะเลาะเบาะแว้งที่ รุนแรง ดำรงชีวิตตามปกติสุขภายใต้คำสอนทางพระพุทธศาสนา และมีวิถีความเชื่อร่วมกัน คือ ความ เชื่อในเจ้าพ่อบุญमार้อยรัง

4.9 รูปแบบการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 เวลา 09.00-16.00 คณะผู้วิจัยร่วมกับนักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 จำนวน 25 คน ได้ระดมสมองวิเคราะห์ค้นหาองค์ความรู้ทุนทาง วัฒนธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมความคิดร่วมคุย ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมใช้ ประโยชน์ และประเมินผลร่วมกัน จึงได้แผนปฏิบัติการร่วมกัน 3 แผน คือ 1. แผนการสร้างแหล่ง อาหารของผึ้ง 2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผึ้ง 3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน ซึ่ง มีรายละเอียดแผนปฏิบัติการดังนี้

1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผึ้ง

1.1 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับครัวเรือน จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในเวที พบว่า ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีความห่วงใยต่อสถานการณ์อาหารของผึ้ง

จึงเสนอแนะว่า ควรปลูกดอกไม้ หรือพืชผักสวนครัวที่เป็นอาหารผึ้งได้ภายในครัวเรือนของตนเอง โดยใช้วิธีปลูกแบบปลอดสารพิษ เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อผึ้ง

1.2 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับชุมชน พื้นที่ปลูกดอกไม้ และผักสวนครัวปลอดสารพิษอีกแห่งหนึ่ง คือ พื้นที่รอบสระใกล้กับต้นไทร จะจัดสรรสำหรับประชาชนที่ต้องการพื้นที่เพาะปลูกนอกเหนือจากพื้นที่ในครัวเรือนของตนเอง แต่มีข้อกำหนดว่าต้องปลูกแบบปลอดสารพิษ

ภาพที่ 4.16 ผลลัพธ์จากการสร้างแหล่งอาหารผึ้ง

1.3 การบริหารจัดการน้ำในฤดูแล้ง ภายในเวทีได้สะท้อนว่า ฤดูแล้งบางปี น้ำไม่เพียงพอ และเพื่อให้เกิดความสะดวก ควรหาวิธีผันน้ำจากสระขึ้นมาใช้ ในที่ประชุมจึงปรึกษาร่วมกัน และได้ข้อสรุปว่า ควรใช้แผงโซล่าเซลล์ผันน้ำขึ้นมาใช้ในฤดูแล้ง สำหรับงบประมาณในการจัดซื้อแผงโซล่าเซลล์ กำลังไฟฟ้า 320 วัตต์ แผงวงจร รวมถึงท่อส่งน้ำต่าง ๆ รวมเป็นเงิน 24,000 บาท โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก คุณสินชัย ติงธนาธิกุล ผู้บริหารบริษัท SRT INTERGUARD AND SECURITY CO.LTD

2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผึ้ง จากการแลกเปลี่ยนในเวที พบว่า ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีข้อจำกัด คือ ไม่มีผลิตภัณฑ์สินค้าที่เพียงพอสำหรับจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว จึงเสนอแนะแลกเปลี่ยนเพื่อหาวิธีที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่จะทดลองผลิตใช้ และจำหน่าย โดยได้ข้อสรุปร่วมกันว่า จะทำสบู่เพื่อทดลองผลิตจำหน่าย และพัฒนากล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้ง

2.1 ผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน วันที่ 11 เมษายน 2562 ได้จัดอบรมสาธิตการทำสบู่ให้แก่ประชาชน นักวิจัยชุมชน และผู้สนใจ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธีรา สุนทรารักษ์ เป็นวิทยากร จากกิจกรรมดังกล่าว ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์สบู่ที่จะผลิตทดลองใช้ และจำหน่ายทั้งสิ้น 4 สูตร คือ

1. สูตรผสมน้ำผึ้ง เนื้อมะพร้าว และขมิ้น
2. สูตรผสมน้ำผึ้ง ผสมเกสรผึ้ง
3. สูตรผสมน้ำผึ้งผสมสครับรังผึ้ง เนื้อมะพร้าว

4. สูตรผสมน้ำผึ้ง ผสมเกสรผึ้ง ผสมสครับรังผึ้ง เนื้อสบู่ใส

ในเบื้องต้น อาสาสมัครในชุมชนได้นำสบู่ทั้ง 4 สูตรไปทดลองใช้เพื่อทดสอบว่ามีอาการแพ้หรือผลข้างเคียงจากการใช้หรือไม่ หากไม่มีอาการแพ้ ชุมชนจะร่วมกันผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนหรือจำหน่ายในชุมชนต่อไป

ภาพที่ 4.17 รูปแบบสบู่ทดลองผลิตใช้ในชุมชน

ผลจากการผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน โดยอาสาสมัครที่นำไปทดลองใช้ ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ไม่เกิดผลข้างเคียง หรือมีอาการแพ้ แต่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข คือ

1. ก้อนสบู่มีขนาดเล็กเกินไป
2. สครับรังผึ้งที่ใช้วิธีตัดเป็นชิ้นนำไปเป็นส่วนผสมในสบู่มีขนาดใหญ่ และใช้เวลานาน
3. สบู่สูตรผสมเกสรผึ้ง มีข้อจำกัดเรื่องเกสรผึ้งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการผลิต

ภาพที่ 4.18 ลักษณะของรังผึ้งที่นำมาเป็นสครับรังผึ้งผสมในสบู่

ภายหลังจากคณะผู้วิจัยวิชาการ และนักวิจัยชุมชน ได้ร่วมกันผลิตสบู่อทดลองใช้ในชุมชน และพบปัญหา ข้อจำกัดในการผลิตสบู่อทดลองใช้ทั้ง 3 ประการ ดังกล่าว จึงร่วมกันหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีหลักการว่า “ใช้วัตถุดิบจากสิ่งที่เหลือใช้ให้เกิดคุณค่า และมูลค่าอย่างเหมาะสม” ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยยังไม่สามารถนำรังผึ้งร้างที่มีจำนวนมาก มาสร้างคุณค่า และเพิ่มมูลค่าอย่างเหมาะสมได้ตามที่วางวัตถุประสงค์ไว้ คณะผู้วิจัย จึงนำปัญหาการแปรรูปรังผึ้งร้างปรึกษาหาแนวทาง วิธีการต่าง ๆ ร่วมกับอาจารย์จินดาพร สืบขำเพชร สาขาวิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการผลิตสบู่อ

จากการหารือร่วมกัน โดยมีโจทย์คำถามว่า มีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้รังผึ้งร้างถูกใช้ประโยชน์ได้สูงสุด และมีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยต้องคำนึงถึงปัญหาที่จะต้องแก้ไขร่วมกัน 3 ข้อ ดังกล่าวด้วย จึงนำไปสู่กระบวนการทดลอง โดยนำรังผึ้งร้างอบในเครื่องอบ ด้วยความร้อน 200 องศาเซลเซียส นาน 20 นาที ผลที่ได้ คือ รังผึ้งร้างจะมีกลิ่นหอม และสามารถนำไปบดเป็นผงละเอียดได้ โดยใช้เครื่องปั่นไฟฟ้าที่มีใช้ตามครัวเรือนทั่วไป ผงรังผึ้งร้างสามารถเก็บไว้ได้นานเป็นปีหากเก็บอย่างมิดชิดไม่ให้เกิดความชื้น สามารถนำไปเป็นส่วนผสมของสบู่ก้อน สบู่เหลว หรือผงขัดผิวได้ ในผงรังผึ้งร้างมีส่วนประกอบของไขผึ้ง ซึ่งมีคุณสมบัติทำให้ผิวชุ่มชื้น กักเก็บความชุ่มชื้นบนผิวหนังได้ดี โดยไขผึ้งจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น เครื่องสำอาง วงการแพทย์ และเภสัชกรรม เป็นต้น (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2556 : 31)

ผลจากการทดลอง นำไปสู่กิจกรรมการยกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้ง ในวันพุธ ที่ 6 พฤศจิกายน 2562 โดยอาจารย์จินดาพร สืบขำเพชร สาขาวิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นวิทยากร อบรมเชิงปฏิบัติการทำสบู่ผสมผงรังผึ้งให้แก่คณะนักวิจัยชุมชน และผู้สนใจในชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยขนาดของสบู่ที่สาธิตวิธีการทำครั้งนี้ เลือกใช้ขนาด 100-120 กรัม เพื่อแก้ปัญหาข้อที่ 1 เรื่องสบู่ก้อนเล็ก ปัญหาข้อที่ 2 สดรับรังผึ้งที่ใช้วิธีตัดเป็นชิ้นนำไปเป็นส่วนผสมในสบู่มีขนาดใหญ่ และใช้เวลานาน แก้ไขโดย นำรังผึ้งร้างอบในเครื่องอบ ความร้อน 200 องศาเซลเซียส นาน 20 นาที และนำไปบดเป็นผงละเอียด โดยใช้เครื่องปั่นไฟฟ้า ปัญหาข้อที่ 3 คือ เกสรผึ้งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการผลิต แก้ไขโดย ใช้ผงรังผึ้งร้างเป็นส่วนผสมแทนเกสรผึ้ง ดังนั้น ปัญหาทั้ง 3 ประการ จึงได้รับการแก้ไข และรังผึ้งร้างถูกนำมาใช้ประโยชน์ และสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างเหมาะสม ดังตารางสรุปการแก้ไขปัญหาต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 ตารางสรุปการแก้ไขปัญหาเพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่าของรังผึ้งร้าง

ปัญหา	วิธีแก้ไข	ผลลัพธ์
1. สบู่ก้อนเล็ก	ปรับขนาดสบู่เป็น 100-120 กรัม	ผู้ใช้ง่ายพอใจ
2. สครับรังผึ้งที่ใช้วิธีตัดเป็นชิ้นนำไปเป็นส่วนผสมในสบู่มีขนาดใหญ่ และใช้เวลานาน	นำรังผึ้งร้างอบในเครื่องอบ ความร้อน 200 องศาเซลเซียส นาน 20 นาที และนำไปบดเป็นผงละเอียด	มี ความ สว ย ง าม เหมาะสม ใช้เวลาน้อย
3. เกสรผึ้งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการผลิต	ใช้ผงรังผึ้งร้างเป็นส่วนผสมแทนเกสรผึ้ง	รังผึ้งร้างถูกนำไปใช้ประโยชน์ เกิดมูลค่า

เวทียกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้ง วันที่ 6 พฤศจิกายน 2562 เกิดผล คือ ได้ผลิตภัณฑ์ 3 ประเภท คือ

1. สบู่หอมผสมผงรังผึ้งร้าง ส่วนผสม ประกอบด้วย เบสสบู่ 100 กรัม น้ำผึ้ง 4 กรัม ผงรังผึ้งร้าง 0.20-0.25 กรัม

ภาพที่ 4.19 สบู่หอมผสมผงรังผึ้งร้าง

2. สบู่เหลวผสมผงรังผึ้งร้าง ส่วนผสม ประกอบด้วย AD 25 (หัวเชื้อทำสบู่เหลว) 100 กรัม น้ำ 150 กรัม เกลือ 10 กรัม คนให้เข้า ใส่ผงรังผึ้งร้างตามความเหมาะสม คนให้เข้ากัน

ภาพที่ 4.20 สบู่เหลวผสมผงรังผึ้งร้าง

3. สคริปเกลือขัดผิวผสมผงรังผึ้งร้าง ส่วนผสม ประกอบด้วย เกลือ 300 กรัม เบคกิ้งโซดา 30 กรัม นมผง 30 กรัม ผงว่านนางคำ 5 กรัม ขมิ้น 1 กรัม ผงรังผึ้ง 20 กรัม เทส่วนผสมทุกอย่างลงในภาชนะ คนให้เข้ากัน สามารถผสมสมุนไพรอื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสม หรืออาจใช้น้ำตาลแทนเกลือได้

ภาพที่ 4.21 สคริปเกลือขัดผิว และผงรังผึ้งร้าง

2.2 พัฒนากล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากการแลกเปลี่ยน ร่วมกันหาวิธีการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ข้อสรุปร่วมกันในเวทีว่า วิธีการผลิตกล่องบรรจุภัณฑ์ และฉลากติดข้างขวดให้เกิดความสวยงาม เป็นวิธีการเหมาะสมที่สุด โดยนำประวัติพิธีบวงสรวงประเพณีตีผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนติดไว้ข้างกล่อง เพื่อให้เห็นคุณค่าของน้ำผึ้งเดือน 5 และใช้ชื่อตราสินค้าน้ำผึ้งว่า “ผึ้งร้อยรัง” ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชน แสดงถึงความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ด้วย และปรับราคาขึ้นจากขวดละ 350 บาท จำหน่ายในราคาขวดละ 400 บาท ซึ่งวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ในปีพุทธศักราช 2562 นี้ บรรจุน้ำผึ้งได้ 672 ขวด จำหน่ายขวดละ 400 บาท คิดเป็นเงิน 268,800 บาท

หักค่ากล่อง ๆ ละ 18 บาท จำนวน 672 กล่อง คิดเป็นเงิน 12,096 บาท หักค่าฉลากแผ่นละ 2 บาท จำนวน 672 แผ่น คิดเป็นเงิน 1,344 บาท คงเหลือจำนวนเงินเข้าบัญชีชุมชน เป็นเงินทั้งสิ้น 255,360 บาท นับว่าวิธีการดังกล่าวสามารถเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งในเวลาเดียวกัน และได้ผลน่าพอใจ และเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการขายน้ำผึ้งย้อนหลัง 2 ปี แสดงให้เห็นความแตกต่างของรายได้ ดังนี้

ตารางที่ 4.5 ตารางเปรียบเทียบมูลค่าและปริมาณน้ำผึ้ง

พ.ศ.	ราคา (บาท)	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ขวด)
2562	400	268,800	672
2561	350	180,000	514
2560	300	390,000	1,300

สำหรับงบประมาณค่าผลิตกล่อง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก คุณสินชัย ตังธนาธิกุล ผู้บริหารบริษัท SRT INTERGUARD AND SECURITY CO.LTD เป็นจำนวนเงิน 12,836 บาท

ภาพที่ 4.22 ตัวอย่างกล่อง และฉลากข้างขวด

จากแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผึ้ง และแผนพัฒนากล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นการปรับปรุง และพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความน่าสนใจ และใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถสร้างคุณค่า และมูลค่าของ

สินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ เป็นไปตามความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตามที่รุ่งนภา พงศ์สวัสดิ์ มานิต (บรรณาธิการ, 2559 : 9-11) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในทางปฏิบัติ มี 3 กรณี คือ

1. การปรับปรุงเฉพาะบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ บรรจุภัณฑ์เป็นภาชนะที่ใช้ห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ให้ปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ช่วยในการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ เป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริโภค บรรจุภัณฑ์อาจล้าสมัยได้ เนื่องจากรูปร่าง น้ำหนัก วัสดุที่ใช้ และสีสันทันไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคในเวลาต่อมา

2. การปรับปรุงตัวผลิตภัณฑ์ อาจทำได้ 3 แนวทาง คือ

2.1 การเปลี่ยนแปลงเฉพาะลักษณะรูปร่าง เนื่องจากลักษณะและรูปร่างอาจล้าสมัย ยุคสมัย และสังคมเปลี่ยน เป็นเหตุผลให้ต้องปรับปรุงรูปลักษณ์และรูปร่างตามสมัยนิยม เช่น ในอดีตทุเรียนกวนอาจขายเป็นน้ำหนักรตามที่ตั้ง บรรจุใส่กระปุกพลาสติก หรือถุงพลาสติก อาจมีน้ำหนักตั้งแต่ 100 กรัม ถึง 1,000 กรัม ยุคสมัยนี้เปลี่ยนเป็นเม็ดเท่าลูกอม ห่อด้วยพลาสติกใสชั้นในหุ้มด้วยกระดาษแก้วหลากหลายสี

2.2 การปรับปรุงกรรมวิธีการผลิต โดยที่ส่วนผสมยังเป็นไปตามสูตรเดิม ทั้งนี้เพราะการขยายกำลังการผลิตจากอุปกรณ์ในครัวเรือนเป็นการใช้เครื่องจักรช่วยในการผลิต เช่น เปลี่ยนเชื้อเพลิงจากการใช้ฟืนมาเป็นแก๊ส เปลี่ยนจากการตากแห้งมาเป็นอบแห้ง เป็นต้น การขยายกำลังการผลิตจากเดิม ต้องมีการปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตให้เหมาะสม เพื่อให้ได้คุณภาพเหมือนเดิม

2.3 การปรับปรุงสูตรผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงสูตรถือเป็นการเปลี่ยนแปลงใหญ่ เพราะต้องปรับเปลี่ยนส่วนผสมใหม่ และยังต้องปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตให้เหมาะสมกับสูตรใหม่ ดังนั้นการปรับปรุงสูตรจึงมีการกำหนดให้มีการปรับเปลี่ยนส่วนผสมเพียงเล็กน้อย

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ อาจเป็นผลมาจากการใช้ผลผลิตเกษตรชนิดใหม่ หรือการใช้เครื่องจักรที่พัฒนามาใหม่ ใช้หลักทฤษฎีใหม่ แต่ผลิตภัณฑ์ยังคงเหมือนสินค้าที่วางขายในตลาด เช่นการใช้แป้งข้าวหอมมะลิทดแทนแป้งสาลีในผลิตภัณฑ์ขนมอบ

กล่าวได้ว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นกิจกรรมการปฏิบัติที่เริ่มต้นจากความคิด การแลกเปลี่ยนในเวทีสนทนา แล้วเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในความคิดให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้จริง มีรูปร่างสัมผัสได้ และผู้บริโภคยอมรับในคุณภาพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างมีระบบ จึงจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีอนาคต แจ่มเจิดจ้า และมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง

3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน จากการหารือแลกเปลี่ยนเพื่อปฏิบัติตามแผน ได้ข้อสรุปร่วมกันกับชุมชน ดังนี้

3.1 ทำป้ายประวัติพ่อปู่บุญมา ข้อมูลแหล่งอาหารของผิง สาเหตุ คือ จากการสังเกตนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ต่างต้องการรู้ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อบุญมาว่าเป็นมาอย่างไร เกี่ยวข้องกับผิงอย่างไร เมื่อจะอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังก็ไม่สามารถอธิบายได้อย่างละเอียด และแต่

ละคนที่เล่า เนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเห็นสมควรว่า ควรทำป้ายประวัติศาลเจ้าพ่อบุญมา เพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้อ่าน เมื่อสอบถามถึงรูปแบบของป้ายว่า จะใช้เป็นป้ายแบบใด ในที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนถึงข้อดีข้อเสียของป้ายแต่ละชนิด แต่ในที่สุด ได้ข้อตกลงร่วมกันว่า สมควรใช้ป้ายไม้ และเขียนข้อความใส่ เหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งที่เลือกใช้ป้ายไม้ เนื่องจาก ในชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีบุคคลที่สามารถใช้พู่กันเขียนตัวหนังสือได้สวยงาม และเป็นผู้รู้ประวัติของเจ้าพ่อบุญมาอย่างละเอียด ตัวหนังสือที่เกิดจากการเขียน เมื่อมองดูแล้วให้ความรู้สึกถึงความพยายาม และสงบใจ ดังนั้นจึงได้ข้อสรุปดังกล่าว ส่วนป้ายข้อมูลแหล่งอาหารของผึ้ง เป็นลักษณะของการให้ข้อมูลทางวิชาการ ควรมีสีสันสดใส มีภาพประกอบ จะสร้างความน่าสนใจเพิ่มขึ้น คณะนักวิจัยวิชาการ จึงเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่ดังกล่าว

ภาพที่ 4.23 ป้ายประชาสัมพันธ์ชุมชน

3.2 ก้นพื้นที่บริเวณโดยรอบต้นไทร สาเหตุที่เกิดแผนปฏิบัติการดังกล่าวเนื่องจากประชาชนในชุมชนเกิดความกังวลว่า ยานพาหนะต่าง ๆ ทั้งรถยนต์ และรถมอเตอร์ไซด์ ทั้งของนักท่องเที่ยว และประชาชนในชุมชน เมื่อขับมาถึงบริเวณต้นไทร ก็จะขับไปจอดใต้ต้นไทร สำหรับบางคนเปิดเครื่องยนต์จอดทิ้งไว้ ซึ่งอาจเป็นการรบกวนผึ้งโดยเสียง และควันรถ แม้ว่าชุมชนจะติดป้ายห้ามจอดบริเวณดังกล่าวแล้ว แต่ก็ไม่ได้ผล ดังนั้น คณะผู้วิจัย และนักวิจัยชุมชน จึงวางแผนกันพื้นที่บริเวณใต้ต้นไทร โดยใช้ท่อปูนขนาดเล็กวางตามแนวถนน กันไม่ให้รถยนต์เข้าไปจอดได้ ส่วนท่อปูนที่วางกันไว้นั้นนำดินมาเทใส่ตรงกลางแล้วปลูกไม้ดอกให้เกิดความสวยงาม และเป็นอาหารผึ้งได้ด้วย แผนปฏิบัติการดังกล่าว สามารถแก้ไขปัญหาการฝ่าฝืนนำรถเข้าไปจอดใต้ต้นไทรได้เป็นที่น่า

พอใจ ในขณะที่เดียวกันดอกไม้ที่ปลูกในท่อปูนก็ให้ความสวยงาม และวัตถุประสงค์สำคัญที่คาดหวังจะ
ให้เกิดขึ้น คือ เป็นแหล่งอาหารให้ผึ้งได้กินน้ำหวาน และเกสรดอกไม้ ได้เป็นไปตามเป้าหมาย

ภาพที่ 4.24 ความสำเร็จของการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งอาหารผึ้ง

4.10 การบูรณาการทำงานร่วม 4 ฝ่าย ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การทำการงานใด ๆ หากมุ่งหวังผลสำเร็จของงานย่อมต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย
ภาคส่วน สังคมไทยให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือกัน การทำงานร่วมกันมาทุกยุคทุกสมัย ดังเห็นได้
จากสำนวน ภาษีศ คำคมต่าง ๆ เช่น คนละไม้คนละมือ ร่วมด้วยช่วยกัน ร่วมแรงร่วมใจ หรือในทาง
พระพุทธศาสนาก็ให้ความสำคัญเช่นเดียวกัน ดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า สุขา สังฆัสสะ สามัคคี
ความสามัคคีของหมู่ชนทำให้เกิดความสุข ในด้านการพัฒนาประเทศมีการประดิษฐ์คำขึ้นใช้
หลากหลาย แต่มีความหมายไปในแนวทางเดียวกัน คือการทำงานร่วมกัน เช่น การสานพลังประชารัฐ
บูรณาการ การมีส่วนร่วม เป็นต้น โครงการวิจัยเรื่อง “การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่าน
อัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3” เป็นอีกโครงการหนึ่งที่สำคัญกับกระบวนการ
การทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ทั้งนี้เพื่อจุดหมายปลายทางเดียวกัน คือ
“งานสำเร็จ ชุมชนได้ประโยชน์ ทุกฝ่ายเกิดผลงาน” หน่วยงานที่มีส่วนร่วม ในกระบวนการการ
ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการนี้นั้น ประกอบด้วย 1. เทศบาลตำบลบึงเจริญ ในฐานะหน่วยงาน
เจ้าของพื้นที่ ขับเคลื่อนผลการวิจัยในเชิงนโยบาย 2. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด ใน
ฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ “ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” 3. บริษัท SRT INTERGUARD
AND SECURITY มีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีบทบาทด้านการสนับสนุนทุนวิจัย ติดตามหนุนเสริม
คณะผู้วิจัยในพื้นที่ 5. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีบทบาทด้านวิจัย สอน บริการวิชาการ ทำนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม 6. นักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีบทบาทในการให้ข้อมูล

สถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ และลงมือปฏิบัติการ การทำงานร่วมกันทั้ง 6 หน่วยงาน 4 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน ก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นประโยชน์ในพื้นที่ดังต่อไปนี้

1. เทศบาลตำบลบึงเจริญ ได้จัดโครงการ ประเพณีตีผึ้งร้อยรัง ประจำปี 2562 และเล็งเห็นคุณค่าจากผลการวิจัยตามแผนปฏิบัติการสร้างแหล่งอาหารผึ้ง จึงได้จัดกิจกรรม “เล่นเลาะผึ้ง” และกิจกรรม “ปลูกต้นไม้สร้างแหล่งอาหารผึ้ง” ในวันที่ 18 เมษายน 2562 โดยจัดสรรงบประมาณซื้อต้นทานตะวัน 200 ต้น เพื่อนำมาปลูกสร้างแหล่งอาหารผึ้ง

ภาพที่ 4.25 กิจกรรมปลูกต้นไม้สร้างแหล่งอาหารผึ้ง

2. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด จัดสรรงบประมาณจัดทำกล่องบรรจุภัณฑ์สบู่ จำนวน 200 กล่อง จากผลปฏิบัติการตามแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ ในวันที่ 11 เมษายน 2562

ภาพที่ 4.26 กล่องบรรจุภัณฑ์สบู่

3. บริษัท SRT INTERGUARD AND SECURITY เห็นความสำคัญในแผนปฏิบัติการสร้างแหล่งอาหารผึ้ง จึงสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อแผงโซลาร์เซลล์ แผงควบคุม ท่อส่งน้ำ รวมเป็นเงินจำนวน 24,000 บาท และงบประมาณในการพัฒนากล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้ง จำนวน 1,000 กล่อง ตามแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่า เป็นจำนวนเงิน 18,000 บาท

ภาพที่ 4.27 ระบบผันน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง และกล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้ง

4. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ปฏิบัติตามพันธกิจและบทบาทหลักที่สำคัญ คือ สร้างคน สร้างองค์ความรู้ ผ่านกระบวนการสนับสนุนทุนวิจัย และบริหารจัดการงานวิจัย

5. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้ดำเนินการตามบทบาท หน้าที่ คือ การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

6. นักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาตนเอง และบุคคลอื่นได้ เกิดความสามัคคีในการทำงาน เกิดคุณค่า และมูลค่า ได้สร้างประโยชน์ให้แก่วิชาชีพ ชุมชน ประเทศชาติ

จากการทำงานร่วมกับหน่วยงานทั้ง 4 ภาคส่วน ผ่านกระบวนการวิจัยเรื่อง “การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่าน อัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3” เกิดข้อค้นพบที่โดดเด่น คือ กระบวนการทำงาน บทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วนนั้น เปรียบเสมือนการทำงานของผึ้งแต่ละวรรณะ ที่รับผิดชอบหน้าที่แตกต่างกันไป ดังนี้

1. ภาครัฐ เปรียบเสมือน ฝั้่งนางพญา ซึ่งจะเป็นฝ่ายควบคุมกลไกที่สำคัญของฝั้่งสมาชิกทุกตัว เพื่อรักษาสมดุลของสังคมไว้ หน่วยงานภาครัฐก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ เป็นฝ่ายนโยบาย กำหนดระเบียบปฏิบัติให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ในขณะเดียวกัน ถ้าโครงการใดมีประโยชน์ต่อส่วนรวม หน่วยงานภาครัฐก็จะให้การสนับสนุน และนำมากำหนดเป็นนโยบายต่อไป

2. ภาคประชาชน เปรียบเสมือน ฝั้่งงาน ซึ่งมีหน้าที่ คือ ทำความสะอาดรัง ให้อาหารตัวอ่อน ช่อมแซมรัง ป้องกันรัง หาน้ำหวาน เกสร น้ำ และยางไม้ เป็นต้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2556 : 8) ภาคประชาชน มีลักษณะเช่นเดียวกันกับ ฝั้่งงาน คือ ทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สังคมที่ตนอยู่อาศัย ป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติของตนเอง

3. ภาควิชาการ เปรียบเสมือน ฝั้่งตัวผู้ ซึ่งมีหน้าที่ผสมพันธุ์ หลังจากผสมพันธุ์เสร็จแล้ว จะตกลงมาตาย โดยอวัยวะสืบพันธุ์จะติดคาอยู่ที่ฝั้่งนางพญา ภาควิชาการ คือ ผู้ให้ปัญญา ให้ข้อเสนอแนะ ใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ไขปัญหา ตัดอาวุธ คือ ปัญญาให้กับชุมชน นโยบายที่เป็นประโยชน์ก็จะยังคงถูกหน่วยงานภาครฐนำไปดำเนินงานต่อยอดต่อไป แม้ว่านักวิชาการจะออกมาจากชุมชนแล้ว ชุมชนก็จะยังสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้

4. ภาคเอกชน (ผู้บริจาด) เปรียบเสมือน ฝั้่งพันธุ์ ผู้บริจาด หมายถึง คนที่อยู่ในสังคม ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ดีขึ้น อาจเป็นบุคคล ตระกูล ร้านค้า องค์กร สมาคม หรือใครก็ได้ที่ต้องการให้ทุน (พลเดช ปิ่นประทีป, 2560 : 41) ส่วน ฝั้่งพันธุ์ มีคุณสมบัติ คือ อุปนิสัยไม่ดูร้าย ไม่ทิ้งรัง ให้ผลตอบแทนสูง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2556 : 6) อุปนิสัยของผู้บริจาด ก็เฉกเช่นเดียวกับฝั้่งพันธุ์ คือ อุปนิสัยไม่ดูร้าย หมายถึง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จิตใจดี ไม่ทิ้งรัง หมายถึง จิตใจมั่นคง จริงใจ และให้ผลตอบแทนสูง ความหมาย คือ เงินที่บริจาดมานั้นไม่ต้องการเอาคืน ไม่ต้องการผลประโยชน์ตอบแทน หวังเพียงให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากเงินทุนที่บริจาดให้

และจากการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงบทบาทของหุ้นส่วนทางสังคมกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข โดยหลักของการเป็นหุ้นส่วนทางการบริหารงานท้องถิ่น ต้องให้ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stakeholder) มีความรู้สึกว่าเป็นหุ้นส่วน และสามารถบริหารงานของท้องถิ่นได้ โดยองค์ประกอบของหุ้นส่วนทางการบริหารงานของท้องถิ่น ประกอบบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาร่วมดำเนินการบริหารงานท้องถิ่น สำหรับการพัฒนาของการเป็นหุ้นส่วนทางการบริหารท้องถิ่นครั้งนี้ มีบทบาทของแต่ละภาคส่วน ดังนี้

1. บทบาทของประชาชน ประชาชนหรือบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นผู้เสียภาษีและรับประโยชน์จากบริการพื้นฐาน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบกับการดำเนินงานของท้องถิ่นโดยตรง และเป็นบุคคลที่มีสิทธิใช้อำนาจได้ตามหลักการกระจายอำนาจ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในการบริหารงานหรือการดำเนินกิจการ

ใดๆ ต้องยึดความ ต้องการของประชาชนและต้องให้ประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการต่างๆ โดยมี เป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ความกินดี อยู่ดี และมีความสุขอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน (Kenaphoom, 2015a : 1-14) และเพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์ คือการมีความรู้ ความเข้าใจ ความมั่นใจและสามารถนำไปใช้ประกอบการดำรงชีวิตได้ (Kenaphoom, 2015b : 3) โดย ประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทและตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน ด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ประชาชนย่อมมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องแสดงรายละเอียดให้ประชาชนรับทราบ ซึ่งประชาชนจะต้องรับทราบข้อมูลก่อนการดำเนินการนั้นๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือจากประชาชน สอดคล้องกับการนำเสนอของ สมชัย จิตสุชน และคณะว่า “ระบบการส่งเสริมสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม เป็นการบริหารจัดการเพิ่มเติมเพื่อให้ระบบสวัสดิการสังคมทำงานได้ดียิ่งขึ้น”
- 2) การปรึกษาหารือ เป็นการเจรจากันระหว่างรัฐและประชาชน เพื่อประเมินความ ก้าวหน้าหรือกำหนดประเด็นและข้อสงสัยต่างๆ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและสะท้อนความ ต้องการของประชาชน การปรึกษาหารือจึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งถือว่าเป็นหุ้นส่วนของท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและความคิดเห็นในสิ่งที่รัฐจะดำเนินการ ต่อไป
- 3) ความสัมพันธ์ เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ งานหรือร่วมเสนอแนะแนวทางต่างๆ โดยประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการทำงานร่วมกับรัฐ เช่นเดียวกับโกวิทย์ พวงงาม (2010 : 55) ได้นำเสนอไว้ว่า “การมีส่วนร่วมที่จะเกิดขึ้นในทุกๆ ด้าน เป็นการร่วมกันควบคุม ตรวจสอบผลการดำเนินงาน ตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น”
- 4) ความร่วมมือ ได้แก่การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ และการเข้าร่วมเป็นประชาคม ท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเข้าไปเป็นหุ้นส่วนที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น โดยการเข้าไปเป็นหุ้นส่วนของ ประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับนี้ ได้แก่ 1) การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การเข้าร่วมเป็นประชาคมท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อ ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา สุขภาพ ความเป็นอยู่ เป็นต้น ดังที่สมชัย จิตสุชน และคณะ (2011 : 127) นำเสนอไว้ว่า “เมื่อท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการ ศึกษามากขึ้น ผ่านการกระจายอำนาจ การจัดการศึกษาให้ท้องถิ่น จะการบริหารจัดการการ ลงทุนที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่และสังคมท้องถิ่น”
- 5) การเสริมอำนาจประชาชน การเป็นหุ้นส่วนในระดับการเสริมอำนาจประชาชน ได้แก่ การทำประชาคมติ และการถอดถอน ซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนมีบทบาทสูงที่สุด โดยประชาชนเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด และเป็นการควบคุมตรวจสอบโดยประชาชน ดังที่สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ (2012 : 52) นำเสนอไว้ ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนใน ท้องถิ่น ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้วรัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็น รัฐบาลของประชาชนและเพื่อประชาชน”

2. บทบาทของข้าราชการ ข้าราชการ ถือเป็นกลไกสำคัญในฐานะผู้ปฏิบัติบริหารงานของแผ่นดินในการนำ นโยบายของรัฐ และภารกิจของส่วนราชการไปปฏิบัติให้เกิดผลในพื้นที่และโดยที่ประเทศไทย ได้ประสบกับสภาวะวิกฤติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งแรงกดดันจากกระแส การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งปรับตัวในแต่ละด้านอย่างเร่งด่วน และเป็นที่มาของการปฏิรูประบบราชการที่ผ่านมา โดยมุ่งปรับเปลี่ยนระบบการบริหารงาน ภาครัฐไปสู่ “รูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” ที่เน้นการทำงานโดยยึดผลลัพธ์เป็นหลัก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนกระบวนการทำงานภาครัฐไปสู่การทำงานเพื่อประชาชน มีการวัดผล อย่างเป็นรูปธรรม มีความโปร่งใสในการตัดสินใจ และวิธีการทำงานที่มีความรวดเร็วและคล่องตัว เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและประชาชน (Wannacum, 2015: 91) โดยบทบาทของข้าราชการในการร่วมเป็นหุ้นส่วนในการบริหารงานท้องถิ่น คือ ต้องเป็นผู้มีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และต้องคอยส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงสิทธิที่มีในการเป็นหุ้นส่วนของท้องถิ่น

3. บทบาทของผู้บริหาร นายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นผู้ถือหุ้นที่สำคัญเป็นบุคคล ที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมาย บุคคลอื่นในกลุ่มที่เหลือก็คือผู้ตาม แม้จะเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อยหรือผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ (Yukl, 2009 : 3-4) เนื่องจากอำนาจในการบริหารงานท้องถิ่นที่รัฐบาลกลางได้ให้อิสระแก่ท้องถิ่นบริหารเอง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องนโยบาย การเงินการคลัง หรือการจัดซื้อจัดจ้างต่างๆ ที่เป็นอำนาจของผู้บริหารท้องถิ่นสามารถดำเนินการเองได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น หรือการสร้างงานในท้องถิ่น สอดคล้องกับการนำเสนอของ สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์ (Amornsiriphong, 2012 : 52) “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายมี อิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะในด้านการจัดสวัสดิการสังคมของท้องถิ่นเอง”

4. บทบาทฝ่ายตรวจสอบและถ่วงดุล กระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะของท้องถิ่น จะมีส่วนสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีระดับที่แตกต่างกัน จึงทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่แตกต่างกัน (นงลักษณ์ จันทาภากุล และ นรินทร์ สังข์รักษา. 2556. : 110-111) สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นหุ้นส่วนที่มีบทบาทสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นหุ้นส่วนที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการเข้ามาบริหารงานของท้องถิ่น ดังนั้นในฐานะที่สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหุ้นส่วนที่มีอำนาจในการค้ำหรือตรวจสอบความไม่ถูกต้องของการดำเนินงานของผู้จัดการหุ้นส่วนใหญ่ (ผู้บริหาร นายกองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่น) เกิดการสร้างเครือข่ายของชาวบ้านถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของภาคประชาชน หรือการเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านเองในการต่อรองทางการเมือง

(Sattayanurak, 2014 : 102) ทั้งนี้เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องทำให้คนในสังคมไทยเข้าใจซึ่งกันและกันให้มากขึ้น

5. บทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม องค์กรภาคประชาสังคมในระดับท้องถิ่น มีบทบาทในการบริหารงานท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากระดับความเข้มข้นหรือความกดดันจากภาคประชาสังคม จะมีกำลังกว่าการกดดันจากประชาชน โดยองค์กรภาคประชาสังคมจะต้องเข้ามาตรวจสอบหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่นในทุกระดับ เนื่องจากคนที่เข้ามาอยู่ในองค์กรภาคประชาสังคมจะเป็นคนที่มาด้วยความสมัครใจเพื่อแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่าง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างสมบูรณ์

4.11 ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบเพื่อหาแนวทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีท้องถิ่น

วันที่ 6 กรกฎาคม 2562 นักวิจัยชุมชนสายตริพัฒนา 3 จำนวน 35 คน ได้เดินทางไปศึกษาดูงานพื้นที่บ้านห้วยห้วยพัฒนา ต.โคกสะอาด อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ เพื่อเปิดโลกทัศน์กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศึกษาเรียนรู้กระบวนการทำงานของชุมชนบ้านห้วยห้วยพัฒนา ที่สามารถสร้างพื้นที่สาธารณะว่างเปล่า และมีความแข็งแรง ให้เป็นพื้นที่กินได้ เทียวได้ ขายได้ นอกจากนี้ ยังศึกษาดูงานด้านบ้านพักโฮมสเตย์ ของชุมชนห้วยห้วยพัฒนาด้วย เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 ผลจากการศึกษาดูงานพื้นที่ชุมชนห้วยห้วยพัฒนา นักวิจัยชุมชนสายตริพัฒนา 3 เกิดแรงบันดาลใจในการกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นอย่างมาก เนื่องจากเห็นความเพียรพยายาม และความสามัคคีของชุมชนห้วยห้วยพัฒนา ที่พยายามสร้างพื้นที่แข็งแรงให้เป็นพื้นที่สีเขียว เป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ ในขณะที่ศักยภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยเพียงมีจิตใจที่มุ่งมั่น และมีความสามัคคี กิจต่าง ๆ ย่อมสำเร็จได้

ดังนั้น ภายหลังกลับจากศึกษาดูงาน จึงวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเริ่มจากแนวความคิดว่า ชุมชนที่ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวยังไม่พร้อม แต่สามารถสร้างพื้นที่ให้สำเร็จได้ ในขณะที่ชุมชนของตนเอง มีศักยภาพความพร้อมในทุกด้าน แต่เพราะเหตุใด จึงไม่ลงมือปฏิบัติ ในวันต่อมา หลังกลับจากศึกษาดูงาน จึงริเริ่มกิจกรรมสร้างหอชมผึ้ง ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากชุมชนห้วยห้วยพัฒนา โดยในเบื้องต้น ได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อเป็นทุนในการก่อสร้าง ในขณะที่ช่างก่อสร้างแสดงความประสงค์ไม่รับค่าแรง

โครงการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการงาน คน พื้นที่ จึงนับว่าได้ผลอย่างน่าพอใจอย่างยิ่งในการสร้างแรงบันดาลใจ

ภาพที่ 4.28 พิธียกเสาเอกหอชมฝั่ง

4.12 บทเรียนการดำเนินงานวิจัย

4.12.1 บทเรียนของนักวิจัย

4.12.1.1 บทเรียนจากการพัฒนาโจทย์วิจัย

กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยอาจต้องใช้รูปแบบที่หลากหลาย เช่น สนทนากลุ่มย่อย หรือสนทนารายบุคคล เพื่อเจาะลึกรายละเอียดบางประเด็นที่อาจมีความเปราะบางทางความรู้สึก การสนทนากลุ่ม ระดมความคิดเห็นของกลุ่ม เพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และเป็นการตัดสินใจร่วมกัน ในการพัฒนาโจทย์วิจัยของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ดำเนินกิจกรรม 3 เวที สาเหตุที่นักวิจัยจำเป็นต้องพัฒนาโจทย์วิจัยซ้ำหลายครั้งนั้น เนื่องจาก ประเด็นปัญหาของชุมชนมีหลากหลาย บางประเด็นเป็นปัญหาชั่วคราว หมายความว่า เมื่อผ่านไประยะหนึ่งอาจไม่ใช่ปัญหาสำคัญ แต่ปัญหาบางประเด็นที่ถกในเวที มีลักษณะเป็นปัญหาเรื้อรัง แต่ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขจะส่งผลกระทบต่อภาพรวม ปัญหาลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยเรียกว่า “ปัญหาซ่อนแอบ” ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ข้อมูลที่ได้ นั้นมีความบิดเบือนน้อยที่สุด และเพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่า ปัญหาที่เสนอต่อที่ประชุม นั้น เป็นปัญหาสำคัญลำดับต้น ๆ ที่ชุมชนกำลังประสบ และต้องการแก้ไขร่วมกัน ในขณะดำเนินการแก้ไข นักวิจัยวิชาการ และนักวิจัยชุมชน ยังมีแนวคิดเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเชื่อมั่นว่าเป็นปัญหาที่สมควรได้รับการแก้ไข เมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขผ่านกระบวนการวิจัยแล้ว ผลประโยชน์จะต้องเกิดขึ้น แก่ชุมชนส่วนรวม ไม่ได้เกิดแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4.12.1.2 บทเรียนจากการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่ที่ประสบการณ์ยังมีน้อย การเก็บรวบรวมข้อมูล ถือว่าเป็นปัญหาอย่างมาก เนื่องจากข้อมูลที่ได้จะต้องถูกนำไปเรียบเรียงเขียนเป็นภาษาวิชาการ ดังนั้น นักวิจัยที่มีประสบการณ์น้อยจึงควรมีนักวิจัยที่มีประสบการณ์คอยเป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือ แนะนำในบางเรื่องบางประเด็นที่อาจไม่ให้ความสนใจ

การค้นหาคู่มือให้ข้อมูลสำคัญ เป็นอีกประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากผู้รู้ข้อมูล อาจไม่ใช่ นักวิจัยชุมชนที่ร่วมโครงการวิจัย ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญต่อบุคคลดังกล่าว หากไม่

สามารถเชิญเข้าร่วมในเวทีได้ นักวิจัยต้องหาเวลาที่เหมาะสมในการขอข้อมูล โดยอาจใช้บุคคลใกล้ชิด บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้ประสานขอสัมภาษณ์ข้อมูล

การแลกเปลี่ยนข้อมูลในเวที กระบวนการดังกล่าว คณะผู้วิจัยเห็นความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนในเวที จะเป็นธรรมชาติและมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เนื่องจากทุกคนในเวทีต่างได้แลกเปลี่ยนความรู้ และความทรงจำ เหตุการณ์บางช่วง บุคคลหนึ่งอาจหลงลืม แต่เมื่อมีผู้จดจำได้ การแลกเปลี่ยนก็จะดำเนินต่อไปด้วยความไหลลื่น และสนุกสนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มบุคคลที่เคยผ่านเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งร่วมกันมา การแลกเปลี่ยนข้อมูล จะเกิดความรู้สึกร่วมกัน เหมือนได้กลับไปอยู่ในเหตุการณ์นั้นอีกครั้ง

การบันทึกข้อมูล เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากโครงการวิจัยมีระยะเวลา 1 ปี และมีกิจกรรมต่าง ๆ จำนวนมาก ดังนั้น การบันทึกข้อมูลในแต่ละกิจกรรม จะต้องบันทึกทันทีหลังเสร็จสิ้นแต่ละกิจกรรม เนื่องจากจะได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และไม่หลงลืม เพราะในที่สุดแล้ว ข้อมูลดังกล่าวจะต้องถูกนำไปเขียนเป็นรายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์ในที่สุด

4.12.1.3 บทเรียนจากการวางแผนปฏิบัติการ

กิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกวางแผนเพื่อปฏิบัตินั้น อาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของเหตุการณ์ เวลา และสถานที่ แต่ในท้ายที่สุด กิจกรรมจะต้องถูกดำเนินการให้เสร็จสิ้น กิจกรรมใด เมื่อถูกยืดเวลาออกไป ย่อมส่งผลกระทบต่อภาพรวมของการดำเนินงาน จากข้อสังเกตของคณะผู้วิจัย พบว่า ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนปฏิบัติการนั้น สิ่งที่ได้พบได้ชัดเจน คือ นักวิจัย ชุมชน และประชาชน จะเกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากทุกกิจกรรมในแผนปฏิบัติการ ล้วนเป็นผลมาจากสถานการณ์ปัญหาที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน ซึ่งได้แลกเปลี่ยน และกำหนดแผนแก้ไขร่วมกัน ทุกแผนปฏิบัติการเป็นการแก้ไขปัญหา สร้างองค์ความรู้ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวมทั้งสิ้น จึงเป็นที่มาของความกระตือรือร้น ในขณะเดียวกัน บางช่วงเวลาอาจไม่มีกิจกรรมร่วมกัน นักวิจัยชุมชนจะสอบถามว่า ช่วงนี้มีกิจกรรมอะไรหรือไม่ ดังนั้น จึงสามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ความต่อเนื่องของกิจกรรมในโครงการวิจัย สามารถสร้างความกระตือรือร้นได้

4.12.1.4 บทเรียนจากบูรณาการการเรียนการสอนกับงานวิจัย

พันธกิจหลักของอาจารย์มหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โจทย์ปัญหามีอยู่ว่า จะทำอย่างไรจึงจะใช้งานวิจัยไปบูรณาการกับพันธกิจอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม ในที่นี้ ผู้วิจัยจะนำบทเรียนจากการบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนแบบง่ายมาแสดง ดังนี้

ในภาคการศึกษาที่ 2 / 2561 ผู้วิจัยสอนรายวิชา ภาษาและวัฒนธรรมไทยสำหรับครู แก่นักศึกษาด้านวิชา ดนตรีศึกษา วิชาเอกดนตรีไทย และวิชาเอกดนตรีตะวันตก และนักศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศึกษา ชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ รายวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทยสำหรับครู เป็นบทเรียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน และบทที่เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึง เนื้อหาที่สอน และนักศึกษาที่เรียน พบว่ามีความสอดคล้องกัน จึงนำศักยภาพของนักศึกษาสาขาวิชา ดนตรี ที่มีความสามารถด้านการประพันธ์เพลง เรียบเรียงดนตรี ประกอบเข้ากับบทเรียนเรื่องเพลง พื้นบ้าน โดยมีโจทย์คำถามว่า ให้นำความสามารถในศาสตร์ดนตรีของตนเอง ประยุกต์กับบทเรียน เรื่องเพลงพื้นบ้าน แต่งเพลงกลุ่มละ 1 เพลง โดยให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 ทั้งด้าน ประวัติศาสตร์ ประเพณี และความเชื่อ ซึ่งเนื้อหาของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ทั้งหมด ที่ให้เป็นข้อมูล การแต่งเพลงของนักศึกษานั้น เกิดจากการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณี ความเชื่อ ของโครงการวิจัย บทเพลงที่นักศึกษาแต่งนั้น มีทั้งสิ้น 6 เพลง ตามการแบ่งกลุ่ม ในที่นี้จะนำเสนอ 1 เพลง โดยสมาชิกในกลุ่ม ประกอบด้วย 1. นายกิตติพันธุ์ คบพิมาย 2. นายกฤษดา ดวงใสว 3.นาย ธีรพงษ์ มาโยม 4. นายธีรพงษ์ วันฤกษ์ 5. นายภูริวัจน์ ยานะธรรม 6. นายวีรพล มูลเหล็ก 7. นายศุภวัฒน์ เชื้อมาก 8. นางสาวปาลิตา ศิริประภา 9. นางสาวเพ็ญจันทร์ ปานะโปย

เนื้อร้อง เพลงสายตริ สายใจ

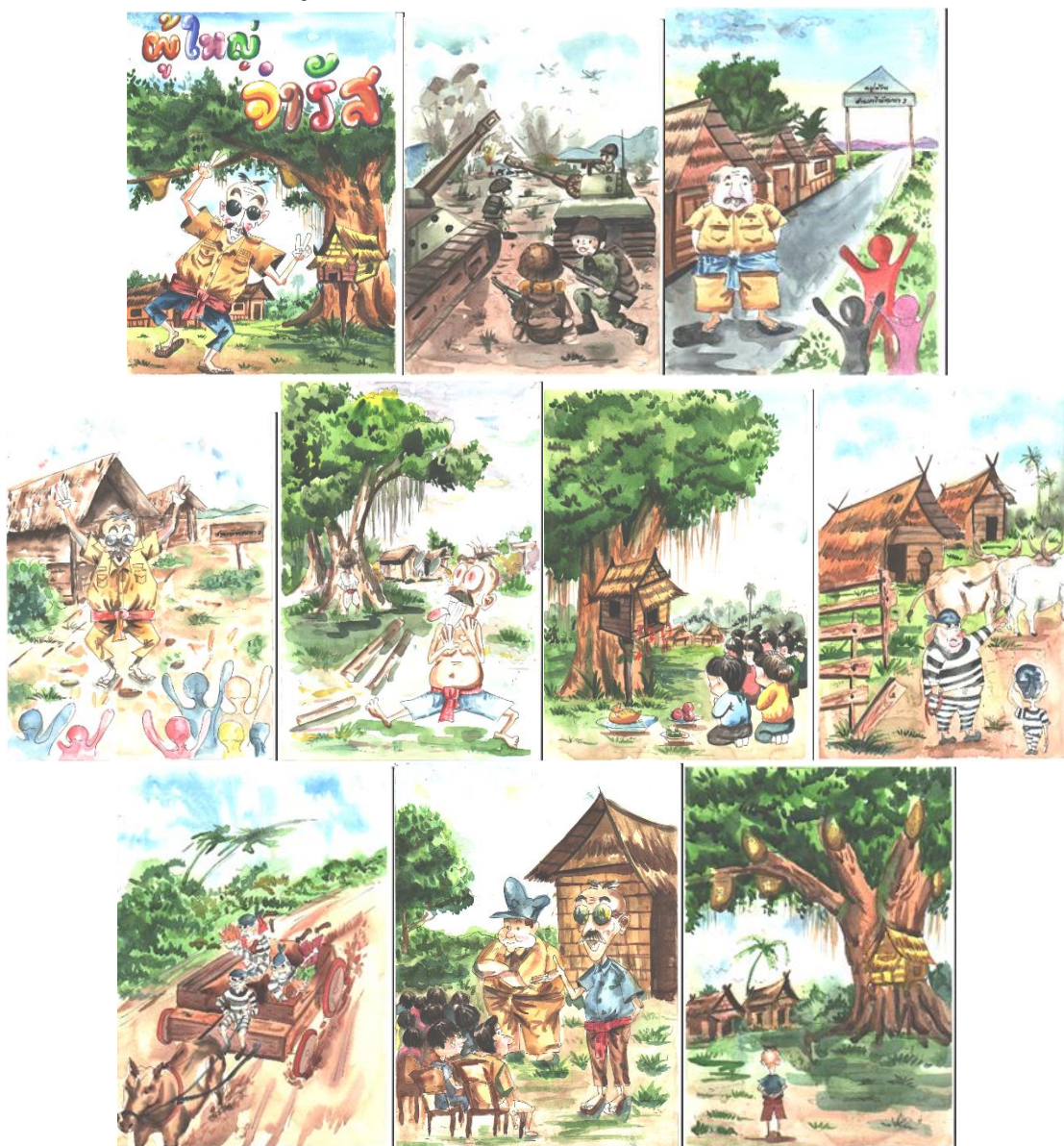
(นักร้องชาย) เสียงปิ่นสนั่น ดังลั่นที่คหมวานทอง มีวีรชนปกป้องคุ้มครอง
 ขวานทองของไทยจากภัยใกล้ถิ่น ตั้งหลักปักฐานด้วยความกล้าหาญ และรักแผ่นดิน
 จนเป็นที่ลือชื่อได้ยลยิน สายตริสามมาจนถึงวันนี้
 (นักร้องหญิง) ปลากระป๋องญี่ปุ่น บ้านเยอรมันในวันโหดร้าย
 ทั้งหลุมหลบภัยจารึกมากมาย คือตงความตายที่น่าจำจด
 กว่าจะผ่านมาเป็นสายตริพัฒนา ชั่งลำเค็ญ
 เอาไว้เตือนใจให้ท่านได้เห็น ชุมชนนี้เป็นเช่นดงคนดี

-----Solo-----

**ศาลเจ้าพ่อบุญมา
 แหล่งรวมศรัทธาคนในหมู่บ้าน
 ที่มีประวัติยาวนาน
 ก่อเกิดประเพณีงาน ตีผึ้งจนถึงปัจจุบัน
 ล่าลาลาลาล่า
 เชิญมาเชิญมาท่านเอ๋ย เชิญมาชมเชย
 รับรองท่านจะติดใจ ที่นี้ไม่ไกลที่บุรีรัมย์
 **ล่าลาลาลาล่า สายตริพัฒนา เชิญมาเชิญมา (ซ้ำ)
 ล่าลาลาลาล่า สายตริพัฒนา เชิญมาเชิญมา (จบ)

ส่วนนักศึกษาสาขาศิลปศึกษา ได้รับมอบหมายให้แต่งนิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และความเชื่อ โดยได้ข้อมูลจากแหล่งเดียวกันกับนักศึกษาวิชาดนตรีศึกษา เมื่อแต่งนิทานแล้วให้นำศักยภาพด้านการวาดภาพของตนเอง วาดการ์ตูนตามเนื้อหาที่แต่ง ในที่นี้จะนำผลงานของนักศึกษาศิลปศึกษา มานำเสนอ 1 เรื่อง โดยมีสมาชิกในกลุ่ม ประกอบด้วย 1. นายจุลพงศ์ คงงาม 2. นายชัยณัฐ แสงงาม 3. นายณัฐพล มะลาศรี 4. นายธนากร ขามประโคน 5. นายผดุงศักดิ์ บุญสาร 6. นายภูสิทธิ์ เรืองคำ

นิทานภาพเรื่อง ผู้ใหญ่จรัส

ภาพที่ 4.29 นิทานภาพผลงานนักศึกษา จากการบูรณาการเรียนการสอน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษา “การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน พัฒนาการของชุมชนสายตริพัฒนา 3 จากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีตีผึ้ง วงจรชีวิตผึ้ง แหล่งอาหารและที่อยู่ของผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3
3. เพื่อศึกษาคุณค่า และมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3
4. เพื่อค้นหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชนสายตริพัฒนา 3

งานวิจัยนี้ ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Base Research: CBR) คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ประกอบการสรุปภาพรวม (Generalization) เพื่อให้ผลจากการศึกษาวิจัยครอบคลุมทั้งมิติเชิงลึกและกว้าง โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน การรวมกลุ่มของชุมชน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งผล การดำเนินงานจากการทำกิจกรรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการทำงานร่วมกันของ คนในชุมชน และการทำกิจกรรมสาธารณะของประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เพื่อสร้างข้อสรุป ร่วมกันในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคณะผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาโดยสรุป ดังต่อไปนี้

- 5.1 สรุปผลการศึกษา
- 5.2 อภิปรายผล
- 5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนสายตริพัฒนา 3

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตั้งอยู่ที่ ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ มี ลักษณะแผนผังชุมชนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวจากทิศตะวันตก ไปทางทิศตะวันออก ระยะเริ่ม ก่อตั้งชุมชน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 800 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่อยู่อาศัย 50 ครัวเรือน ๆ ละ 2 ไร่ รวมเป็น 100

ไร่ พื้นที่ทางการเกษตรครัวเรือนละ 13 ไร่ รวมเป็น 650 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 50 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด ปัจจุบัน มีราษฎรอาศัยอยู่ 67 ครัวเรือน ประชากร 353 คน เพศชาย 176 คน เพศหญิง 177 คน ภูมิประเทศมีลักษณะลาดเอียง เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่พืชสวน ประชากรประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย และอาชีพรับจ้าง เป็นต้น ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีระยะทางห่างจากอำเภอบ้านกรวด 10 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 76.5 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับชุมชนสายตริพัฒนา 2 หมู่ที่ 9

ทิศใต้ ติดกับประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันออก ติดกับชุมชนสายตริ 4 หมู่ที่ 7

ทิศตะวันตก ติดกับชุมชนสายตริพัฒนา 4 หมู่ที่ 11

5.1.2 ประวัติศาสตร์ชุมชนสายตริพัฒนา 3

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ก่อตั้งในปี พุทธศักราช 2521 – ปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 41 ปี โดยใช้ชื่อหมู่บ้านครั้งแรกว่า “หมู่บ้านตัวอย่าง” ตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งทางความคิดเห็นด้านระบอบการปกครอง โดยช่วง พุทธศักราช 2518 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ร่วมมือกับกองกำลังเขมรแดง ทำสงครามกองโจรกับกองกำลังของรัฐบาลไทย เผาทำลายบ้านเรือนราษฎรไทย วางกับระเบิดตามเส้นทางในหมู่บ้าน และเส้นทางเข้าสู่พื้นที่ทำกินของเกษตรกร วางกำลังซุ่มโจมตีเจ้าหน้าที่ รวมทั้งราษฎรที่เป็นฝ่ายรัฐบาลไทย ที่นำกำลังเข้าปราบปราม ด้วยเหตุนี้ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ปัญหา ทางราชการจึงปรับสภาพหมู่บ้านตามแนวชายแดนขึ้นใหม่เป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 100 หลังคาเรือน โดยระยะแรกของการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่นั้น ทางราชการเปิดรับอาสาสมัครประชาชนภายในจังหวัดบุรีรัมย์มาลงทะเบียน และให้สิทธิ์จับสลากเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ อำเภอละ 5 ครอบครัว โดยรัฐบาลจัดสรรพื้นที่ให้ครัวเรือนละ 15 ไร่ แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย 2 ไร่ และที่ดินทำกิน 13 ไร่ จัดตั้งเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา และฝึกอบรมราษฎรอาสาสมัครเหล่านั้นตามโครงการไทยอาสาป้องกันชาติ จัดเป็นกองกำลังผสมระหว่างกองกำลังพลเรือน ตำรวจภูธร ตำรวจตระเวนชายแดน ทหารอาสาสมัครรักษาดินแดน เพื่อเข้าสกัดกั้น โต้ตอบ และปราบปรามการแทรกซึมบ่อนทำลายของฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเพื่อยับยั้งการรุกล้ำอธิปไตยของไทยจากฝ่ายเขมรแดง

จากการเปิดให้ลงทะเบียน เพื่อให้สิทธิ์เข้ามาอยู่ในพื้นที่แก่ประชาชนจากทุก

อำเภอกว่าจังหวัดบุรีรัมย์ ในระยะแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านนั้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ 3 ชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาว และชาติพันธุ์กูย รวมมีประชาชนเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยในยุคก่อตั้งชุมชน 50 ครัวเรือน

พุทธศักราช 2521 ซึ่งเป็นปีแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านตัวอย่าง ปรากฏว่าประชาชนที่ลงทะเบียนเพื่อรับสิทธิเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่สละสิทธิ์จำนวนมาก แต่ยังคงมีกลุ่มบุคคลที่ยืนยันรับสิทธิจากทางรัฐบาล และได้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง 4 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านตัวอย่าง 1 - 4 ให้ขึ้นตรงกับชุมชนสายตริ 5 ซึ่งมีฐานะเป็น “เขต” ในขณะนั้น มีหัวหน้าเขต คือ นายยี โชนสันเทียะ เป็นผู้ปกครอง ให้อยู่ภายใต้การปกครองของตำบลหนองไม้งาม ซึ่งมีผู้ใหญ่พิมพ์ โตหนองหว้า เป็นผู้ปกครองอีกชั้นหนึ่ง ในปีเดียวกัน หมู่บ้านตัวอย่าง 1- 4 ได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน และแยกการปกครองออกเป็น 4 หมู่ คือ หมู่บ้านสายตริพัฒนา 1 หมู่ที่ 8, หมู่บ้านสายตริพัฒนา 2 หมู่ที่ 9, หมู่บ้านสายตริพัฒนา 3 หมู่ที่ 10, หมู่บ้านสายตริพัฒนา 4 หมู่ที่ 11 และจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรก โดยหมู่บ้านสายตริพัฒนา 3 หมู่ที่ 10 ได้เลือกนายยี โชนสันเทียะ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ในปีแรกของการก่อตั้งชุมชน ทางราชการได้ชุดสระน้ำสาธารณะเพื่อใช้อุปโภคบริโภคประจำชุมชน 1 สระ ซึ่งต่อมาสระดังกล่าวถูกเรียกว่า “สระพ่อบุญมา”

วิถีชีวิตของประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 นับตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนในปี พุทธศักราช 2521 - 2538 การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความยากลำบาก แม้ว่าพื้นที่ตั้งชุมชนจะมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณป่าไม้ และสัตว์ป่า เช่น กระตัง เก้ง หมูป่า กระเจิง หมิหมา หมิควาย ช้าง เป็นต้น แต่ด้วยอันตรายจากภัยสงครามจึงทำให้เกิดความหวาดระแวงต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เช่น การปล้นสะดมจากกองกำลังต่างชาติ ส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่ด้วยความกล้าหาญ และวางแผนดินเกิดจึงอดทนต่อสู้อันตรายท่ามกลางสถานการณ์สงคราม โดยปรับวิถีการดำเนินชีวิตให้เกิดความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การสร้างหลุมหลบภัยขนาดเล็กไว้ประจำครัวเรือน ในเวลาทำไร่ทำสวน หรือเก็บผลผลิตทางการเกษตร จะรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ออกไปทำงานเพื่อป้องกันอันตราย ไม่ออกนอกเขตสถานเวลากลางคืน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ทั้งเล็กน้อย และรุนแรงที่เกิดผลกระทบต่อราษฎรไทยชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตลอดระยะเวลา 17 ปี ของสถานการณ์สงคราม ดังนี้

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2528 เกิดเหตุการณ์กระสุนปืนใหญ่จากกองกำลังต่างชาติ ยิงเข้ามาตกบริเวณชุมชนสายตริพัฒนา 3 เหตุการณ์ครั้งนั้น ส่งผลให้ราษฎรไทยจำนวน 5 คน เสียชีวิต คือ 1. เด็กหญิงพรทิพย์ ชะงอนรัมย์ อายุประมาณ 5 ปี 2. นางสาวอำนวย ตริวิเศษ อายุประมาณ 19 ปี 3. นายสมัย ชีรัมย์ 4. นางทองศรี ชีรัมย์ 5. หญิงไม่ทราบชื่อ และบาดเจ็บ 1 ราย คือ นางอุ่ม (ไม่ทราบนามสกุล) หลังจากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ประชาชนเริ่มให้ความสำคัญกับการสร้างหลุมหลบภัยภายในพื้นที่อาศัยของตนเองมากขึ้น และทางราชการได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น โดยการสร้างหลุมหลบภัยขนาดใหญ่ภายในชุมชน ซึ่ง 1 ใน 2 ของหลุมหลบภัยถูกก่อสร้างเป็นร้านค้าสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน

พุทธศักราช 2528 นอกจากทางราชการให้ความช่วยเหลือสร้างหลุมหลบภัยแล้ว จากเหตุกระสุนปืนใหญ่ฝ่ายตรงข้ามตกภายในชุมชน ได้สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทางราชการยังได้ให้ความช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคด้วย เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ปลากระป๋อง เป็นต้น โดยเฉพาะปลากระป๋องนั้น รัฐบาลไทยได้รับความช่วยเหลือจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประชาชนที่เคยผ่านเหตุการณ์ เรียกปลากระป๋องดังกล่าวว่า “ปลากระป๋องญี่ปุ่น” ตามชื่อของประเทศที่ให้ความช่วยเหลือ ส่วนบ้านเรือนที่เกิดความเสียหายจากสงคราม หรือประชาชนที่ไม่มีงบประมาณก่อสร้างบ้านเรือนตามแบบมาตรฐานได้ รัฐบาลไทยได้ช่วยเหลือสร้างที่อยู่อาศัยขึ้นใหม่ให้ประชาชนทุกครัวเรือน โดยได้รับความช่วยเหลือออกแบบและควบคุมการก่อสร้างโดยวิศวกรชาวเยอรมัน โดยแบบบ้านดังกล่าวมีลักษณะใต้ถุนโล่งสูง ใช้เสา 9 ต้น ห้องนอน 2 ห้อง และมีระเบียงเชื่อมติดกับบันไดขึ้นบ้าน ประชาชนในพื้นที่จึงนิยมเรียกแบบบ้านดังกล่าวว่า “บ้านเยอรมัน” ตามชื่อประเทศของวิศวกรผู้ออกแบบควบคุมการก่อสร้าง

พุทธศักราช 2530 นายยี โชนสันเทียะ ได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และได้จัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งนายจำรัส โสตา ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่บริหารปกครองชุมชนสายตริพัฒนา 3 สืบต่อมา ภายหลังจากรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเพียง 1 ปี ได้เกิดเหตุการณ์โจรเขมรปล้นกระบือของประชาชนในชุมชน แต่จากการสนทนา สืบค้นข้อมูลร่วมกับประชาชน ปรากฏข้อมูลว่า “เหตุการณ์โจรเขมรปล้นกระบือนั้น สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากพ่อชาวไทยที่ติดต่อซื้อขาย โค กระบือ กับพ่อค้าประเทศเพื่อนบ้าน แต่ไม่จ่ายเงินค่าซื้อขาย โค กระบือตามที่ตกลงกัน เป็นสาเหตุให้เกิดความไม่พอใจ จึงนำกำลังข้ามเข้ามาปล้นฝั่งประเทศไทยดังกล่าว ส่วนอีกหนึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ กองกำลังต่างชาติได้จับกุมทหารพราน 2 นาย ขณะเข้าไปหาอาหารในป่า แต่ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยได้ประสานกับฝ่ายตรงข้ามในระดับพื้นที่ และได้รับการปล่อยตัวกลับมาด้วยความปลอดภัย สำหรับระบบสาธารณสุขโรค ทางราชการได้ขุดสระน้ำสาธารณะขึ้นอีก 1 สระ ตามโครงการสร้างงานในชนบท (กสข.) ซึ่งอยู่ติดกับสระน้ำสาธารณะสระเดิม เพื่อให้ชุมชนมีน้ำอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ และในปี พุทธศักราช 2542 สระดังกล่าวที่มีความตื้นเขินได้รับการขุดลอก และขยายให้กว้างขึ้น ในพื้นที่ 8 ไร่ โดยศูนย์บริการเกษตรกรรมเคลื่อนที่

พุทธศักราช 2537 สถานการณ์สู้รบตามแนวชายแดนระหว่างไทย และประเทศเพื่อนบ้านยังไม่สงบ แม้ว่าประชาชนในพื้นที่จะพยายามระมัดระวังในเวลาออกไปทำงานตามไร่ตามสวน เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน แต่ได้เกิดเหตุการณ์ทหารเขมรจับตัวนายมวย สายกระสุน และนายปุน นกแก้ว เพื่อเรียกค่าไถ่ ญาติต้องนำเงินมาไถ่ตัวคนละ 25,000 บาท จึงถูกปล่อยออกมาด้วยความปลอดภัย และในปีเดียวกันนั้นเอง นายมวย สายกระสุน และญาติอีกจำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1. นายปุน นกแก้ว 2. นางงาน ยงทวี 3. นายด้วง สงคริน

4. นางสาว โพธิสาร 5. นางสนุ เตียประโคน ถูกทหารเขมรแดงจับตัวไปเรียกค่าไถ่อีกครั้ง ขณะออกไปทำไร่มันสำปะหลัง แต่ในครั้งนีทางรัฐบาลไทยได้ประสานกับฝ่ายเขมรเพื่อให้ปล่อยตัวราษฎรไทย และทหารเขมรได้ปฏิบัติตามคำร้องขอของรัฐบาลไทย จึงไม่ต้องเสียเงินค่าไถ่ในครั้งนี

พุทธศักราช 2557 มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนจากนายจำรัส โสตา ซึ่งเกษียณอายุราชการ โดยนายมังกร จินกา เข้ามารับตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์ในช่วงนี้ เป็นช่วงที่สงบจากภัยสงครามแล้ว ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้กลับมาดำเนินชีวิตในสถานการณ์สงบสุข ร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ

5.1.3 องค์ความรู้วัฒนธรรมความเชื่อ

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีความเชื่อ และศรัทธาต่อผีเจ้าพ่อบุญมาร้อยรังเป็นอย่างมาก การเกิดขึ้นของศาลเจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง ได้กลายเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงจิตใจของกลุ่มคนต่างถิ่น ต่างภาษา ต่างชาติพันธุ์ ซึ่งมารวมกันเป็นชุมชนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป ประชาชนในชุมชนเชื่อว่าผีเจ้าพ่อ เป็นผีบรรพบุรุษที่จะคอยปกป้องรักษาลูกหลานให้เกิดความสงบสุข เมื่อมีการตั้งถิ่นฐานชาวบ้านจึงมีการตั้งศาลเจ้าพ่อ เพื่อกราบไหว้ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ

ศาลเจ้าพ่อบุญมา ตั้งขึ้นใน พุทธศักราช 2523 ภายหลังการก่อตั้งหมู่บ้าน 2 ปี ระยะเวลาแรก ประชาชนในชุมชนเรียกว่า”ศาลเจ้าพ่อบุญมา” ซึ่งมีเรื่องเล่าถึงที่มาของศาลเจ้าพ่อบุญมาว่า ในพุทธศักราช 2521 เมื่อประชาชนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น บริเวณหมู่บ้านซึ่งมีต้นไม้หนาแน่น จึงถูกปรับพื้นที่เพื่อสร้างบ้านเรือน และพื้นที่ทำกิน ในบรรดาดินไม้ที่ถูกตัดโค่นลงเพื่อปรับพื้นที่นั้น มีต้นไม้ใหญ่กลางหมู่บ้านที่ยังคงยืนต้นอยู่ได้โดยไม่ถูกโค่นทำลาย มีสาเหตุมาจากระยะแรกของการปรับพื้นที่เพื่อสร้างบ้านเรือน และที่ทำกิน รวมทั้งการขุดสระเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคนั้น มีความพยายามที่จะโค่นต้นไม้ใหญ่ดังกล่าวเช่นกัน เพียงแต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจาก รถแบคโฮ ที่ใช้สำหรับโค่นต้นไม้ใหญ่ให้โค่นลงนั้นเครื่องดับลง แม้จะพยายามถึง 3 ครั้ง เชื่อกันว่าต้นไม้ใหญ่นี้มีเทวดารักษาอยู่ จึงยกเลิกแผนการที่จะโค่นต้นไม้ใหญ่นี้

ดังนั้น ต้นไม้ใหญ่นี้จึงยังคงยืนต้นอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้ เมื่อประชาชนอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนมากขึ้น จึงเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้าน และเริ่มดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมของตน โดยนายจำรัส โสตา เป็นผู้นำในการริเริ่มสร้างศาลดังกล่าวขึ้น และตั้งชื่อว่า “ศาลเจ้าพ่อบุญมา

สาเหตุที่ตั้งชื่อศาลว่า เจ้าพ่อบุญมา เนื่องจากเกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นกับพ่อจำรัสเอง คือ ช่วงค่ำวันหนึ่ง ใน พุทธศักราช 2521 หลังจากที่นายจำรัสไปตัดไม้เพื่อนำมาต่อเติมบ้าน ขณะที่กำลังเดินกลับเข้าหมู่บ้าน ได้พบผู้ชายสูงวัยคนหนึ่ง กำลังเดินเข้าเขตหมู่บ้าน จึงเดินสนทนาพูดคุยมาด้วยกัน ด้วยคิดว่าเป็นคนที่อพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านใหม่เช่นเดียวกับตนเอง ก่อนจะเดินไป

ถึงต้นไทรใหญ่ประมาณ 100 เมตร พ่อจ๋ารัสปวดปัสสาวะ จึงแวะข้างทางเพื่อทำธุระ ขณะที่ผู้ชายคนดังกล่าวเดินล่วงหน้าไปก่อน เมื่อทำธุระเสร็จ นายจ๋ารัสจึงหันกลับมาเพื่อเดินทางกลับบ้านต่อ และเห็นผู้ชายสูงวัยที่ร่วมทางมาเดินเข้าไปบริเวณโคนต้นไทรใหญ่ และหายเข้าไปในต้นไทรนั้น สร้างความประหลาดใจแก่นายจ๋ารัสอย่างยิ่ง และเชื่อว่าผู้ชายคนนี้ไม่ใช่คนธรรมดาทั่วไปแน่นอน ดังนั้น เมื่อตั้งศาล จึงตั้งชื่อว่า ศาลเจ้าพ่อบุญมา โดยให้เหตุผลว่า มาจากคำ 2 คำ คือ “บุญ” หมายถึง ผู้ชายคนที่หายเข้าไปในต้นไทรนั้นเป็นผู้มีบุญ เป็นเทวดาอารักษ์ และคำว่า “มา” หมายถึง เดินมาด้วยกัน พุดคุยกันมาเหมือนคนธรรมดาทั่วไป จึงรวมเป็นคำว่า “บุญมา” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อศาลศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ส่วนคำว่า “ร้อยรัง” ที่เป็นคำต่อท้ายของคำว่า “เจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง” นั้น เกิดเมื่อ พุทธศักราช 2561 เมื่อชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวในโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของรัฐบาล ดังนั้น ในการนำเสนอความโดดเด่นของชุมชน และเป็นคำที่เรียกง่ายติดหู จึงนำจำนวนของรังผึ้งที่มีอยู่บนต้นไทรประจำหมู่บ้านนับร้อยรังมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน และศาลเจ้าพ่อบุญมา เพื่อให้เรียกชื่อ และจดจำง่ายว่า “บ้านผึ้งร้อยรัง” และ “ศาลเจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง”

ศาลเจ้าพ่อบุญมา เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญอย่างหนึ่งที่นำมาสู่การเกิดชุมชนผึ้งร้อยรัง เนื่องจาก ประมาณ พุทธศักราช 2534 มีผึ้งหลวงมาทำรังบนต้นไทรเป็นครั้งแรกภายหลังการตั้งศาลเจ้าพ่อบุญมาในปี พุทธศักราช 2523 ปรากฏว่าผึ้งหลวงเริ่มทำรังเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นที่มาของความเชื่อในชุมชนที่ว่า “ศาลเจ้าพ่อบุญมาคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้ผึ้งหลวงอพยพเข้ามาทำรังเพิ่มมากขึ้น” ดังนั้น เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ชุมชนสายตริพัฒนา 3 จะจัดพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมาทุกปี

5.1.4 องค์ความรู้ด้านประเพณี

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีประเพณีวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตาม ฮิต 12 คลอง 14 เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ในภาคอีสาน แต่ประเพณีในบางเดือนอาจมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ด้วยเหตุผลทางสภาพภูมิศาสตร์ และการประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทั้ง 12 เดือน ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 พบว่า ยังคงอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ร่วมทำกิจกรรมสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญต่าง ๆ ส่วนประเพณีท้องถิ่นที่ประชาชนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 ถือปฏิบัติร่วมกันมา โดยยึดโยงความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน คือ ศาลเจ้าพ่อบุญมาร้อยรัง และผึ้ง ก่อเกิดเป็นประเพณีความเชื่อที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ประเพณี พิธีกรรมของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเจ้าพ่อบุญมา และผึ้ง ประกอบด้วย 3 ประเพณี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประเพณีสงฆ์น้ำศาลเจ้าพ่อบุญมา จัดขึ้นในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี เพื่อเป็นการเชนสรวงบูชาศาลเจ้าพ่อบุญมา และเพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นแก่ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นพิธีกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันของประชาชนในชุมชน โดยมีเจ้าพ่อบุญมาร้อยเรียงเป็นสื่อกลางของความเชื่อ ความศรัทธา ลักษณะของพิธีกรรม พิธีเริ่มขึ้นช่วงเช้าตรู่ของวันที่ 13 เมษายน ประชาชนในชุมชนจะนำผลไม้ อาหารหวานคาว น้ำดื่ม และสุรา ตามกำลังของแต่ละครอบครัวจะหามาได้ เพื่อนำมาเซ่นไหว้เจ้าพ่อบุญมาร่วมกัน หลังจากนั้น นำน้ำอบน้ำหอมที่เตรียมมา สรงรูปปั้นเจ้าพ่อบุญมา เพื่อความเป็นสิริมงคล เกิดความสุสงบร่มเย็นแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน จากนั้นจึงนำน้ำอบน้ำหอมที่เหลือจากการสรงเจ้าพ่อบุญมา นำมาสรงผู้สูงอายุผู้เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ซึ่งมาร่วมในพิธี ขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรม คือ การนำผลไม้ เครื่องเซ่นต่าง ๆ ที่ผ่านการเซ่นไหว้เจ้าพ่อบุญมาแล้ว มาแจกจ่ายกัน เพื่อนำไปรับประทาน โดยเชื่อกันว่า ผลไม้ และเครื่องเซ่นที่ผ่านพิธีกรรมแล้ว เมื่อนำไปรับประทานจะเกิดความเป็นสิริมงคล หายจากโรคร้ายต่าง ๆ ได้

สาเหตุประการสำคัญที่กำหนดเอาวันที่ 13 เมษายนของทุกปี เป็นวันสงฆ์น้ำเจ้าพ่อบุญมา เนื่องจากตรงกับเทศกาลสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย ซึ่งยึดถือสืบมาแต่โบราณ ลูกหลาน หรือประชาชนที่ไปทำงานต่างถิ่น จะกลับมาร่วมเฉลิมฉลองเทศกาลสงกรานต์ที่บ้าน และกลับมาเยี่ยมครอบครัวของตนเอง จึงถือว่าเป็นโอกาสเหมาะสมในการได้ร่วมกันสงฆ์น้ำเจ้าพ่อบุญมา รดน้ำดำหัว ขอพรพ่อแม่ และผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อความเป็นสิริมงคล

2. ประเพณีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อบุญมา กำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี เป็นประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ที่จัดขึ้นสืบต่อกันมาตั้งแต่ พุทธศักราช 2535 เพื่อเป็นการบวงสรวง ขอขมาเจ้าพ่อบุญมา และเป็นการขออนุญาตขึ้นตีสาน้ำผึ้ง นำมาจำหน่ายเป็นรายได้ของประชาชนในชุมชน ประเพณีดังกล่าว ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป โดยได้เข้าร่วมพิธีบวงสรวง และรอซื้อน้ำผึ้งเดือน 5 ที่เชื่อกันว่ามีสรรพคุณและคุณภาพสูง ต่อมา พุทธศักราช 2562 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์เล็งเห็นคุณค่า และความสำคัญของประเพณีดังกล่าว จึงประกาศยกขึ้นเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น ให้การสนับสนุนงบประมาณ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ บรรจุประเพณีตีสาน้ำผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ไว้ในปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ ปี พุทธศักราช 2563 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ประเพณีตีสาน้ำผึ้ง ไม่ได้จัดอยู่ในประเพณีตามฮีต 12 คลอง 14 ที่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล แต่เป็นประเพณีที่ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ร่วมกันยึดถือปฏิบัติสืบต่อร่วมกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 27 ปี แสดงให้เห็นถึงการทำความเข้าใจร่วมกัน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันของ

ประชาชนในชุมชนที่สามารถรักษา และสืบสานประเพณีอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้ยังคงอยู่ได้ จนกระทั่งหน่วยงานภาครัฐเห็นความสำคัญ ยกขึ้นเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น และบรรจุเข้าใน ปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดดังกล่าว

3. ประเพณีบุญเบิกบ้าน จัดขึ้นในวัน ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 เพื่อเป็นการบวงสรวงขอพร เจ้าพ่อบุญमार้อยรัง เทวดาอารักษ์ ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล พืชพรรณธัญญาหารงอกงามอุดม สมบูรณ์ เป็นการทำพิธีขอพรเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่ฤดูกาลเพาะปลูก และสาระสำคัญของประเพณี บุญเบิกบ้านชุมชนสายตริพัฒนา 3 คือ การประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีที่ตายจาก ประเพณีผีตม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 อีกประการหนึ่งด้วย พิธีกรรมจะเริ่มต้นในช่วงเช้าของวัน ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 โดยการบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมา ด้วยเครื่องเซ่นไหว้ที่ประชาชนแต่ละครอบครัว เตรียมมา เมื่อพิธีบวงสรวงเสร็จสิ้น จะร่วมกันประกอบพิธีเสี่ยงทาย โดยการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายที่ เตรียมไว้ไปตามลำดับ โดยบั้งไฟบั้งแรกที่จุด จะเป็นการจุดบูชาเจ้าพ่อบุญมา และบั้งต่อไปเป็นการ จุดเพื่อเสี่ยงทายสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในปีนั้น เช่นเสี่ยงทายนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจะมี นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านมากหรือน้อยเสี่ยงทายผีตมจะมีผีกลับมาทำรังที่ต้นไทรมาก ขึ้นหรือไม่เสี่ยงทายฟ้าฝนว่าฝนจะดีจะแล้งหรือไม่เสี่ยงทายพืชผลทางการเกษตรว่าผลผลิตจะดี และราคาจะสูงหรือไม่ เป็นต้น

ในการทำนาย ให้ถือเอาการขึ้นของบั้งไฟที่จุดเป็นเกณฑ์ หากขึ้นตรง และสูง คำทำนายจะเป็นไปในทางดี หากไม่ขึ้น หรือขึ้นไม่ตรง ไม่สูง คำทำนายจะเป็นไปในทางไม่ดี เมื่อเสร็จสิ้นการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายแล้ว ประชาชนทุกคนจะไปร่วมทำบุญตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศล ให้แก่ผีที่ตายเป็นลำดับต่อไป ความเชื่อเกี่ยวกับการเสี่ยงทายดังกล่าว บุญยงค์ เกศเทศ (2550 : 88-89) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า ลักษณะนิสัยของคนไทยเรานั้น นิยมเสี่ยงทายกันมาแต่โบราณกาล โดยเชื่อกันว่าจะอำนวยโชคลาภ ความมั่งมีศรีสุขให้แก่ตนเอง และครอบครัว ในทางตรงกันข้าม อาจบันดาลให้เกิดความหายนะได้เช่นกัน ดังเช่นการเสี่ยงทายที่มีบันทึกไว้ในวรรณคดีเก่า ๆ เช่นเสี่ยงทายน้ำ ในเรื่องลิลิตพระลอเสี่ยงเทียน ในบทละครอิเหนาเสี่ยงปลุกต้นไม้ ในนิทานพื้นบ้าน ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

หากสืบค้นความเชื่อเกี่ยวกับการเสี่ยงทายในสังคมไทย จะพบว่า อีกนัยหนึ่ง เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากคติทางพระพุทธศาสนา โดยถือเอาเหตุการณ์ลอยกระทงคำเสี่ยงทายของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งพระองค์หยุดการบำเพ็ญทุกรกิริยาหันกลับมาฉันอาหาร โดยเสี่ยงทายว่า ถ้าจะได้ตรัสรู้เป็นพระบรมโลกนาถ ขอให้ลอยกระทงคำจลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป แม้หากไม่สำเร็จตามประสงค์ ก็จงลอยลงไปตามกระแสน้ำ ปรากฏว่า กระทงคำได้ลอยเลื่อนทวนกระแสน้ำไปไกลประมาณ 80 ศอก และจมลงภพพิมานของพญากาลนาคราช

ในปัจจุบัน ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ยังคงปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ไปตามวาระเทศกาล และทุกพิธีกรรมจะมีเจ้าพ่อบุญมา และผี้ง เข้ามาเป็นส่วนเกี่ยวข้องสำคัญเสมอ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อเจ้าพ่อบุญมาอย่างมาก และทุกกิจกรรมจะร่วมกันทำให้สำเร็จด้วยความสามัคคี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ที่ร่วมกันปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน

5.1.5 องค์ความรู้อาหารพื้นถิ่น

องค์ความรู้อาหารพื้นถิ่นของชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นสิ่งสะท้อนวิถีภูมิปัญญาด้านอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการประยุกต์ดัดแปลงให้เกิดความน่าสนใจ แต่ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าทางโภชนาการอย่างเต็มเปี่ยม ซึ่งชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีวัฒนธรรมด้านอาหารที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ ดังนี้

1. ยำลูกผึ่ง (ก้อยลูกผึ่ง) เครื่องปรุง ลูกผึ่ง หรือตัวอ่อนผึ่ง ตะไคร้ หัวหอม ต้นหอม ผักชี ยี่ห่วย พริกสด น้ำมะนาว น้ำปลา ข้าวคั่ว เครื่องปรุงรส

วิธีปรุง นำรังผึ่งซึ่งมีลูกผึ่งอยู่ภายในไปนึ่ง หรือต้ม เพื่อให้รังละลายเหลือเพียงตัวอ่อนผึ่ง จากนั้น ซอยตะไคร้ หัวหอมต้นหอม ผักชี ยี่ห่วย พริกสด เป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่คลุกเคล้าคนให้เข้ากันกับลูกผึ่ง ปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำมะนาว เครื่องปรุงรส ใส่ข้าวคั่วเพิ่มความหอมตามความชอบใจ

2. น้ำพริกมะม่วง (โปะสวาย) เครื่องปรุง หมูเนื้อสันย่าง หรือไก่บ้านย่าง ตะไคร้ซอย หอมซอย กระเทียมซอย ใบมะกรูดซอย มะม่วงดิบ พริกแห้ง น้ำปลา เครื่องปรุงรส

วิธีปรุง นำตะไคร้ซอย หอมซอย กระเทียมซอย ใบมะกรูดซอย พริกแห้ง ไปคั่วรวมกันเพื่อเพิ่มความหอม จากนั้น ซอยหมูเนื้อสันย่าง (ไก่บ้านย่าง) มะม่วงดิบ โขลกรวมกันให้ละเอียด ปรุงรสด้วยน้ำปลา และเครื่องปรุงรสตามชอบใจ

3. แกงเปรอหน่อไม้ เครื่องปรุง หน่อไม้ เห็ดละโงก เห็ดขม เห็ดหน้าขาว ใบชะอม ใบแมงลัก ข่า ตะไคร้ น้ำใบย่านาง ข้าวเปลือก น้ำปลาร้า

วิธีปรุง ต้มน้ำปลาร้าให้เดือด ยกกลงกรองให้สะอาด จากนั้น ต้มน้ำคั้นใบย่านาง พอเดือด ใส่ตะไคร้ หอมแดง พริกสด ที่โขลกหยาบ ๆ ลงไป คนให้เข้ากัน แล้วใส่หน่อไม้ เห็ดละโงก เห็ดขม เห็ดหน้าขาว ใบชะอม ใบแมงลัก รอจนเดือดอีกครั้ง ปรุงด้วยน้ำปลา น้ำปลาร้า เมื่อผักเริ่มสุก จึงใส่ข้าวเปลือกคนให้เข้ากัน

4. หมกปลาชิว (หมกจิงวา) เครื่องปรุง ปลาชิว ต้นหอม ผักชีลาว ใบแมงลัก พริก ข่า ตะไคร้ หัวหอม กระเทียม กระชาย น้ำปลาร้า (เกลือ, น้ำปลา)

วิธีปรุง นำต้นหอม ผักชี ใบแมงลัก หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ น้ำปลาร้า ห่อใส่ใบตอง แล้วนำไปหมก หรือปิ้งให้สุกพร้อมกับ พริก ข่า ตะไคร้ หัวหอม กระเทียม กระชาย ที่โขลก

ละเอียดแล้ว คลุกเคล้าให้เข้ากันกับปลาชิว หรือ ไก่บ้าน ใส่สมุนไพรพื้นบ้าน ได้แก่ พริก ค่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ปรงรสให้เข้ากัน เป็นอาหารพื้นถิ่นที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

4. จะแกนน้อยลอยหิมะ (หมาน้อยลอยหิมะ) เครื่องหมาน้อย หรือผักเขียว เป็นพืชที่พบมากในพื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยปกติจะนำไปมารับประทานเป็นผักรับประทานร่วมกับ น้ำพริก หรือลาบ และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางจังหวัด เช่น สกลนคร เป็นต้น นิยมนำมาประกอบเป็นอาหารคาว เช่น ลาบใบหมาน้อย คุณสมบัติของใบหมาน้อย เมื่อนำมาผสมอาหารจะมีลักษณะเป็นวุ้น ต่อมา ได้ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ประยุกต์ทำเป็นอาหารหวาน โดยมีส่วนประกอบ และวิธีทำ ดังนี้ ส่วนประกอบ ใบหมาน้อย 1 กำมือ (ประมาณ 40 ใบ) น้ำเปล่า 2 ลิตร น้ำตาลทราย 1 แก้วตวง เกลือ ครึ่งช้อนชา

วิธีทำ นำใบหมาน้อยมาขยำในน้ำ พร้อมกับน้ำตาลทราย แล้วใช้ตะแกรงกรองเอาหยากเยื่อออก ประมาณ 3 รอบ นำน้ำใบหมาน้อยที่กรองแล้วใส่ภาชนะในตู้เย็น หรือปิดฝาวางไว้ในอุณหภูมิห้องปกติ 1 – 3 คืน (อย่างต่ำ 1 คืน) รุ่งเช้า น้ำใบหมาน้อยที่แช่ไว้จะมีคุณสมบัติเป็นวุ้น ลักษณะคล้ายกับเจลาติน นำมิดมาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ พอดีคำ ใส่ถ้วย ราดด้วยน้ำกะทิ นำไปรับประทานได้ สาเหตุที่เรียกชื่ออาหารหวานชนิดนี้ว่า จะแกนน้อยลอยหิมะ เนื่องจากเรียกชื่อตามภาษาเขมรถิ่นไทย โดยคำว่า จะแกนน้อย แปลว่า หมาน้อย เรียกตามชื่อของพืชที่นำมาประกอบอาหารหวานชนิดดังกล่าว ส่วนคำว่า ลอยหิมะ เป็นการเปรียบเทียบกับน้ำกะทิ ซึ่งมีสีขาวเหมือนหิมะ

อาหารพื้นถิ่น เป็นอาหารที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาของคนชาวบ้าน วัตถุประสงค์ได้ตามท้องถิ่นนั้น ๆ วิธีการ ขั้นตอน ไม่ซับซ้อน แต่แสดงให้เห็นถึงการสั่งสมพลังภูมิปัญญา จากการสังเกต การทดลอง ปรับปรุง และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการประยุกต์ ปรับเปลี่ยนให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์จึงถูกผลิตขึ้นมาจากนักท่องเที่ยว และผู้มาเยือน แม้ว่าเมี่ยงคำจะมีส่วนประกอบของเครื่องเคียงเหมือนกันในหลายพื้นที่ แต่สำหรับเมี่ยงคำของชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ โดยใช้น้ำผึ้งแท้ทำน้ำเมี่ยง จึงทำให้รสชาติของน้ำเมี่ยงหอมหวานเป็นพิเศษ โดยมีส่วนประกอบ และวิธีทำ ดังนี้ น้ำผึ้งแท้ กะปิ มะนาว พริกสด ขิงสด ตะไคร้ หัวหอม ถั่วลิสง เนื้อมะพร้าว ใบชะพลู

วิธีทำน้ำเมี่ยง สามารถใช้น้ำผึ้งแท้สดเป็นน้ำเมี่ยงได้โดยไม่ต้องมีส่วนผสมอื่น หรือหากต้องการรสชาติที่เข้มข้นขึ้น ให้นำกะปิผสมเข้ากับน้ำผึ้งให้เป็นเนื้อเดียวกัน หั่นมะนาว พริกสด ขิงสด ตะไคร้ ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ชามแยกแต่ละชนิด นำถั่วลิสง และเนื้อมะพร้าวไปคั่วไฟให้แห้ง เพื่อเพิ่มความหอมมัน วิธีรับประทาน ตักส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เตรียมไว้ใส่ในใบชะพลูให้พอดีคำ ตักน้ำเมี่ยงราด รับประทานได้ทันที

5.1.6 สถานการณ์ปัญหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณี ตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของคณะนักวิจัยร่วมกับนักวิจัยชุมชน พบว่าสถานการณ์ปัญหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 พบว่า ปัจจุบันชุมชนกำลังเผชิญปัญหาในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้ง 5 ประการ ได้แก่

1. ชุมชนขาดการบริหารจัดการพื้นที่
2. ขาดความเข้าใจต่อการตีผึ้งแบบอนุรักษ์
3. ขาดความเข้าใจวงจรผึ้งอย่างถูกต้อง
4. ขาดการบริหารจัดการของเหลือจากผึ้งให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า
5. ขาดการพัฒนาด้านหีบห่อ หรือกล่องสำหรับบรรจุขวดน้ำผึ้ง

5.1.7 องค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้ง

กระบวนการศึกษาวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้งด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในจิตใจ เป็นการนำเสนอภาพรวมที่ประชาชนในชุมชนเคยรู้ เคยเห็นด้วยตนเองมาก่อน แต่ขาดความตระหนัก และให้ความใส่ใจ ดังนั้น คณะผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชน จึงร่วมกันค้นหาองค์ความรู้เกี่ยวกับผึ้งด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ขาด เพื่อชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ชุมชนมีอยู่ในปัจจุบันมีคุณค่ามหาศาลเพียงใด โดยมีรายละเอียดด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1.7.1 พัฒนาการของผึ้ง พบว่า นับตั้งแต่ พุทธศักราช 2534 ผึ้งหลวงรังแรกได้เริ่มมาทำรังบนต้นไทร แต่ยังคงมีจำนวนน้อย ในระยะแรก ชุมชนยังคงมองไม่เห็นคุณค่าของผึ้งเพียงเกิดความรู้สึกแปลกใจที่มีผึ้งมาทำรังบนต้นไทรในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ในขณะที่ประชาชนบางคน มีความเชื่อว่า ผึ้งหลวงที่มาทำรังนั้น เป็นบริวารของเจ้าพ่อบุญมา ซึ่งศาลถูกสร้างขึ้นในปีพุทธศักราช 2532

พุทธศักราช 2540 จำนวนรังผึ้งมีมากขึ้น และมีผู้เห็นคุณค่าของผึ้งเหล่านั้น คือ นายโกวิท หมีศรี และนายมังกร จินเภา โดยขอประมูลกับชุมชนในราคา 5,000 บาท เมื่อนำน้ำผึ้งไปขายในราคาขวดละ 80 บาท ปรากฏว่าได้เงินจำนวน 15,000 บาท

พุทธศักราช 2550 ราคาน้ำผึ้งสูงขึ้นอย่างชัดเจน เนื่องจากเจ้าของโรงน้ำตาลบุรีรัมย์ซึ่งเคยถูกหลอกให้ซื้อน้ำผึ้งปลอมมาตลอด ได้มาเห็นผึ้งบนต้นไทร จึงว่าจ้างนายโกวิท หมีศรี และนายมังกร จินเภา คนละ 600 บาท เพื่อขึ้นตีผึ้ง และจะรับซื้อทั้งหมดที่ตีลงมาได้ในราคาขวดละ 250 บาท

การขึ้นตีเอน้ำฝังบั้งนั้น สามารถตีเอน้ำฝังบั้งได้รังละ 3 ครั้ง โดยขึ้นตีครั้งแรกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ครั้งที่ 2 วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และครั้งที่ 3 ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 และยังคงถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่ขึ้นตีได้หลายครั้ง เนื่องจากไม่ได้ทำลายตัวฝั้ง ใช้วิธีไล่ตัวฝั้งออกจากรัง แล้วตัดเอาเฉพาะน้ำฝั้งบางส่วน ให้เหลือติดรังไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อให้ฝั้งสามารถกลับมาอาศัยรังและเติมน้ำหวานได้เหมือนเดิม หลังจากนั้น ทุกคนในชุมชน เริ่มเห็นคุณค่ามากขึ้น และตกลงร่วมกันที่จะให้ฝั้งเหล่านั้นเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

5.1.7.2 วงจรฝั้ง โดยปกติแล้ว ฝั้งหลวงชุมชนสายตริพัฒนา 3 จะกลับมาทำรังที่ต้นไทรใหญ่กลางหมู่บ้านทุกปี ในอดีตนั้น ช่วงวันและเวลาเข้ามาทำรังของฝั้งนั้นไม่สามารถกำหนดได้แน่นอน แต่สามารถกำหนดช่วงเดือนได้ คือ ฝั้งหลวงเข้ามาทำรังช่วงปลายเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน มากที่สุด ในขณะเดียวกัน ระยะเวลา 3 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่พุทธศักราช 2560-2562 จากข้อมูลการสังเกตของประชาชนในชุมชน พบการเข้ามาทำรังของฝั้ง ดังนี้

พุทธศักราช 2560 พบว่า ฝั้งเข้ามาทำรังวันที่ 13 พฤศจิกายน เวลา 13.00 น.

พุทธศักราช 2561 พบว่า ฝั้งเข้ามาทำรังเร็วขึ้น คือ วันที่ 28 กันยายน และยังคงมีฝั้ง จำนวน 5 รัง ที่ยังคงอยู่บนต้นไทร ไม่อพยพเข้าป่าลึกจนถึงปัจจุบัน

พุทธศักราช 2562 ฝั้งรังแรกเข้ามาทำรังในวันที่ 15 พฤศจิกายน และเมื่อถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปีที่ผ่านมา ฝั้งบนต้นไทรกลางหมู่บ้านจะเริ่มทยอยอพยพเข้าป่าลึกอาศัยทำรังในแถบชายแดนประเทศไทย และประเทศกัมพูชา จนกระทั่งไม่มีรังฝั้งเหลือบนต้นไทรแม้แต่รังเดียวเป็นเวลาประมาณ 4 เดือน นับตั้งแต่เดือนกรกฎาคมจนถึงปลายเดือนตุลาคม

พุทธศักราช 2561-2562 พบว่า ยังคงมีฝั้ง จำนวน 5 รัง ที่ทำรังอยู่บนต้นไทร ไม่อพยพเข้าป่าลึกตามวงจรการอพยพมาและกลับไปของฝั้งจนถึงปัจจุบัน

5.1.7.3 แหล่งอาหารฝั้ง จากการสำรวจแหล่งอาหารฝั้งตามธรรมชาติของคณะผู้วิจัย ร่วมกับประชาชนในชุมชน พบว่า พื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการทำรังของฝั้งหลวงเป็นอย่างมากทั้งแหล่งพืชอาหารฝั้ง และแหล่งน้ำอาหารฝั้ง ซึ่งแหล่งพืชอาหารฝั้ง ได้แก่ สวนปาล์มคาลิปตัส ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาพระยา ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร รวมทั้งสวนยางพารา ไร่มันสำปะหลังสวนลำไย สวนมะม่วงของเกษตรกรที่มีอยู่ทั้งภายในชุมชน และรอบชุมชน รวมถึงไม้ดอกประเภทต่าง ๆ อีกมากกว่า 21 ชนิด

5.1.7.4 ภูมิปัญญาในการตีฝั้ง การขึ้นตีฝั้ง จะดำเนินการในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปีโดยจะขึ้นตีเวลากลางคืน เพื่อป้องกันอันตรายจากฝั้งที่อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชน ลักษณะการตีเอน้ำฝั้ง เป็นการตีแบบอนุรักษ์ โดยใช้คว้นจากคบที่เตรียมไว้ ไล่ตัวฝั้งให้บินออกจากรัง ไม่ใช้วิธีการใช้ไฟเผาตัวฝั้ง แล้วจึงตัดเอาน้ำฝั้งบางส่วนเท่านั้น ไม่ตัดหมดทั้งรัง ทั้งนี้ เพื่อให้ตัวฝั้งยังสามารถอาศัยรังอยู่ต่อไป และยังสามารถใส่น้ำหวานได้อีก นอกจากนี้ สิ่ง

สำคัญอีกประการหนึ่งที่ไม่เฝ้าระวังให้ตายนั่น เป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรงต่อเจ้าพ่อบุญมาอีกทางหนึ่ง ปราชญ์ด้านผีที่ขึ้นดีเอน้ำผีเป็นหลักในทุกปี ประกอบด้วย

1. นายมังกร จินกา อายุ 55 ปี
2. นายโกวิท หมักศรี อายุ 55 ปี
3. นายสุริยันต์ หีบเหมาะ อายุ 30 ปี

การขึ้นดีผีบนต้นไทรประจำหมู่บ้าน ปราชญ์ด้านผี แม้มีความเชี่ยวชาญในการขึ้นดีผี แต่จะคิดคำนึงในใจอยู่เสมอว่า กำลังขึ้นดีผีบริวารของเจ้าพ่อบุญมา และระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่กล้าลบหลู่ดูหมิ่น ก่อนขึ้นดีต้องกราบไหว้ขออนุญาตก่อนทุกครั้ง

5.1.8 วิเคราะห์ และวางแผนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีผีชุมชนสายตริพัฒนา 3

คณะผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน และพื้นที่เป้าหมายโดยใช้วิธีการเรียนรู้และพัฒนา (Learning and Development) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้น จึงต้องติดตาม คือ ปัญหาให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยการนำปัญหา วิธีการแก้ไข อุปสรรค และผลที่เกิดขึ้น ในอดีตมาเป็นประเด็นคำถาม เพื่อหาคำตอบ ประเด็นปัญหาที่คณะผู้วิจัยแลกเปลี่ยนร่วมกัน ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

1. ผลกระทบจากผีมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร
2. การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากผีจะทำด้วยวิธีใด เพราะเหตุใด
3. ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองหรือไม่อย่างไร
4. ผลการพัฒนาได้เพิ่มคุณค่า มูลค่า และนำไปสู่ความยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร

จากคำถามทั้ง 4 ประเด็น ทำให้คณะผู้วิจัยตั้งคำถามให้ชุมชนได้ค้นหาคำตอบ ตรวจสอบ วิเคราะห์ ประมวลผล สู่การเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีผีชุมชนสายตริพัฒนา 3

จากการตั้งคำถามดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนได้เกิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมอง เกิดความตระหนักถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่เหลือจากการคั้นน้ำผึ้งอย่างคุ้มค่าครบวงจร รวมถึงการป้องกันไม่ให้ผีได้รับผลกระทบจากนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยในเวทีได้ให้ข้อเสนอแนะและได้แผนปฏิบัติการร่วมกัน 3 แผน ได้แก่

1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผี
2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผี
3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน

นอกจากนั้น ยังค้นพบความเข้มแข็งของชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาบนมิติทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่

1. การเสริมสร้างต้นทุนทางวัฒนธรรม
2. การเสริมสร้างประชาสังคม
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การชุมชน
4. การเคารพสิทธิความแตกต่างหลากหลายของพหุสังคม

5.1.9 รูปแบบการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3

หลังจากคณะผู้วิจัยร่วมกับนักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ระดมสมองวิเคราะห์ค้นหาคำว่าความรู้ทุนทางวัฒนธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมความคิด ร่วมคุย ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมใช้ประโยชน์ และประเมินผลร่วมกัน จึงได้แผนปฏิบัติการร่วมกัน 3 แผน โดยมีรายละเอียดแผนปฏิบัติการดังนี้

1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผึ้ง

1.1 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับครัวเรือน จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเวที พบว่า ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีความห่วงใยต่อสถานการณ์อาหารของผึ้ง จึงเสนอแนะว่า ควรปลูกดอกไม้ หรือพืชผักสวนครัวที่เป็นอาหารผึ้งได้ภายในครัวเรือนของตนเอง โดยใช้วิธีปลูกแบบปลอดสารพิษ เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อผึ้ง

1.2 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับชุมชน พื้นที่ปลูกดอกไม้ และผักสวนครัว ปลอดสารพิษอีกแห่งหนึ่ง คือ พื้นที่รอบสระใกล้กับต้นไทร จะจัดสรรสำหรับประชาชนที่ต้องการพื้นที่เพาะปลูกนอกเหนือจากพื้นที่ในครัวเรือนของตนเอง แต่มีข้อกำหนดว่าต้องปลูกแบบปลอดสารพิษ

1.3 การบริหารจัดการน้ำในฤดูแล้ง ภายในเวทีได้สะท้อนว่า ฤดูแล้งบางปี น้ำไม่เพียงพอ และเพื่อให้เกิดความสะดวก ควรหาวิธีผันน้ำจากสระขึ้นมาใช้ ในที่ประชุมจึงปรึกษาร่วมกันและได้ข้อสรุปว่า ควรใช้แผงโซลาร์เซลล์ผันน้ำขึ้นมาใช้ในฤดูแล้ง สำหรับงบประมาณในการจัดซื้อแผงโซลาร์เซลล์ กำลังไฟฟ้า 320 วัตต์ แผงวงจร รวมถึงท่อส่งน้ำต่าง ๆ รวมเป็นเงิน 24,000 บาท โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก นายสินชัย ดิงธนาธิกุล ผู้บริหารบริษัท SRT INTERGUARD AND SECURITY CO.LTD

2. แผนการพัฒนาลิขสิทธิ์สินค้าจากผึ้ง จากการแลกเปลี่ยนในเวที พบว่า ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีข้อจำกัด คือ ไม่มีผลิตภัณฑ์สินค้าที่เพียงพอสำหรับจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว จึง

สนทนาแลกเปลี่ยนเพื่อหาวิธีการที่ความเหมาะสมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่จะทดลองผลิตใช้ และจำหน่าย โดยได้ข้อสรุปร่วมกันว่า จะทำสบู่เพื่อทดลองผลิตจำหน่าย และพัฒนากล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้ง

2.1 อบรมการผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน โดยจัดอบรมสาธิตการทำสบู่ให้แก่ ประชาชน นักวิจัยชุมชน และผู้สนใจ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธีรา สุนทรารักษ์ เป็นวิทยากร จากกิจกรรมดังกล่าว ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์สบู่ที่จะผลิตทดลองใช้ และจำหน่ายทั้งสิ้น 4 สูตร คือ

1. สูตรผสมน้ำผึ้ง เนื่อสบู่ใส และชุ่ม
2. สูตรผสมน้ำผึ้ง ผสมเกสรผึ้ง
3. สูตรผสมน้ำผึ้งผสมสครับรังผึ้ง เนื่อสบู่ใส
4. สูตรผสมน้ำผึ้ง ผสมเกสรผึ้ง ผสมสครับรังผึ้ง เนื่อสบู่ใส

ในเบื้องต้น อาสาสมัครในชุมชนได้นำสบู่ทั้ง 4 สูตรไปทดลองใช้เพื่อ ทดสอบว่ามีอาการแพ้หรือผลข้างเคียงจากการใช้หรือไม่ หากไม่มีอาการแพ้ ชุมชนจะร่วมกันผลิต เพื่อใช้ในครัวเรือน หรือจำหน่ายในชุมชนต่อไป ผลจากการทดลองใช้สบู่โดยอาสาสมัคร ได้ข้อสรุป ร่วมกันว่า ไม่เกิดผลข้างเคียง หรือมีอาการแพ้ แต่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข คือ

1. ก้อนสบู่มีขนาดเล็กเกินไป
2. สครับรังผึ้งที่ใช้วิธีตัดเป็นชิ้นนำไปเป็นส่วนผสมในสบู่มีขนาดใหญ่

และใช้เวลานาน

3. สบู่สูตรผสมเกสรผึ้ง มีข้อจำกัดเรื่องเกสรผึ้งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอ

ต่อการผลิต

ภายหลังจากคณะผู้วิจัยวิชาการ และนักวิจัยชุมชน ทดลองใช้สบู่ และพบปัญหา ข้อจำกัดในการผลิตสบู่ทดลองใช้ทั้ง 3 ประการ จึงร่วมกันหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไข ปัญหาดังกล่าว ภายได้หลักการว่า “ใช้วัตถุดิบจากผึ้งที่เหลือใช้ให้เกิดคุณค่า และมูลค่าอย่าง เหมาะสม” ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยยังไม่สามารถนำรังผึ้งร้างที่มีจำนวนมากมาสร้าง คุณค่า และเพิ่มมูลค่าให้มีความเหมาะสมได้ตามที่วางวัตถุประสงค์ไว้ คณะผู้วิจัย จึงนำปัญหาการ แปรรูปรังผึ้งร้างปรึกษาหาแนวทาง วิธีการต่าง ๆ ร่วมกับอาจารย์จินดาพร สืบขำเพชร สาขาวิชา ฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการแปรรูป ผลิตภัณฑ์ และการผลิตสบู่

จากการหารือร่วมกัน โดยมีโจทย์คำถามว่า มีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้รังผึ้งร้างถูกใช้ ประโยชน์ได้สูงสุด และมีความเหมาะสม โดยต้องคำนึงถึงปัญหาที่จะต้องแก้ไขร่วมกัน 3 ข้อ ดังกล่าวด้วย จึงนำไปสู่กระบวนการทดลอง โดยนำรังผึ้งร้างอบในเครื่องอบ ด้วยความร้อน 200 องศาเซลเซียส นาน 20 นาที ผลที่ได้ คือ รังผึ้งร้างจะมีกลิ่นหอม และสามารถนำไปบดเป็นผง

ละเอียดได้ โดยใช้เครื่องปั่นที่มีใช้ตามครัวเรือนทั่วไป ผงรังผึ้งรังสามารถเก็บไว้ได้นานเป็นปีหากไม่เกิดความชื้น สามารถนำไปเป็นส่วนผสมของสบู่ก้อน สบู่เหลว หรือผงขัดผิวได้ ในผงรังผึ้งรังมีส่วนประกอบของไขผึ้ง ซึ่งมีคุณสมบัติทำให้ผิวชุ่มชื้น กักเก็บความชุ่มชื้นบนผิวหนังได้ดี โดยไขผึ้งจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น เครื่องสำอาง วงการแพทย์ และเภสัชกรรม เป็นต้น

ผลจากการทดลอง นำไปสู่กิจกรรมการยกระดับสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผึ้ง โดยอาจารย์จินดาพร สืบขำเพชร สาขาวิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นวิทยากร อบรมเชิงปฏิบัติการทำสบู่ผสมผงรังผึ้งรังให้แก่คณะนักวิจัยชุมชน และผู้สนใจในชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยขนาดของสบู่ที่สาธิตวิธีการทำครั้งนี้ เลือกใช้ขนาด 100-120 กรัม เพื่อแก้ปัญหาข้อที่ 1 คือ เรื่องสบู่ก้อนเล็ก ปัญหาข้อที่ 2 สดรับรังผึ้งที่ใช้วิธีตัดเป็นชิ้นนำไปเป็นส่วนผสมในสบู่มีขนาดใหญ่ และใช้เวลานาน แก้ไขโดย นำรังผึ้งรังอบในเครื่องอบ ระดับความร้อน 200 องศาเซลเซียส นาน 20 นาที และนำไปบดเป็นผงละเอียด โดยใช้เครื่องปั่น ปัญหาข้อที่ 3 คือ เกสรผึ้งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการผลิต แก้ไขโดย ใช้ผงรังผึ้งรังเป็นส่วนผสมแทนเกสรผึ้ง ดังนั้น ปัญหาทั้ง 3 ประการ จึงได้รับการแก้ไข และรังผึ้งรังถูกนำมาใช้ประโยชน์ และสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างเหมาะสม โดยรังผึ้งรังที่เคยถูกทิ้ง ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ เกิดมูลค่า และยกระดับไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากรังผึ้งรัง ผลที่เกิดขึ้น คือ ได้ผลิตภัณฑ์ 3 ประเภท ได้แก่

1. สบู่หอมผสมผงรังผึ้งรัง ส่วนผสม ประกอบด้วย เบสสบู่ 100 กรัม น้ำผึ้ง 4 กรัม ผงรังผึ้งรัง 0.20-0.25 กรัม
2. สบู่เหลวผสมผงรังผึ้งรัง ส่วนผสม ประกอบด้วย AD 25 (หัวเชื้อทำสบู่เหลว) 100 กรัม น้ำ 150 กรัม เกลือ 10 กรัม ใส่ผงรังผึ้งรังตามความเหมาะสม คนให้เข้ากัน
3. สดรับเกลือขัดผิวผสมผงรังผึ้งรัง ส่วนผสม ประกอบด้วย เกลือ 300 กรัม เบกกิ้งโซดา 30 กรัม นมผง 30 กรัม ผงว่านหางจระเข้ 5 กรัม ขมิ้น 1 กรัม ผงรังผึ้ง 20 กรัม เทส่วนผสมทุกอย่างลงในภาชนะ คนให้เข้ากัน สามารถผสมสมุนไพรอื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสม หรืออาจใช้น้ำตาลแทนเกลือได้

2.2 พัฒนากล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากการแลกเปลี่ยนร่วมกันหาวิธีการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ข้อสรุปร่วมกันในเวทีว่า วิธีการผลิตกล่องบรรจุภัณฑ์ และฉลากติดข้างขวดให้เกิดความสวยงาม เป็นวิธีการเหมาะสมที่สุด โดยนำประวัติพิธีบวงสรวงประเพณีตีผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนติดไว้ข้างกล่อง เพื่อให้เห็นคุณค่าของน้ำผึ้งเดือน 5 และใช้ชื่อตราสินค้าว่า “ผึ้งร้อยรัง” ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชน แสดงถึงความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ด้วย และปรับราคาขึ้นจากขวดละ 350 บาท จำหน่ายในราคาขวดละ 400 บาท ซึ่งวัน

ขึ้น 15 คำ เดือน 5 ในปี พุทธศักราช 2562 นี้ บรรจุน้ำผึ้งได้ 672 ขวด จำหน่ายขวดละ 400 บาท คิดเป็นเงิน 268,800 บาท หักค่ากล่อง ๆ ละ 18 บาท จำนวน 672 กล่อง คิดเป็นเงิน 12,096 บาท หักค่าฉลากแผ่นละ 2 บาท จำนวน 672 แผ่น คิดเป็นเงิน 1,344 บาท คงเหลือจำนวนเงิน เข้าบัญชีชุมชน เป็นเงินทั้งสิ้น 255,360 บาท นับว่าวิธีการดังกล่าวสามารถเพิ่มคุณค่า และมูลค่า ผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ้งในเวลาเดียวกัน และได้ผลน่าพอใจ และเมื่อเปรียบเทียบกับ รายได้จากการขายน้ำผึ้งย้อนหลัง 2 ปี แสดงให้เห็นความแตกต่างของรายได้

3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน จากการหารือแลกเปลี่ยนเพื่อปฏิบัติตามแผน มีกระบวนการปฏิบัติตามแผน 2 ประเด็น ดังนี้

3.1 ทำป้ายประวัติพ่อปู่บุญมา ข้อมูลแหล่งอาหารของผึ้ง สาเหตุ คือ จากการ สังเกตนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ต่างต้องการรู้ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อบุญมาว่าเป็นมา อย่างไร เกี่ยวข้องกับผึ้งอย่างไร เมื่อจะอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังก็ไม่สามารถอธิบายได้อย่าง ละเอียด และแต่ละคนก็เล่า เนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเห็นสมควรว่า ควรทำป้าย ประวัติศาลเจ้าพ่อบุญมาเพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้อ่าน เมื่อสอบถามถึงรูปแบบ ของป้ายว่า จะใช้เป็นป้ายแบบใด ในที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนถึงข้อดีข้อเสียของป้ายแต่ละชนิด แต่ ในที่สุด ได้ข้อตกลงร่วมกันว่า สมควรใช้ป้ายไม้ และเขียนข้อความ เหตุผลสำคัญที่เลือกใช้ป้ายไม้ เนื่องจาก ในชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีบุคคลที่สามารถใช้พู่กันเขียนตัวหนังสือได้สวยงาม และเป็น ผู้รู้ประวัติของเจ้าพ่อบุญมาอย่างละเอียด ตัวหนังสือที่เกิดจากการเขียน เมื่อมองดูแล้วให้ความรู้ สึกถึงความพยายาม และสงบใจ ดังนั้น จึงนำข้อสรุปดังกล่าวมาดำเนินการ ส่วนป้ายข้อมูล แหล่งอาหารของผึ้ง เป็นลักษณะของการให้ข้อมูลทางวิชาการ ควรมีสีสันสดใส มีภาพประกอบ จะ สร้างความน่าสนใจเพิ่มขึ้น คณะนักวิจัยวิชาการ จึงเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่ดังกล่าว

3.2 ก้นพื้นที่บริเวณโดยรอบต้นไทร สาเหตุที่เกิดแผนปฏิบัติการดังกล่าวเนื่องจาก ประชาชนในชุมชนเกิดความกังวลว่า ยานพาหนะต่าง ๆ ทั้งรถยนต์ และรถมอเตอร์ไซด์ ทั้งของ นักท่องเที่ยว และประชาชนในชุมชน เมื่อขับมาถึงบริเวณต้นไทร ก็จะขับไปจอดใต้ต้นไทร สำหรับ บางคันเปิดเครื่องยนต์จอดทิ้งไว้ ซึ่งอาจเป็นการรบกวนผึ้งโดยเสียง และควันรถ แม้ว่าชุมชนจะติด ป้ายห้ามจอดบริเวณดังกล่าวแล้ว แต่ก็ไม่ได้ผล ดังนั้น คณะผู้วิจัย และนักวิจัยชุมชน จึงวางแผน ก้นพื้นที่บริเวณใต้ต้นไทร โดยใช้ท่อปูนขนาดเล็กวางตามแนวถนน ก้นไม่ให้รถยนต์เข้าไปจอดได้ ส่วนท่อปูนที่วางกันไว้นั้นนำดินมาเทใส่แล้วปลูกไม้ดอกให้เกิดความสวยงาม และเป็นอาหารผึ้งได้ ด้วย แผนปฏิบัติการดังกล่าว สามารถแก้ไขปัญหาการฝ่าฝืนนำรถเข้าไปจอดใต้ต้นไทรได้เป็นที่น่า พพอใจ ในขณะเดียวกันดอกไม้ที่ปลูกในท่อปูนก็ให้ความสวยงาม และวัตถุประสงค์สำคัญที่คาดหวัง จะเกิดขึ้น คือ เป็นแหล่งอาหารให้ผึ้งได้กินน้ำหวาน และเกสรดอกไม้ ได้เป็นไปตามเป้าหมาย

5.1.10 คุณค่าจากการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ วันที่ 6 กรกฎาคม 2562 นักวิจัยชุมชนสายตริพัฒนา 3 จำนวน 35 คน ได้เดินทางไปศึกษาดูงานพื้นที่บ้านห้วยหวายพัฒนา ต.โคกสะอาด อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ เพื่อเปิดโลกทัศน์กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศึกษาเรียนรู้กระบวนการทำงานของชุมชนบ้านห้วยหวายพัฒนา ที่สามารถสร้างพื้นที่สาธารณะว่างเปล่า และมีความแข็งแรง ให้เป็นพื้นที่กินได้ เทียวได้ ขายได้ นอกจากนั้น ยังศึกษาดูงานด้านบ้านพักโฮมสเตย์ ของชุมชนห้วยหวายพัฒนาด้วย เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 ผลจากการศึกษาดูงานพื้นที่ชุมชนห้วยหวายพัฒนา นักวิจัยชุมชนสายตริพัฒนา 3 เกิดแรงบันดาลใจในการกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเอง เนื่องจากเห็นความเพียรพยายาม และความสามัคคีของชุมชนห้วยหวายพัฒนา ที่พยายามสร้างพื้นที่แข็งแรงให้เป็นพื้นที่สีเขียว เป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ ในขณะที่ศักยภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย เพียงมีจิตใจที่มุ่งมั่น และมีความสามัคคี กิจต่าง ๆ ย่อมสำเร็จได้

ดังนั้น ภายหลังจากกลับจากศึกษาดูงาน จึงร่วมกันวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเริ่มจากแนวความคิดว่า ชุมชนห้วยหวายพัฒนาที่ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวยังไม่พร้อม แต่สามารถสร้างพื้นที่ให้สำเร็จได้ ในขณะที่ชุมชนของตนเอง มีศักยภาพความพร้อมในทุกด้าน แต่เพราะเหตุใด จึงไม่ลงมือปฏิบัติ ในวันต่อมา หลังจากกลับจากศึกษาดูงาน จึงริเริ่มกิจกรรมสร้างหอชมผึ้ง ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากชุมชนห้วยหวายพัฒนา โดยในเบื้องต้น ได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อเป็นทุนในการก่อสร้าง ในขณะที่ช่างก่อสร้าง แสดงความประสงค์ไม่รับค่าแรง

โครงการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการงาน คน พื้นที่ จึงนับว่าได้ผลอย่างน่าพอใจอย่างยิ่งในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชน

5.2 อภิปรายผล

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 แม้ว่าเป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นมาได้เพียง 41 ปี เท่านั้น แต่ประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นของชุมชนมีความน่าสนใจ เพราะเป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของประเทศ และเป็นชุมชนที่สมาชิกมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ คือ เขมร ลาว และกูย ในขณะที่เดียวกันกลับพบว่า ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดของสมาชิกในชุมชนแต่ประการใด ในทางตรงข้าม ความแตกต่างกลับถูกหลอมรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกันด้วยความเหนียวแน่นแห่งความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อเจ้าพ่อบุญมา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทรงคุณค่าด้านจิตใจ ซึ่งทุกคนเชื่อว่า ได้ดลบันดาลให้โชค คือ ผึ้งหลวงมาทำรังที่ต้นไทรกลางหมู่บ้าน สร้างรายได้ให้ชุมชนในแต่ละปีจำนวนมหาศาล เกิดเป็นประเพณีตีผึ้ง ประเพณีประจำท้องถิ่นที่สร้างความภาคภูมิใจแก่ทุกคนในชุมชน และประเพณีดังกล่าวได้ถูกบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ในปัจจุบัน ในขณะเดียวกัน จากประเพณีตีผึ้งซึ่งทรงคุณค่า และ

สร้างรายได้ให้ชุมชนนั้น กลับพบว่า ยังมีสถานการณ์ปัญหาที่ชุมชนยังไม่สามารถแก้ไขได้ จึงใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปศึกษา และค้นหาวิธีการแก้ไข และค้นหารูปแบบการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ่งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ในการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยจะอภิปรายผลการศึกษา 4 ประเด็น คือ 1. สถานการณ์ปัญหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ่งชุมชนสายตริพัฒนา 3 2. องค์ความรู้เกี่ยวกับผึ่งหลวงชุมชนสายตริพัฒนา 3 3. การวิเคราะห์ และวางแผนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ่งชุมชนสายตริพัฒนา 3 4. รูปแบบการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ่งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1 สถานการณ์ปัญหาการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ่งชุมชนสายตริพัฒนา 3 พบว่า ปัจจุบันชุมชนกำลังเผชิญปัญหาในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีดีผึ่ง 5 ประการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1.1 ชุมชนขาดการบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ พบว่า พื้นที่โดยรอบต้นไทรใหญ่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา ๆ มา ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อผึ่ง เนื่องจากผึ่งเป็นสัตว์ที่ต้องการความสงบ ในขณะที่นักท่องเที่ยวได้นำรถยนต์ไปจอดใต้ร่มไทร บางรายไม่ดับเครื่องยนต์ ซึ่งก่อให้เกิดมลพิษทางเสียง และควันรถยนต์ ในขณะที่ชุมชนเขียนป้ายประกาศห้ามนำรถเข้าไปจอดบริเวณลานต้นไทร ยังคงขาดความร่วมมือจากนักท่องเที่ยว

5.2.1.2 ขาดความเข้าใจต่อการดีผึ่งแบบอนุรักษ์ พบว่า ชุมชนยังขาดความตระหนักถึงรูปแบบการดีผึ่งเชิงอนุรักษ์ โดยไม่ทำร้ายผึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ผึ่งได้กลับมาทำรังที่เดิม กลุ่มบุคคลที่ขึ้นดีผึ่ง หรือปราชญ์ผึ่งมีน้อย จึงขาดคนสืบทอดการขึ้นดีผึ่งเนื่องจากมีความเสี่ยงต่ออันตราย และมีข้อห้ามสำหรับคนที่ขึ้นดีผึ่ง คือ ก่อนการขึ้นดีผึ่ง 2-3 วัน ห้ามสูบบุหรี่ และดื่มสุราสิ่งมีเมา ห้ามพูดในเรื่องที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม ควรนอนให้เต็มอิ่ม พักผ่อนให้เพียงพอ ซึ่งข้อห้ามดังกล่าว มีเหตุผล คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อผู้ขึ้นดีผึ่ง

5.2.1.3 ขาดความเข้าใจวงจรผึ่งอย่างถูกต้อง พบว่า ชุมชนขาดความรู้เรื่องอาหารผึ่งว่า แหล่งอาหารผึ่งมีอะไรบ้าง ผลกระทบที่เกิดกับผึ่งโดยตรงจากนักท่องเที่ยว เช่น เสียงดัง ควันรถ เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้ผึ่งอพยพหนีไปได้ รวมถึงการใช้สารเคมีกับผลิตผลทางการเกษตรของประชาชนในชุมชน ที่มีอันตรายทำให้ผึ่งตายได้

5.2.1.4 ขาดการบริหารจัดการวัตถุดิบที่เหลือจากการคั้นน้ำผึ่งให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าพบว่า ชุมชนยังไม่ได้นำวัตถุดิบเหลือใช้ไปสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างครบวงจร โดยขายเพียงน้ำผึ่ง และขี้ผึ่ง ซึ่งทำให้สูญเสียรายได้ที่ควรจะได้เพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมีสินค้า เช่น ตักตักผึ่ง

หมวก เสื้อ เป็นต้น สำหรับจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถนำวัตถุดิบเหลือใช้จากฝั้งมาสร้างมูลค่าเพิ่มได้แต่อย่างใด

5.2.1.5 ขาดการพัฒนาด้านหีบห่อ หรือกล่องสำหรับบรรจุขวดน้ำฝั้ง พบว่า ชุมชนใช้เพียงสติ๊กเกอร์ปิดข้างขวดเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีการพัฒนาด้านหีบห่อ หรือกล่องเพื่อบรรจุขวดน้ำฝั้ง ซึ่งเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ยังไม่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้

จากข้อค้นพบดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 มีความสัมพันธ์กับฝั้งอย่างใกล้ชิด และในช่วงเวลาที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในการป้องกันการรบกวนฝั้งจากประชาชนในชุมชนเอง และจากนักท่องเที่ยว ขาดความเข้าใจการจัดการแหล่งอาหารเพื่ออนุรักษ์ฝั้ง ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่เหลือจากการตีเอาน้ำฝั้งได้อย่างครบวงจร และยังไม่สามารถพัฒนากล่องบรรจุขวดน้ำฝั้งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนได้ ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าว เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ชุมชนยังขาดการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฝั้งอย่างจริงจัง และการเพิ่มมูลค่าน้ำฝั้งยังไม่เป็นไปอย่างเหมาะสม ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีฝั้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเห็นแนวทางในการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับการวิจัยของ ทิพย์ทิศา สัมพันธ์มิตร (2558 : 65) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจับฝั้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรอยต่อระหว่างจังหวัดตรัง และจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสรุปผลการศึกษาไว้ว่า สำหรับแนวทางการอนุรักษ์ฝั้งหลวงตามภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เน้นความเชื่อที่เกิดจากมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การเคารพธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา หรือบางความเชื่ออาจเป็นกลอุบายของพรานฝั้ง และปราชญ์ชาวบ้านที่ปลุกฝั้ง และถ่ายทอดแก่ลูกหลานกับพรานฝั้งหลวงเพื่อการอนุรักษ์ฝั้งหลวงให้อยู่คู่กับชุมชน และทำให้ฝั้งหลวงกลับมาสร้างรังในชุมชนอีกครั้ง นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับกลุ่มชาวบ้านไม่ให้ทะเลาะกัน และเกิดการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่โดยผ่านข้อตกลงกฎระเบียบกันภายในชุมชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตลอดไป

5.2.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับฝั้งหลวงชุมชนสายตรีพัฒนา 3 พบว่า ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 มีองค์ความรู้เกี่ยวกับฝั้งหลวงด้านต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.2.1 องค์ความรู้ด้านพัฒนาการของฝั้ง พบว่า นับตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนในพุทธศักราช 2521 ฝั้งหลวงยังไม่ได้มาทำรังในพื้นที่ชุมชนตั้งแต่แรก กระทั่ง พุทธศักราช 2534 ฝั้งหลวงรังแรกจึงได้เริ่มมาทำรังบนต้นไม้ไทร แต่ยังคงมีจำนวน 2-3 รัง ในระยะแรก ชุมชนยังคงมองไม่เห็นคุณค่าของฝั้ง เพียงเกิดความรู้สึกแปลกใจที่มีฝั้งมาทำรังบนต้นไม้ไทรในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ในขณะที่ประชาชนบางคน มีความเชื่อว่า ฝั้งหลวงที่มาทำรังนั้น เป็นบริวารของเจ้าพ่อบุญมา ซึ่งศาลถูกสร้างขึ้นในปี พุทธศักราช 2532 ต่อมา พุทธศักราช 2540 จำนวนรังฝั้งมีมากขึ้น และมีผู้

เห็นคุณค่าของผึ่งเหล่านั้น คือ นายโกวิทย์ หมึกศรี และนายมังกร จินเภา โดยขอประมูลกับชุมชน ในราคา 5,000 บาท เมื่อนำน้ำผึ่งไปขายในราคาขวดละ 80 บาท ปรากฏว่าได้เงินจำนวน 15,000 บาท

พุทธศักราช 2550 ราคาน้ำผึ่งสูงขึ้นอย่างชัดเจน เนื่องจากเจ้าของโรงน้ำตาลบุรีรัมย์ซึ่งเคยถูกหลอกให้ซื้อน้ำผึ่งปลอมมาตลอด ได้มาเห็นผึ่งบนต้นไทร จึงว่าจ้างนายโกวิทย์ หมึกศรี และนายมังกร จินเภา คนละ 600 บาท เพื่อขึ้นตีผึ่ง และจะรับซื้อทั้งหมดที่ตีลงมาได้ในราคาขวดละ 250 บาท การขึ้นตีเอน้ำผึ่ง สามารถตีเอน้ำผึ่งได้รังละ 3 ครั้ง โดยขึ้นตีครั้งแรกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ครั้งที่ 2 วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และครั้งที่ 3 ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 และยังคงถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่ขึ้นตีได้หลายครั้ง เนื่องจากไม่ได้ทำลายตัวผึ่ง ใช้วิธีไล่ตัวผึ่งออกจากรัง แล้วตัดเอาเฉพาะน้ำผึ่งบางส่วน ให้เหลือติดรังไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อให้ผึ่งสามารถกลับมาอาศัยรังและเติมน้ำหวานได้เหมือนเดิม วิธีการสังเกต และคำนวณว่า จะสามารถขึ้นตีเอน้ำผึ่งได้นั้น คือ กำหนดวันที่ผึ่งมาเกาะทำรังให้แน่นอน หลังจากนั้น 20 วัน สามารถขึ้นตีเอน้ำผึ่งได้ มีน้ำผึ่งแน่นอน ในช่วงเดือน 4 และเดือน 5 ผึ่งจะใส่น้ำหวานก่อน จะยังไม่ให้อาหารลูกผึ่ง ทั้งนี้เพื่อเตรียมอาหารให้เพียงพอในช่วงฤดูร้อน หลังจากนั้น ทุกคนในชุมชน เริ่มเห็นคุณค่ามากขึ้น และตกลงร่วมกันที่จะให้ผึ่งเหล่านั้นเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

5.2.2.2 วงจรผึ่ง โดยปกติแล้ว ผึ่งหลวงชุมชนสายตริพัฒนา 3 จะกลับมาทำรังที่ต้นไทรใหญ่กลางหมู่บ้านทุกปี แต่ช่วงเวลาที่เข้ามาทำรังนั้นไม่แน่นอน จากข้อมูลการบอกเล่า การสังเกตของประชาชนในชุมชน พบว่า ผึ่งหลวงเข้ามาทำรังช่วงเดือนพฤศจิกายน มากที่สุด เช่น พุทธศักราช 2560 ผึ่งมาทำรังวันที่ 13 พฤศจิกายน เวลา 13.00 น. ขณะที่ พุทธศักราช 2561 พบว่า ผึ่งเข้ามาทำรังเร็วขึ้น คือ วันที่ 28 กันยายน และยังคงมีผึ่ง จำนวน 5 รัง ที่ยังคงอยู่บนต้นไทร ไม่อพยพเข้าป่าสักจนถึงปัจจุบัน (เดือนพฤศจิกายน 2562) และพุทธศักราช 2562 ผึ่งรังแรกเข้ามาทำรังในวันที่ 15 พฤศจิกายน เมื่อถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปีที่ผ่านมา ผึ่งบนต้นไทรกลางหมู่บ้านจะเริ่มทยอยอพยพเข้าป่าสักอาศัยทำรังในแถบชายแดนประเทศไทย และประเทศกัมพูชา จนกระทั่งไม่มีรังผึ่งเหลือบนต้นไทรแม้แต่รังเดียวเป็นเวลาประมาณ 4 เดือน นับตั้งแต่เดือนกรกฎาคมจนถึงปลายเดือนตุลาคม

5.2.2.3 แหล่งอาหารผึ่ง จากการสำรวจแหล่งอาหารผึ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติของ

คณะผู้วิจัย ร่วมกับประชาชนในชุมชน พบว่า พื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการทำรังของผึ่งหลวงเป็นอย่างมากทั้งแหล่งพืชอาหารผึ่ง และแหล่งน้ำอาหารผึ่ง ซึ่งแหล่งพืชอาหารผึ่ง ได้แก่ สวนป่ายูคาลิปตัส ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาพระยา ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร รวมทั้งสวนยางพารา ไร่มันสำปะหลังสวนลำไย สวนมะม่วง ของเกษตรกรที่มีอยู่ทั้งภายในชุมชน และรอบชุมชน รวมถึงไม้ดอกประเภทต่าง ๆ อีกมากกว่า 20

ชนิด ที่มีอยู่ภายในชุมชน แต่สิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วง คือ พืชอาหารฝั่งที่อยู่ในแปลงเกษตรของประชาชน ไม่สามารถควบคุมเรื่องสารเคมี ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อฝั่งได้ การปลูกพืชอาหารฝั่งในบริเวณพื้นที่รอบต้นไทร และพื้นที่ใกล้เคียง วัดอุประสงค์ คือ เพื่อสร้างแหล่งอาหารให้ฝั่งเพิ่มเติมจากแหล่งอาหารธรรมชาติ เพื่อให้ฝั่งกลับมาทำรังเช่นเดิมทุกปี สอดคล้องกับวิจัยของสิริวัฒน์ วงษ์ศิริ และคณะ (2549) พบว่า ถ้าหากพื้นที่ใดมีอาหารอุดมสมบูรณ์ ฝั่งหลวงจะกลับมาทำรังในพื้นที่เดิมนั้นอีกทุกปี และสอดคล้องกับการวิจัยของ สุวิทย์ มาประสงค์ (2558 : 31) ได้ทำการศึกษาเรื่องจารีตในการจับฝั่งหลวง : อุดมการณ์อำนาจในการใช้ทรัพยากรจากป่าของชุมชนท้องถิ่น พบว่าโดยปกติฝั่งหลวงจะมาลงยวนบนต้นไม้ต้นเดิมประจำทุกปี พรานฝั่งกลุ่มเดิมจึงมักผูกขาดสิทธิในการจับหรือตีฝั่งซึ่งได้ตีมาก่อนในครั้งแรก สิทธิดังกล่าวจะได้รับการยอมรับจากพรานฝั่งกลุ่มอื่นๆ

5.2.2.4 ภูมิปัญญาในการตีฝั่ง บุคคลที่ขึ้นตีเอน้ำฝั่งจากต้นไทรประจำหมู่บ้านคือ นายมังกร จินกา และนายโกวิทย์ หมึกศรี ซึ่งขึ้นตีเอน้ำฝั่งเมื่อ พุทธศักราช 2540 และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 จะต้องมีบุคคลทั้ง 2 เป็นผู้ขึ้นตีเอน้ำฝั่งในทุกปี เนื่องจากเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตีฝั่ง เพราะอาชีพเสริมอีกด้านหนึ่ง คือ การหาน้ำฝั่งจากป่ามาจำหน่าย ต่อมาเมื่อมีราษฎรด้านฝั่งรุ่นใหม่เพิ่มขึ้นมา 1 คน ขึ้นตีฝั่งในประเพณีตีฝั่งขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นปีที่ 3 คือ อายุ 30 ปี โดยการชักชวนและถ่ายทอดความรู้ด้านการตีฝั่งจากนายโกวิทย์ หมึกศรี ดังนั้น จึงนับว่าบุคคลทั้ง 3 เป็นราษฎรด้านฝั่งของชุมชนสายตริพัฒนา 3 แต่การตีฝั่งบนต้นไม้ในป่า และฝั่งบนต้นไทรประจำหมู่บ้านกลับมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด โดย นายมังกร จินกา ได้ให้ข้อมูลว่า ความแตกต่างประการแรก คือ การขึ้นตีฝั่งป่า จะขึ้นตีในเวลากลางวัน ในขณะที่ ต้นไทรประจำหมู่บ้าน ต้องขึ้นตีเวลากลางคืน เพื่อป้องกันอันตรายจากฝั่งที่อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชน ประการต่อมา คือ การตีฝั่งป่า จะเข้าป่าหาแหล่งทำรังของฝั่งเพียงคนเดียว ไม่ต้องกังวลถึงความปลอดภัยที่จะเกิดกับบุคคลอื่น ไม่มีผู้ช่วย ดำเนินการเองทุกขั้นตอน รายได้ไม่ต้องแบ่งบุคคลอื่น ในขณะที่ นายโกวิทย์ หมึกศรี ให้ข้อมูลว่า การขึ้นตีฝั่งบนต้นไทรประจำหมู่บ้าน จะคิดคำนึงในใจอยู่เสมอว่า ขึ้นตีฝั่งบริวารของเจ้าพ่อบุญมา จะมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่กล้าที่จะลบหลู่ดูหมิ่น ก่อนขึ้นตีต้องกราบไหว้ขออนุญาตก่อนทุกครั้ง

จากการให้ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ราษฎรด้านฝั่ง แม้จะมีความเชี่ยวชาญในการขึ้นตีฝั่ง แต่ยังคงมีความเกรงกลัวต่ออำนาจที่มองไม่เห็น ซึ่งเชื่อกันว่า คือ อำนาจของเจ้าพ่อบุญมา ที่อาจดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีแก่ใครก็ตามที่ลบหลู่ท่านได้ ดังนั้น เมื่อเกิดความรู้สึกว่า เป็นฝั่งบริวารของเจ้าพ่อบุญมา การตีเอน้ำฝั่งจึงเป็นลักษณะการตีแบบอนุรักษ์ โดยใช้คว้นจากคบที่เตรียมไว้ไล่ตัวฝั่งให้บินออกจากรัง ไม่ใช้วิธีการใช้ไฟเผาตัวฝั่ง แล้วจึงตัดเอน้ำฝั่งบางส่วน โดยไม่ตัดทั้งรัง ทั้งนี้ เพื่อให้ตัวฝั่งยังสามารถอาศัยรังอยู่ต่อไป และยังสามารถใส่น้ำหวานได้อีก นอกจากนี้ ยังเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรงต่อเจ้าพ่อบุญมาอีกทางหนึ่ง

ด้วย สอดคล้องกับการวิจัยของ ทิพย์ทิศา สัมพันธ์มิตร (2558 : 65) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจับฝั้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรอยต่อระหว่างจังหวัดตรัง และจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสรุปผลการศึกษาไว้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ที่ฝั้งหลวงสร้างรังอาศัยอยู่ ชาวบ้านเชื่อกันว่าต้นไม้บางชนิดมีนางไม้อาศัยอยู่ ถ้าไปจับฝั้งบนต้นไม้จะได้รับอันตราย เช่น ต้นตะเคียน ต้นไทร ต้นหลุมพอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังห้ามทีมงานของพรานฝั้งพูดเรื่องไม่ดีและใช้คำหยาบโดยเด็ดขาด

5.2.2.5 กระบวนการได้มาซึ่งน้ำฝั้งเพื่อจำหน่าย ประเพณีตีฝั้ง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 นับว่าเป็นประเพณีที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางในกลุ่มผู้นิยมบริโภคน้ำฝั้ง และนำไปเป็นส่วนประกอบบยาสมุนไพร บุคคลบางกลุ่มเดินทางมาร่วมพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญมา และรับบัตรคิวเพื่อซื้อน้ำฝั้งทุกปี โดยมีความเชื่อว่า น้ำฝั้งที่ได้นั้น เป็นน้ำฝั้งศักดิ์สิทธิ์ เพราะผ่านพิธีบวงสรวงแล้ว และมั่นใจว่าเป็นน้ำฝั้งแท้ เนื่องจาก ได้เห็นกระบวนการได้มาซึ่งน้ำฝั้ง กระบวนการบีบ กรอง กรอกใส่ขวด และบรรจุกล่อง จนถึงขั้นตอนจำหน่าย อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรว้งฝั้งชุดแรกที่ตีลงมาจากต้นไทร ถูกนำมาถึงสถานที่สำหรับบีบเอาน้ำฝั้ง รว้งฝั้งสดที่มีน้ำฝั้งเต็มรวง จะถูกแบ่งให้ประชาชนที่มารอซื้อน้ำฝั้งได้รับประทาน ซึ่งกระบวนการดังกล่าว นับว่าเป็นอัตลักษณ์และเสน่ห์ของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ซึ่งประเด็นดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทิพย์ทิศา สัมพันธ์มิตร (2558 : 63) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจับฝั้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรอยต่อระหว่างจังหวัดตรัง และจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ห้ามรับประทานน้ำฝั้งก่อนที่พรานฝั้งยังไม่ได้ลงมาจากต้นไม้ที่ขึ้นไปจับ

5.2.3 การวิเคราะห์ และวางแผนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีฝั้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 พบว่า จากการที่คณะผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน และพื้นที่เป้าหมายโดยใช้วิธีการเรียนรู้และพัฒนา เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้น จึงเห็นว่า การติดอาวุธ คือ ปัญหา ให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยการนำปัญหา วิธีการแก้ไข อุปสรรค และผลที่เกิดขึ้น ในอดีตมาเป็นประเด็นคำถาม เพื่อหาคำตอบ และจะเป็นทางออกร่วมกัน คือ 1. ผลผลิตจากฝั้งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร 2. การเพิ่มมูลค่าผลผลิตจากฝั้งจะทำด้วยวิธีใด เพราะเหตุใด 3. ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองหรือไม่อย่างไร 4. ผลการพัฒนาได้เพิ่มคุณค่า มูลค่า และนำไปสู่ความยั่งยืนหรือไม่อย่างไร

จากคำถามทั้ง 4 ประเด็น ทำให้คณะผู้วิจัยตั้งคำถามให้ชุมชนได้ค้นหาคำตอบ ตรวจสอบ วิเคราะห์ ประมวลผลสู่การเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีฝั้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 โดยนำข้อมูลที่ได้ทำการเก็บรวบรวมทั้งหมด เพื่อค้นหาคำตอบที่สำคัญในการ

เพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์จากผึ้ง นำเสนอจุดเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นฐานโจทย์คำถามว่า “ชุมชนเห็นคุณค่าของผึ้งอย่างไรบ้าง ทำอย่างไรผึ้งจะอยู่กับชุมชนตลอดไป อัตลักษณ์ของชุมชนคืออะไร จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นอัตลักษณ์ได้อย่างไรบ้าง สินค้าและผลิตภัณฑ์จากผึ้งในอดีต มีกี่อย่าง จะทำอย่างไรให้มีความหลากหลาย”

การตั้งคำถามดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนได้เกิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมองเกี่ยวกับวิธีการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ผึ้ง เกิดความตระหนักถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่เหลือจากการคั้นน้ำผึ้งอย่างคุ้มค่าครบวงจร รวมถึงการป้องกันไม่ให้ผึ้งได้รับผลกระทบจากนกทองเทียวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยในเวทีได้ให้ข้อเสนอแนะและได้แผนปฏิบัติการร่วมกัน 3 แผน โดยแต่ละแผนจะมีผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วน ได้แก่

1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผึ้ง ประกอบด้วย การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับครัวเรือน การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับชุมชน การบริหารจัดการน้ำในฤดูแล้ง โดยมีผู้รับผิดชอบ ดังนี้ นักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และบริษัท SRT INTERUARD AND SECURITY CO.LTD

2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผึ้ง ประกอบด้วย การผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีผู้รับผิดชอบ คือ นักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด และบริษัท SRT INTERUARD AND SECURITY CO.LTD

3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน ประกอบด้วย ทำป้ายประวัติเจ้าพ่อบุญมา และข้อมูลแหล่งอาหารของผึ้ง กันพื้นที่บริเวณโดยรอบต้นไทร โดยมีผู้รับผิดชอบ คือ นักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด เทศบาลตำบลบึงเจริญ พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านกรวด

จากเวทีระดมสมอง ค้นหาองค์ความรู้เพื่อวางแผนเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตรีพัฒนา 3 จนได้แผนปฏิบัติการ 3 แผน และค้นพบความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาบนมิติทางวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่ 1. การเสริมสร้างต้นทุนทางวัฒนธรรม คือ ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการตีผึ้งมาอย่างยาวนาน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการตีผึ้งจากรุ่นสู่รุ่น ภายใต้อุดมการณ์ที่ยึดถือปฏิบัติมาตลอด คือ ตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ ไม่ทำลายตัวผึ้งให้ตาย ทำให้ผึ้งยังสามารถใส่น้ำหวานได้เช่นเดิม 2. การเสริมสร้างประชาสังคม คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางกฎ กติกาของสังคมส่วนรวม เช่น ในแต่ละปีจะต้องมีการบวงสรวงก่อนขึ้นตีผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เท่านั้น นอกจากบางปีมีปริมาณน้ำผึ้งมาก สามารถขึ้นตีได้ 2 -3 ครั้ง แต่ต้องอยู่

ภายใต้ความเห็นชอบร่วมกันของสมาชิก ในการจำหน่ายน้ำผึ้งมีข้อตกลงร่วมกันว่า ให้ใช้ระบบรับบัตรคิว โดยบัตรคิว 1 ใบ สามารถซื้อน้ำผึ้งได้เพียง 2 ขวดเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อบริหารจัดการให้เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า 3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การชุมชน คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ร่วมกันส่งเสริมพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม เช่น ฝึกอบรมการทำไม้กวาดดอกหญ้า การทำสีผึ้งทาปาก เป็นต้น 4. การเคารพสิทธิความแตกต่างหลากหลายของพหุสังคม ชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมเนื่องจากประกอบไปด้วยสมาชิกในชุมชน 3 ชาติพันธุ์ คือ เขมร ลาว กูย แต่ทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์ไม่เคยมีเหตุการณ์ทะเลาะเบาะแว้งที่รุนแรง ดำรงชีวิตตามปกติสุขภายใต้คำสอนทางพระพุทธศาสนา และมีวิถีความเชื่อร่วมกัน คือ ความเชื่อในเจ้าพ่อบุญमार้อยรัง

5.2.4 รูปแบบการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 พบว่า หลังจากคณะผู้วิจัยร่วมกับนักวิจัยชุมชน ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ระดมสมองวิเคราะห์หาค้นหาองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมความคิดร่วมคุย ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมใช้ประโยชน์ และประเมินผลร่วมกัน จึงได้แผนปฏิบัติการร่วมกัน 3 แผน โดยมีรายละเอียดแผนปฏิบัติการดังนี้

1. แผนการสร้างแหล่งอาหารของผึ้ง

1.1 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับครัวเรือน จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเวที พบว่า ประชาชนชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีความห่วงใยต่อสถานการณ์อาหารของผึ้ง จึงเสนอแนะว่า ควรปลูกดอกไม้ หรือพืชผักสวนครัวที่เป็นอาหารผึ้งได้ภายในครัวเรือนของตนเอง โดยใช้วิธีปลูกแบบปลอดสารพิษ เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อผึ้ง

1.2 การสร้างแหล่งอาหารผึ้งในระดับชุมชน พื้นที่ปลูกดอกไม้ และผักสวนครัว ปลอดสารพิษอีกแห่งหนึ่ง คือ พื้นที่รอบสระใกล้กับต้นไทร จะจัดสรรสำหรับประชาชนที่ต้องการพื้นที่เพาะปลูกนอกเหนือจากพื้นที่ในครัวเรือนของตนเอง แต่มีข้อกำหนดว่าต้องปลูกแบบปลอดสารพิษ

1.3 การบริหารจัดการน้ำในฤดูแล้ง ภายในเวทีได้สะท้อนว่า ฤดูแล้งบางปี น้ำไม่เพียงพอ และเพื่อให้เกิดความสะดวก ควรหาวิธีผันน้ำจากสระขึ้นมาใช้ ในที่ประชุมจึงปรึกษาร่วมกันและได้ข้อสรุปว่า ควรใช้แผงโซลาร์เซลล์ผันน้ำขึ้นมาใช้ในฤดูแล้ง สำหรับงบประมาณในการจัดซื้อแผงโซลาร์เซลล์ กำลังไฟฟ้า 320 วัตต์ แผงวงจร รวมถึงท่อส่งน้ำต่าง ๆ รวมเป็นเงิน 24,000 บาท โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก นายสินชัย ดิงธนาธิกุล ผู้บริหารบริษัท SRT INTERGUARD AND SECURITY CO.LTD

ข้อค้นพบจากแผนการสร้างแหล่งอาหารผึ้ง คือ ประชาชนในชุมชน เห็นคุณค่าของผึ้งที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในแต่ละปี เกิดความห่วงใยเกี่ยวกับดอกไม้อาหารผึ้งซึ่งอาจมีไม่เพียงพออันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผึ้งไม่กลับมาทำรังที่ต้นไทร ดังนั้น จึงร่วมกันปลูกดอกไม้และพืชอาหารผึ้ง เช่น ข้าวโพด เป็นต้น ในพื้นที่บ้านของตนเอง และพื้นที่สาธารณะรอบต้นไทร และในฤดูแล้ง ก็สามารถใช้ระบบโซลาร์เซลล์ผันน้ำจากสระขึ้นมาใช้ได้

2. แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าจากผึ้ง ประกอบด้วย

2.1 อบรมการผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน โดยร่วมกันหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ภายใต้หลักการว่า “ใช้วัตถุดิบจากผึ้งที่เหลือใช้ให้เกิดคุณค่า และมูลค่าอย่างเหมาะสม” และในที่สุด ได้นำรังผึ้งร้างอบในเครื่องอบ ด้วยความร้อน 200 องศาเซลเซียส นาน 20 นาที ผลที่ได้ คือ รังผึ้งร้างจะมีกลิ่นหอม และสามารถนำไปดัดเป็นผงละเอียดได้ โดยใช้เครื่องปั่นที่มีใช้ตามครัวเรือนทั่วไป ผงรังผึ้งร้างสามารถเก็บไว้ได้นานเป็นปีหากไม่เกิดความชื้น สามารถนำไปเป็นส่วนผสมของสบู่ก้อน สบู่เหลว หรือผงขัดผิวได้ ในผงรังผึ้งร้างมีส่วนประกอบของไขผึ้ง ซึ่งมีคุณสมบัติทำให้ผิวชุ่มชื้น กักเก็บความชุ่มชื้นบนผิวหนังได้ดี โดยไขผึ้งจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น เครื่องสำอาง วงการแพทย์ และเภสัชกรรม เป็นต้น

ข้อค้นพบที่โดดเด่น จากการอบการผลิตสบู่ทดลองใช้ในชุมชน คือ สามารถนำรังผึ้งร้างที่ชุมชนไม่เห็นคุณค่า และไม่ได้ใช้ประโยชน์ นำมาแปรรูปเป็นผงรังผึ้ง ใช้เป็นส่วนผสมของสบู่ก้อน สบู่เหลว และสครับรังผึ้งขัดผิว สามารถสร้างคุณค่า และมูลค่าให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนได้

2.2 พัฒนากล่องบรรจุภัณฑ์น้ำผึ้งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากการแลกเปลี่ยนร่วมกันหาวิธีการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ข้อสรุปร่วมกันในเวทีว่า วิธีการผลิตกล่องบรรจุภัณฑ์ และฉลากติดข้างขวดให้เกิดความสวยงาม เป็นวิธีการเหมาะสมที่สุด โดยนำประวัติพิธีบวงสรวงประเพณีตีผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนติดไว้ข้างกล่อง เพื่อให้เห็นคุณค่าของน้ำผึ้งเดือน 5 และใช้ชื่อตราสินค้าน้ำผึ้งว่า “ผึ้งร้อยรัง” ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชน แสดงถึงความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ด้วย และปรับราคาขึ้นจากขวดละ 350 บาท จำหน่ายในราคาขวดละ 400 บาท

ข้อค้นพบที่โดดเด่น คือ เกิดบรรจุภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการนำเนื้อหาประวัติความเป็นมาของประเพณีตีผึ้งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันที่ถูกประกาศให้เป็นประเพณีท้องถิ่นมาแสดงไว้ข้างกล่องบรรจุภัณฑ์ และใช้ชื่อสินค้าว่า “ผึ้งร้อยรัง” ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนอีกทางหนึ่ง สอดคล้องกับการวิจัยของ ณฐมน บัวพรมมี (2560) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อการสื่อสารภูมิปัญญาและสร้างอัตลักษณ์อาหารท้องถิ่น : กรณีศึกษากันตริเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย ได้สรุปผลการศึกษาในประเด็นดังกล่าวว่า อัตลักษณ์อาหารท้องถิ่นของตำบลวังไสย์ สื่อความหมายผ่านคำว่า “ขุนเลย” ซึ่งเป็นชื่อที่วิสาหกิจชุมชนฯ ใช้เป็นชื่อตราสินค้า และเป็นคำที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างอัตลักษณ์ของ “คน-อาหารท้องถิ่น-ตราสินค้า” ในขั้นตอนการวิจัยจึงเน้นให้ Smart User รุ่นใหญ่เป็นผู้มีบทบาทหลักในการค้นหาอัตลักษณ์ ส่วน Smart User รุ่นใหม่ บทบาทในการเป็นผู้คัดเลือกและออกแบบเนื้อหา (Message Selection and Design) เรื่องปฏิทินอาหารท้องถิ่น 12 เดือน ด้วยตัวเอง และสื่อออกมาในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์และโปสเตอร์

3. แผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชน จากการหารือแลกเปลี่ยนเพื่อปฏิบัติตามแผน มีกระบวนการปฏิบัติตามแผน 2 ประเด็น ดังนี้

3.1 ทำป้ายประวัติเจ้าพ่อบุญมา และข้อมูลแหล่งอาหารของผึ้ง สาเหตุเกิดจากการสังเกตนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ต่างต้องการรู้ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อบุญมาว่าเป็นมาอย่างไร เกี่ยวข้องกับผึ้งอย่างไร เมื่อจะอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังก็ไม่สามารถอธิบายได้อย่างละเอียด และแต่ละคนที่เล่า เนื้อหา ก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเห็นสมควรว่า ควรทำป้ายประวัติศาลเจ้าพ่อบุญมาเพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้อ่าน ส่วนป้ายข้อมูลแหล่งอาหารของผึ้ง เป็นลักษณะของการให้ข้อมูลทางวิชาการ ควรมีสีสันสดใส มีภาพประกอบ จะสร้างความน่าสนใจเพิ่มขึ้น คณะนักวิจัยวิชาการ จึงเป็นผู้รับผิดชอบในการออกแบบ

ข้อค้นพบจากประเด็นดังกล่าว คือ นายจรัส โสตา ผู้เขียนข้อมูลประวัติเจ้าพ่อบุญมา เป็นผู้ประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง เป็นผู้ริเริ่มชักชวนประชาชนในชุมชนร่วมกันสร้างศาลขึ้นบริเวณโค่นต้นไทร และเป็นผู้นำทางพิธีกรรม ความเชื่อ ได้รับความเคารพนับถือจากทุกคนในชุมชน ดังนั้น ข้อมูลที่เขียนออกมานั้น จึงออกมาจากประสบการณ์ตรง และทุกคนในชุมชนให้ความเชื่อถือ นับว่าเป็นวิธีการบันทึกรักษาเรื่องเล่าชุมชนจากรูปแบบการเล่าปากต่อปากสืบต่อกันมา ให้เป็นแบบลายลักษณ์อักษร

3.2 กันพื้นที่บริเวณโดยรอบต้นไทร สาเหตุที่เกิดแผนปฏิบัติการดังกล่าวเนื่องจากประชาชนในชุมชนเกิดความกังวลว่า ยานพาหนะต่าง ๆ ทั้งรถยนต์ และรถมอเตอร์ไซด์ ของนักท่องเที่ยว และประชาชนในชุมชน เมื่อขับมาถึงบริเวณต้นไทร ก็จะขับไปจอดใต้ต้นไทร สำหรับบางคนเปิดเครื่องยนต์จอดทิ้งไว้ ซึ่งอาจเป็นการรบกวนผึ้งโดยเสียง และควันรถ แม้ว่าชุมชนจะติดป้ายห้ามจอดบริเวณดังกล่าวแล้ว แต่ก็ไม่ได้ผล ดังนั้น คณะผู้วิจัย และนักวิจัยชุมชน จึงวางแผนกันพื้นที่บริเวณใต้ต้นไทร โดยใช้ท่อปูนขนาดเล็กวางตามแนวนอน กันไม่ให้รถยนต์เข้าไปจอดใต้ส่วนท่อปูนที่วางกันไว้ก็นำดินมาเทใส่แล้วปลูกไม้ดอกให้เกิดความสวยงาม และเป็นอาหารผึ้งได้ด้วย แผนปฏิบัติการดังกล่าว สามารถแก้ไขปัญหาการฝ่าฝืนนำรถเข้าไปจอดใต้ต้นไทรได้เป็นที่น่าพอใจ ในขณะเดียวกันดอกไม้ที่ปลูกในท่อปูนก็ให้ความสวยงาม และวัตถุประสงค์สำคัญที่คาดหวังจะเกิดขึ้น คือ เป็นแหล่งอาหารให้ผึ้งได้กินน้ำหวาน และเกสรดอกไม้ ได้เป็นไปตามเป้าหมาย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ควรพัฒนาต่อยอดงานวิจัยไปสู่การศึกษาชีววิทยาของผึ้ง เพื่อศึกษาวงจรชีวิตของผึ้งอย่างละเอียด เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีผึ้งหลวงเป็นจำนวนมาก

5.3.2 โรงเรียนบ้านตัวอย่าง ควรใช้พื้นที่ชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2556). **องค์ความรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสู่การเป็น smart officer ผึ่งและแมลงเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กิตติชัย ลินคง, พระ,. (2557). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก”. ปรินญาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2560-2564)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2558). **อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง**. บทความวิชาการศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2558 หน้า 1.
- ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2560). **การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวภายใต้อัตลักษณ์และวิถีของท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบ : นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา**. ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชลรัตน์ จันทร์เชื้อ และคณะ. (2557). **การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ.
- ณัฐมน บัวพรมมี. (2560). **การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อการสื่อสารภูมิปัญญาและสร้างอัตลักษณ์อาหารท้องถิ่น : กรณีศึกษาบ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย**. ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ณัฐินี ทองดี และกนก บุญศักดิ์. (2558). **การจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ชี มูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวประเทศไทยลาว และเวียดนาม**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). **การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ**. เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา วันอังคารที่ 17 มิถุนายน 2551 ณ สถาบันพระปกเกล้า.
- ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร วัฒนธรงค์ มากพันธ์ และวิชุดา กล้าเวช. (2556). **การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจับฝั้งหลวงเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำพระพุทธรอยต่อระหว่างจังหวัดตรังและจังหวัดนครศรีธรรมราช**. วารสารมหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2556.
- นันทิดา สุธรรมวงศ์1 และเสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี3 นงลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา. (2556). **การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงินจังหวัดราชบุรี**. วารสารวิทยบริการ ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2556 : 143.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). **การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรไทย.

- บุญยงค์ เกศเทศ. (2550). **ผีป่าดงภู เจ้าปู่ขุนน้ำ**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2538). **วัฒนธรรมทางภาษา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประสงค์ ประณีตพลกรัง. (2547). **การบริหารการผลิตและการปฏิบัติการ**. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์.
- ภาณุวรรณ จันทวรรณกุล และคณะ. (มปป.). **ผัง สารฆ่าแมลง ผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสุขภาพของมนุษย์**. เชียงใหม่ : หจก.กลุ่มธุรกิจแม็กซ์.
- ภุรีวัจน์ เดชขุ่ม และนุชนารถ รัตนสูงค์ชัย. (2560). **อัตลักษณ์และภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา เชื่อมโยงพื้นที่กรุงเทพมหานคร**. ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- มิ่งสรรพ ขาวสอาด. (2554). **การท่องเที่ยวไทยจากนโยบายสู่รากหญ้า**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม (2527). “Study on Spirit Cults in Thailand” ศิลปวัฒนธรรม. 5, 4 : 6–17.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2558). **พระปฐมสมโพธิ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ. (2532). **ชีววิทยาของผึ้ง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : แสงศิลป์การพิมพ์.
- สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ สุริรัตน์ เตียววณิชย์ และปิยมาศ นานอก, (2549). **ผึ้งหลวง (Apis dorsata) กับคนกรุงเทพมหานคร. วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2549**.
- สุวิทย์ มาประสงค์. (2558). **จารีตในการจับผึ้งหลวง : อุดมการณ์อำนาจในการใช้ทรัพยากรจากป่าของชุมชนท้องถิ่น. วารสารกึ่งวิชาการ ปีที่ 36 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2558**.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). **มิติชุมชน : วิคิดท้องถิ่น ว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Jansiri, N. (2014). **Local Governance : The Perspective on People Participation in Local Government Administration**. Journal of Humanities and Social Sciences, SRU. 7(2), 95-118.
- Jitsuchon, S. et al. (2011). **Log on to Social Welfare of Full system in B.e.2560**. Full report. Thai Health Promotion Foundation and Ministry of Social Development and Human Security. (Thai)
- Kenaphoom, S. (2015a). **Establishing a Research Conceptual Framework of Public Administration by Knowledge Management**. Ratchaphruek Journal. 12(1), 1-14.
- Kenaphoom, S. (2015b). **The Writing Format of Research Conceptual Frameworks on Management**. Rajabhat Maha Sarakham University Journal (Humanities and Social Sciences). 8(3), 33-42.
- Mccathy & Pereault, Jr. (1991). **Basic Marketing**. New York : Mc Graw-Hill. Puangngam, K. (2010). **Local Governance : On Participation and Transparency**. BKK: MisterKopy. (Thai)

ภาคผนวก

ประวัตินักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล อาจารย์สำราญ ชูระตา
Mr. Samran Dhurata
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 439 ถนนจิระ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000
โทรศัพท์ 085 3469242 โทรสาร 044-612858
Email: Samranct57@hotmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี** ศาสตราจารย์บัณฑิต (คณะมนุษยศาสตร์ เอกบาลีและ
สันสกฤต) ปีที่จบการศึกษา 2546
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เอก ภาษาสันสกฤต
คณะโบราณคดี ปี 2550 มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาเอก คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร

5. ผลงานวิจัยที่ใช้ประโยชน์

1. **สารนิพนธ์** การวิเคราะห์วรรณคดีสันสกฤตเรื่องชาดกมาลา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
ศิลปากร 2550
2. **ผู้ร่วมวิจัย** โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของชุมชนบ้านตามาเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (ทุน
สกอ. ปี 2557) ได้รับคัดเลือกให้เป็น “ผลงานวิจัยดีเด่น” จาก 275 โครงการทั่วประเทศ
3. **ผู้ร่วมวิจัย** โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโจทย์วิจัยที่มาจากความต้องการของชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนอง
เต็งอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณสนับสนุน จากสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ
บุรีรัมย์
4. **ผู้ร่วมวิจัย** โครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนจัดการตนเองบนฐาน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านเสม็ด ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประจำปี 2558

5. **ผู้ร่วมวิจัย** การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อท้องถิ่นในการอนุรักษ์พันธุ์ปาล์มชุมชนริมลำน้ำชีของชุมชนบ้านมะระ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ประจำปี 2559

6. **ผู้ร่วมวิจัย** รูปแบบการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่น "ตำเปียงทรงเครื่อง" เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

7. **ผู้ร่วมวิจัย** รูปแบบการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่น "ตำเปียงทรงเครื่อง" เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ งบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ภายใต้โครงการวิจัย ท้าทายไทย ประจำปี 2560

8. **ผู้ร่วมวิจัย** การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณจาก สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2561

6. บทความวิจัย

1. **ผู้ร่วมเขียนบทความวิจัยเรื่อง** แนวทางการพัฒนาจิตวิทยวิจัยที่มาจากความต้องการของชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ (ตีพิมพ์ในวารสาร รมยสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ระหว่างเดือน มกราคม – เมษายน 2558)

2. **ผู้ร่วมเขียนบทความวิจัยเรื่อง** ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์ วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม ของ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2558) คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)

3. **ผู้ร่วมเขียนบทความวิจัยเรื่อง** กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนจัดการตนเองบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชุมชนริมลำน้ำชีของชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ตีพิมพ์ในวารสารวิจัย วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือน เมษายน – มิถุนายน 2559

4. **ผู้ร่วมเขียนบทความวิจัยเรื่อง** การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในการอนุรักษ์พันธุ์ปาล์มชุมชนริมลำน้ำชีของชุมชนบ้านมะระ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ วารสารพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) ที่ 10 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม– ตุลาคม 2559

5. **ผู้เขียนหลักบทความวิจัยเรื่อง** The Application Model of Cultural Capital in Conservation and Rehabilitation of Community Forest Ecosystems along the Chi River at Samet Village, Nongteng Sub district, Krasang District, Buriram Province ตีพิมพ์ในวารสารพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA Development Journal) ปีที่ 58 ฉบับที่ 2/2561 (เมษายน - มิถุนายน 2561)

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) อาจารย์ราเมศร์ พรหมชาติ
Miss Ruethaiphat Haisirikula
2. ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
3. สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 439 ถนนจิระ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดบุรีรัมย์ 31000
โทรศัพท์ : 061-0589868
อีเมล mew4705967@gmail.com **ผู้ร่วมวิจัย**

4. การศึกษา

- ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสถาบันราชภัฏ
บุรีรัมย์
- ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5. ผลงานวิจัย

- พ.ศ. 2549 การบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์มาตรฐานไทยตามเส้นทางท่องเที่ยว
อารยธรรมขอม ในภูมิภาคอีสานตอนล่าง กรณีศึกษา: จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ
แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง พ.ศ. 2549 งบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ตำแหน่ง
หัวหน้าโครงการ
- พ.ศ. 2547 โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายและส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
กรณีศึกษา :ชุมชนบ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์ พ.ศ. 2547 ตำแหน่ง ผู้ร่วมวิจัย
3. การพัฒนาและส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตามเส้นทางสายอารยธรรมขอมจาก
อีสานตอนล่างสู่ราชอาณาจักรกัมพูชา งบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
ตำแหน่ง ผู้ร่วมวิจัย
- พ.ศ. 2550 การจัดการความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวในกลุ่มอีสานใต้ ได้รับ
งบประมาณจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ปีงบประมาณ 2550 ตำแหน่ง นักวิจัย
- พ.ศ. 2555 ความต้องการตลาดแรงงานเพื่อปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์งบประมาณ
จากสาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ตำแหน่ง
หัวหน้าโครงการ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2555
- พ.ศ. 2558 ความพึงพอใจของผู้สำเร็จการศึกษาปีการศึกษา 2556 ที่มีต่อหลักสูตร
ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรมคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏ
บุรีรัมย์ งบประมาณจากสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏ
บุรีรัมย์ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2558

พ.ศ. 2559 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรมที่เข้าทำงานในสถานประกอบการตามทัศนคติของผู้บริหารสถานประกอบการในจังหวัดบุรีรัมย์แล้วเสร็จ พ.ศ. 2559

พ.ศ. 2559 ความพึงพอใจของผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2557 ที่มีต่อหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรมคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ งบประมาณจากสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2559

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) อาจารย์ฤทัยภัทร ให่ศิริกุล
Miss Ruethaiphath Haisirikula
2. ตำแหน่งปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัย (สายผู้สอน) สาขาวิชาการจัดการ
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
3. สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 439 ถนนจิระ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดบุรีรัมย์
โทรศัพท์ 044 611221 โทรสาร 044 612858 มือถือ 089 6246 968

4.การศึกษา :

- ปริญญาตรี พ.ศ. 2544 ศิลปศาสตรบัณฑิต (การบริหารธุรกิจ)
สถาบันราชภัฏจันทรเกษม
- ปริญญาโท พ.ศ. 2548 บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบริหารธุรกิจ)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

5. ผลงานวิจัย

พ.ศ. 2554 1) โครงการวิจัยภาวะการณ์มีงานทำของนักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 50,000 บาท

พ.ศ. 2555 1) โครงการวิจัยการสร้างนวัตกรรมสื่อชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ
การพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : บ้านปะคำสำโรง ตำบลตูมใหญ่ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
2) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความมั่นคงของชุมชนในเขตลุ่มน้ำห้วย
จระเข้มากอำเภอเมืองบุรีรัมย์อย่างยั่งยืน ภายใต้ชุดโครงการการเสริมสร้าง
ศักยภาพด้วยภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนเขตลุ่มน้ำห้วยจระเข้มาก จังหวัด
บุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ผู้ร่วมวิจัยได้แก่ อ. สุจิตรา ยางนอก
อ. จตุพร ดอนโสม อ. เขมมิกา อารมณ และ อ. คณางค์ ช่อชู ได้รับทุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 35,000 บาท

พ.ศ. 2556 1) การศึกษาบริบทและความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา
กรณีศึกษาช่องสายตะกู ตำบลจันทบเพชร อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
ได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ผู้ร่วมวิจัยได้แก่ อ. สุจิตรา ยางนอก
อ. จตุพร ดอนโสม อ. เขมมิกา อารมณ และ อ. คณางค์ ช่อชู ได้รับทุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 50,000 บาท

พ.ศ. 2557 1) โครงการวิจัยการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ อาจารย์อัจฉรา หลาวทอง, ผศ.ดร. นลินทิพย์ พิมพ์ก๊อต ได้รับทุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. จำนวน 20,000 บาท

2) โครงการวิจัย ความพร้อมต่อการเปิดประชาคมอาเซียนของนักศึกษาสาขาวิชา การจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ อาจารย์พิสมัย ประชานันท์, อาจารย์อัจฉรา หลาวทอง, ผศ.นงลักษณ์ ทองศรี , ผศ.จันทิราพร ศิรินนท์, ผศ.ดร.นลินทิพย์ พิมพ์ก๊อต และอาจารย์จตุพร จันทรัมย์ ได้รับทุนจาก คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 50,000 บาท

พ.ศ. 2558 1) โครงการ “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านถิ่นอีสานใต้” สาขาวิชาการจัดการ โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ 1.อาจารย์อัจฉรา หลาวทอง 2. อาจารย์จตุพร จันทรัมย์ 3. ผศ.จันทิราพร ศิรินนท์ 4. ผศ. นลินทิพย์ พิมพ์ก๊อต 5. ผศ. จันทิราพร ศิรินนท์ 6. ผศ. นงลักษณ์ ทองศรี และ 7. อาจารย์พิสมัย ประชานันท์ จำนวน 20,000 บาท

2) โครงการวิจัยกระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ชุมชนบ้านห้วย ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ อ.คณางค์ ช่อชู อ.เขมิกา อารมณ อ.จตุพร ดอนโสม อ.ชุลิกานต์ สายเนตร อ.กนกเกล้า แก้วกล้า และ อ. เกษมะณี การินทร์ ได้รับทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ปี 2558 จำนวน 200,000 บาท

พ.ศ. 2559 1) โครงการวิจัยการศึกษาบริบทและความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาช่องสายตะกู ตำบลจันทบเพชร อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ อ.เขมิกา อารมณ อ.คณางค์ ช่อชู และ อ.จตุพร ดอนโสม ได้รับทุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 50,000 บาท

2) โครงการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อบูรณาการการจัดการ สวัสดิการสังคมและส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองโพธิ์ โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ อ. ภาวิทย์หาญ พนมรัมย์ อ. รัชนิกร บวรชาติ ได้รับทุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 300,000 บาท

3) โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาหลักสูตรวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ อาจารย์พิสมัย ประชานันท์, อาจารย์อัจฉรา หลาวทอง, ผศ.นงลักษณ์ ทองศรี ,ผศ.จันทิราพร ศิรินนท์, ผศ.ดร.นลินทิพย์ พิมพ์ก๊อตและ อาจารย์จตุพร จันทรัมย์ ได้รับทุนจาก คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 20,000 บาท

พ.ศ. 2560 1) โครงการวิจัยแนวทางการสร้างต้นแบบกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) จำนวน 50,000 บาท

2) โครงการวิจัยแนวทางการส่งเสริมกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ตำบลสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) จำนวน 50,000 บาท

3) แนวทางการพัฒนาหลักสูตรวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วม ได้แก่ อาจารย์พิสมัย ประชานันท์, อาจารย์อัจฉรา หลาวทอง ผศ.นงลักษณ์ ทองศรี , ผศ.จันทิราพร ศิรินนท์, ผศ.ดร.นลินทิพย์ พิมพ์ก๊อต และอาจารย์จตุพร จันทรัมย์ และ ได้รับทุนจาก คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 20,000 บาท

พ.ศ. 2561 1) การพัฒนานวัตกรรมการขายและบริการผลิตภัณฑ์หัตถกรรมออนไลน์ตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปีงบประมาณ 2561 โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วมจำนวน5.....คน ได้แก่ 1. อาจารย์ศิโรรัตน์ กุลวงศ์ 2. อาจารย์นิธินันท์ มาตา 3. อาจารย์สุจิตรา ยางนอก 4. อาจารย์เขมิกา อารมณ 5. อาจารย์ฤทัยภัทร ให้ศิริกุล ได้รับทุนจาก ทปอ. โครงการ Innovation Hubs เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมของประเทศตามนโยบายประเทศไทย 4.0 กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) งบประมาณจำนวน...500,000.....บาท

2) การส่งเสริมศักยภาพโรงเรียนผู้สูงอายุที่เหมาะสมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการขับเคลื่อนตามฐานคิดการพัฒนาศตวรรษที่ 21 ตำบลสวายจิก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วมจำนวน.....4.....คน ได้แก่ 1. อาจารย์กิตติกวิทย์ เอี่ยมวิริยาวัฒน์ 2. อาจารย์ฤทัยภัทร ให้ศิริกุล 3. อาจารย์สุจิตรา ยางนอก 4. อาจารย์เขมิกา อารมณ ได้รับทุนจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) งบประมาณจำนวน...200,000.....บาท

3) แนวทางการส่งเสริมศักยภาพทางการจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลสวายจิก อำเภอ เมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปีงบประมาณ 2561 โดยมีผู้ร่วมวิจัยร่วมจำนวน..7...คน ได้แก่ 1. ผศ.ดร. นงลักษณ์ ทองศรี 2. ผศ.ดร.จันทิราพร ศิริพันธ์ 3. ผศ.ดร. นลินทิพย์ พิมพ์กัลล 4. อาจารย์พิสมัย ประชานันท์ 5. อาจารย์อัจฉรา หลาวทอง 6. อาจารย์ฤทัยภัทร ให้ศิริกุล 7. อาจารย์จตุพร จันทรัมย์ ได้รับทุนจากคณะวิทยาการจัดการ....งบประมาณจำนวน...30,000.....บาท

ผู้ร่วมโครงการวิจัย :

1. ชื่อ - นามสกุล นางสาวสุธีรา สุนทรารักษ์
Miss Suteera Suntarak
2. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์
3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 439 ถ. จิระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์
31000 โทรศัพท์ 044-611221 ต่อ 130, 137
หรือ 088-3781774 E-mail address : angmay-jaa@hotmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี วท.บ. (วิทยาศาสตร์ทั่วไป) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี พ.ศ.2544
ปริญญาโท วท.ม. (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.2548

6. ผลงานวิจัย

6.1 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย

- เรื่อง “การวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของ Filter Press Cake จากโรงงานน้ำตาลจังหวัดบุรีรัมย์ ต.หินเหล็กไฟ อ.คูเมือง จ.บุรีรัมย์”
- เรื่อง “การวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหารหลักในปุ๋ยหมักกากตะกอนอ้อย (Filter Press Cake) เพื่อใช้เป็นแหล่งปุ๋ยชีวภาพ”
- เรื่อง “การวิเคราะห์ปริมาณธาตุพิษในดินและข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์”

- เรื่อง “ผลของการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยหมักกากตะกอนอ้อยสำหรับการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ”
- เรื่อง “ผลของการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยหมักกากตะกอนอ้อยสำหรับการปลูกดาวเรือง (*Tagetes erecta* L.)”
- เรื่อง “เทคโนโลยีการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะมูลฝอยแบบครบวงจรของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ : การทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารโดยการใช้บ่อคอนกรีตเปิดฝาแบบฝังกลบประยุกต์และการจัดตั้งจุดรับแลกขยะรีไซเคิล”
- เรื่อง “การใช้ประโยชน์จากกากไขมันอุตสาหกรรมเบเกอร์เพื่อผลิตสบู่แพนซี”
- เรื่อง “เทคโนโลยีการจัดการฟางข้าวขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาอำเภเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”
- เรื่อง “การใช้ประโยชน์น้ำเสียจากเทศบาลเมืองบุรีรัมย์สำหรับปลูกคะน้า”(ผู้ร่วมโครงการวิจัย)
- เรื่อง “การยืดอายุผลิตภัณฑ์เซรุ่มนมขมิ้นด้วยกล่องยูวีฆ่าเชื้อ : กรณีศึกษากลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านระกาใต้ อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์” (ผู้ร่วมโครงการวิจัย)

7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

- ผลงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปริมาณธาตุพืชในดินและข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์” โดยได้รับทุนสนับสนุนงานสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีงบประมาณ 2550 ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยได้เผยแพร่ผลงานในรูปแบบของการนำเสนอผลงานทางวิชาการเรื่อง “ผลของการใช้ปุ๋ยหมักกากตะกอนอ้อยต่อคุณภาพและผลผลิตของข้าวหอมมะลิอินทรีย์” วันที่ 28 – 29 กรกฎาคม พ.ศ.2552 (ประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ครั้งที่ 3)
- ผลงานวิจัยเรื่อง “ผลของการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยหมักกากตะกอนอ้อยสำหรับการปลูกดาวเรือง (*Tagetes erecta* L.)” โดยได้รับทุนสนับสนุนงานสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีงบประมาณ 2551 ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยได้เผยแพร่ผลงานในรูปแบบของการนำเสนอผลงานทางวิชาการเรื่อง “การใช้ประโยชน์จากปุ๋ยหมักกากตะกอนอ้อยสำหรับการเป็นวัสดุปลูกดาวเรือง” วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2552 (ประชุมวิชาการจัดโดยคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครั้งที่ 1)
- ผลงานวิจัยเรื่อง “เทคโนโลยีการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะมูลฝอยแบบครบวงจรของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ : การทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารโดยการใช้บ่อคอนกรีตเปิดฝาแบบฝังกลบประยุกต์และการจัดตั้งจุดรับแลกขยะรีไซเคิล” โดยได้รับทุนสนับสนุนงานสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีงบประมาณ 2552 ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยได้เผยแพร่ผลงานในรูปแบบของการนำเสนอผลงานทางวิชาการเรื่อง “การวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหารหลักในปุ๋ยหมักจากเศษอาหารร่วมกับเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร” วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553 (ประชุมวิชาการจัดโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 48)
- เรื่อง “เทคโนโลยีการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะมูลฝอยแบบครบวงจรของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ : การทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารโดยการใช้บ่อคอนกรีตเปิดฝาแบบฝังกลบประยุกต์และการจัดตั้งจุดรับแลกขยะรีไซเคิล” โดยได้รับทุนสนับสนุนงานสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีงบประมาณ 2552 ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยได้เผยแพร่ผลงานในรูปแบบของการนำเสนอผลงานทางวิชาการเรื่อง “การศึกษาคุณภาพปุ๋ยหมักเศษอาหารร่วมกับเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรเพื่อการรับรองคุณภาพ” วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2553 (ประชุมวิชาการจัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ครั้งที่ 7)

- เรื่อง “เทคโนโลยีการจัดการฟางข้าวของตำบลหนองตาต อำเภอมือง จังหวัด บุรีรัมย์” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. (โครงการ ABC-PUS/MAG IRVE) ปีงบประมาณ 2552

- เรื่อง “การใช้ประโยชน์จากกากไขมันอุตสาหกรรมเบเกอร์เพื่อผลิตสบู่แพนซี” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. (โครงการ IRPUS (PUS1) ปีงบประมาณ 2552

- เรื่อง “การยืดอายุผลิตภัณฑ์เซรามิกหมิ่นด้วยกล่องยูวีฆ่าเชื้อ : กรณีศึกษากลุ่มแปรรูปสมุนไพรสบู่บ้านระกาใต้ อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์” (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. (โครงการ IRPUS (PUS1) ปีงบประมาณ 2552

- เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการการท่องเที่ยวของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : ตำบลโนนดินแดง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากเครือข่ายบริหารการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานรากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ปีงบประมาณ 2555

- เรื่อง “เครื่องต้นแบบบำบัดน้ำเสียจากการฟอกย้อมผ้าไหมของกลุ่มชุมชนขนาดย่อมโดยใช้วัสดุเหลือทิ้งจากธรรมชาติเป็นตัวดูดซับ” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ภายใต้โครงการ HERP ปีงบประมาณ 2555

- เรื่อง “การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงบูรณาการสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน ด้านการกำจัดหอยเชอรี่ (*Pomacea canaliculata*) ด้วยการใช้หมักข้าวร่วมกับพืชสมุนไพร” (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ภายใต้โครงการ HERP ปีงบประมาณ 2555

- เรื่อง “การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงบูรณาการด้านการกำจัดหอยเชอรี่ (*Pomacea canaliculata*) ด้วยการใช้หมักข้าวร่วมกับใบสาบเสือ (*Eupatorium odoratum*) สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน” (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ภายใต้โครงการ HERP ปีงบประมาณ 2556

- เรื่อง “การจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพโดยการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัคร : กรณีศึกษาการพัฒนาพื้นที่ป่าในเขตนอุทยานภูเขไฟพะโดง จังหวัดบุรีรัมย์” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2556

- เรื่อง “การศึกษาศักยภาพและประสิทธิภาพของเชื้อเพลิงก้อนจากการตะกอนน้ำเสียโรงงานน้ำตาลผสมกับขานอ้อย” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2556

- เรื่อง “การศึกษาศักยภาพของกระบวนการบำบัดน้ำเสียจากสีย้อมผ้าไหมด้วยหินภูเขาไฟเพื่อดูดซับสีและรังไหมกระตุ้นด้วยจุลินทรีย์เพื่อดูดซับโลหะหนัก ศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มชุมชนทอผ้าไหมบ้านฉันทเพล อำเภอบระโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2559

- เรื่อง “การศึกษาศักยภาพและประสิทธิภาพของเชื้อเพลิงก้อนจากกากตะกอนน้ำเสียโรงงานน้ำตาลผสมกับขานอ้อย” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2559

- เรื่อง “การศึกษาศักยภาพความเป็นไปได้ในการเพาะเห็ดป่าที่พบในวนอุทยานภูเขไฟพะโดง ตำบลเสม็ด อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ สู่การพัฒนาเป็นเห็ดปลูกด้วยเทคโนโลยีชีวภาพจากภูมิปัญญา

ท้องถิ่น” (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2560

- เรื่อง “การสร้างทางเลือกสำหรับการใช้ประโยชน์จากกากตะกอนอ้อย (Filter Press Cake) ของโรงงานน้ำตาล เพื่อการผลิตแท่งเพาะชำกล้าไม้เชิงพาณิชย์” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2560
- เรื่อง “การสำรวจและศึกษาความหลากหลายของเชื้อราที่สร้างเอนไซม์เซลลูเลส ในพื้นที่ป่าวนอุทยานภูเขไฟระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อการใช้ประโยชน์เชิงเกษตรชีวภาพ” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2561
- เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์แผ่นเจลสมุนไพรมาสก์หน้าด้วยเพคตินจากใบเครือหมาน้อย (*Cissampelos pareira* L.) ร่วมกับโปรตีนสกัดเซรีซิน (Sericin) จากเศษรังไหม” (หัวหน้าโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2561
- เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์สบู่สมุนไพรยับยั้งเชื้อแบคทีเรียก่อโรคทางผิวหนังจากสารสกัดของผลต้นแปะ (*Vitex canescens* Kurz.) ที่พบในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สำหรับเป็นสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยว” (ผู้ร่วมโครงการวิจัย) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ปีงบประมาณ 2561

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ-สกุล
Sinsup Yuenyaw
2. ตำแหน่งปัจจุบัน
อาจารย์ สังกัดสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
3. สถานที่ติดต่อ:
355/113 หมู่ 17 ถนนบุรีรัมย์-สุรินทร์ ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
รหัสไปรษณีย์..31000 โทรศัพท์มือถือ 084-4798-8735
E-mail...sinsub.yy@bru.ac.th

4. การศึกษา

ปริญญาตรี	2552 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปริญญาโท	2555 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปริญญาเอก	2561 ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยพะเยา

ส่วนที่ 4: ผลงานวิจัย/วิชาการที่ได้รับการเผยแพร่

ปาไลตา ผลประดับเพ็ชร, สิ้นทรัพย์ ยืนยาว. (2561). รายงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อส่งเสริมความคิดเชื่อมโยงทางภาษาไทยด้วยร้อยกรองปริศนาผะหมี่”. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สมศักดิ์ พันธุ์ศิริ, สนิททรัพย์ ยืนยาว. (2559). รายงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมกร

อ่านของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สินทรัพย์ ยืนยาว. (2555). รายงานวิจัยเรื่องความต้องการบัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารของสถานประกอบการ. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์

ปาไลตา ผลประดับเพชร, สินทรัพย์ ยืนยาว. (2561, พฤษภาคม – สิงหาคม). การพัฒนาสื่อส่งเสริมความคิดเชื่อมโยงทางภาษาไทยด้วยร้อยกรองปริศนาหะหมี่. วารสารวิชาการ วิจิตรวรรณสาร. 2 (2) : 45 – 62.

สินทรัพย์ ยืนยาว. (2560, พฤษภาคม – สิงหาคม). การประกอบสร้างความเป็นอีสานในภาพยนตร์กรณีศึกษาไทบ้านเดอะซีรีส์. วารสารวิชาการ วิจิตรวรรณสาร. 1 (2) : 77 – 98.

สมศักดิ์ พันธุ์ศิริ, สินทรัพย์ ยืนยาว. (2560, มกราคม – เมษายน). พฤติกรรมการอ่านของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. วารสารวิชาการ รมยสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 15 (1) : 107-118.

สินทรัพย์ ยืนยาว. (2557, กรกฎาคม – ธันวาคม). คุณลักษณะของบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยที่สถานประกอบการต้องการ. วารสารวิชาการ รมยสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 11 (2) : 195-202.

สินทรัพย์ ยืนยาว. (2557, กันยายน – ธันวาคม). ผู้หญิงในตำนานปราสาทหินพื้นที่อีสานใต้. วารสารวิชาการ วารสารแพรวาภาพลัคน์. 1 (3) : 47-64.

สินทรัพย์ ยืนยาว. (2557, กรกฎาคม – ธันวาคม). บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review) “ตำนานแห่งนครวัด”. วารสารวิชาการ รมยสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 11 (2) : 39-48.